

asplan
viak

Evaluering av Byarkitekten i Bergen

Dato: 04.09.2023

Versjon: 03

Dokumentinformasjon

Oppdragsgiver:	Bergen kommune
Tittel på rapport:	Evaluering av Byarkitekten i Bergen
Oppdragsnavn:	Evaluering av Byarkitektens kontor
Oppdragsnummer:	640898-01
Utarbeidet av:	Stian Skår Ludvigsen og Tina Lund
Oppdragsleder:	Øyvind Sundfjord
Forsidebilde:	Stian Skår Ludvigsen
Tilgjengelighet:	Åpen

Ver	Dato	Beskrivelse	Utarb. av	KS
03	4. sep. 2023	Mindre korrektur	SSL	
02	1. sep. 2023	Hovedleveranse	SSL	
01	24. aug. 2023	Førsteutkast	SSL, TL	MS, ER

Forord

Asplan Viak AS har vært engasjert av Bergen kommune ved Byrådsavdeling for klima, miljø og byutvikling for å gjennomføre en evaluering av Byarkitektens arbeid. Oppdraget ble gjennomført i perioden juni-august 2023. Kontaktperson for oppdraget har vært Øyvind Tveit fra Byrådsavdelingen. Øyvind Sundfjord har vært oppdragsleder, med Stian Skår Ludvigsen og Tina Marie Lund som sentrale medarbeidere. Kvalitetssikring har vært utført av Monica Stoknes og Erlend Rudjord.

Bergen, 01.09.2023

Øyvind Sundfjord

Oppdragsleder

Monica Stoknes/Erlend Rudjord

Kvalitetssikrer

Innhold

1. Sammendrag	5
2. Innledning	6
3. Byarkitektens mandat, rolle og arbeidsoppgaver	7
3.1. Byarkitektens mandat og arbeidsoppgaver	7
3.2. Byarkitektens prosjekter og arbeid	8
3.3. Byarkitektens organisering	11
4. Metode og gjennomføring	12
4.1. Bakgrunnsintervju	12
4.2. Spørreundersøkelse	12
5. Drøfting av hovedfunn	17
5.1. Innledning	17
5.2. Forvaltningen og næringslivets forventninger	17
5.2.1. Private aktørers forventninger	17
5.2.2. Forvaltningens forventninger	18
5.2.3. Andre samarbeidspartneres forventninger	19
5.2.4. Oppsummering	19
5.3. Byarkitektens arbeid, tjenester og rådgiving	20
5.3.1. Private aktørers opplevelse av Byarkitektens arbeid	21
5.3.2. Forvaltningens opplevelse av Byarkitektens arbeid	25
5.3.3. Andre samarbeidspartnere (Øvrig prosjektarbeid og strategisk arbeid)	29
5.3.4. Oppsummering	31
5.4. Mandat, organisering og arbeidsområder	32
5.4.1. Mandat	32
5.4.2. Organisering og uavhengighet	33
5.4.3. Bidra til at overordnede rammer og prosesser legger til rette for god arkitektur	34
5.4.4. Skape forståelse for hva god arkitektur er, og kan bidra med	35
5.4.5. Delta i prosjekter som skaper nettverk, kunnskap og gir gode ringvirkninger	36
6. Konklusjon	37

1. Sammendrag

Byarkitekten er en ny funksjon i norsk forvaltning og er stadig under utvikling. Det tar tid å finne sin form, sin tilnærming til arbeidsoppgaver og arbeidsområder, og ikke minst gjøre riktige prioriteringer.

Arbeidsoppgavene er i dag mange, og det er en stor bredde i hva Byarkitekten gjør. Internt jobber Byarkitekten strategisk og løfter overordnede diskusjoner omkring hva som er viktig å satse på, både kommende år og mer langsiktig. Sammen med et tydeligere politisk forankret mandat vil dette kunne bidra til at arbeidsoppgavene og prioriteringene blir mer tydelig både for etaten selv, og for andre.

I løpet av de seks årene Byarkitekten har eksistert, er oppfatningen fra de fleste at Byarkitekten har fått til veldig mye, og tilbakemeldingene handler ikke om hvor vidt Byarkitektens eksistens er riktig, men hvordan de kan forbedre sin måte å jobbe på.

Kapittel 5 er rapportens hovedkapittel. I kapittel 5.2 gjengis forvaltningens og private aktørers forventninger til Byarkitekten. Forventningene er i stor grad sammenfallende med arbeidsområdene og oppgavene Byarkitekten har definert og jobber etter i dag. Det er knyttet store forventninger til Byarkitekten som brobygger, rådgivende organ, og som pådriver for kvalitet og byutvikling.

I kapittel 5.3 er det vist til respondentenes og informantenes oppfatning av områder der Byarkitekten leverer godt, og til forbedringsområder innenfor samarbeid, kvalitet, balanse og prosjektutbytte. Oppfatningen er at Byarkitekten leverer svært godt innenfor de fleste av områdene, men at det likevel er forbedringspotensialer. Dette gjelder blant annet samarbeid mellom de ulike etaten i kommunen, detaljnivå i tilbakemeldingene både internt i kommunen og eksternt til utbyggere og rolleforståelse.

Mandat, organisering og arbeidsområder er evaluert i kapittel 5.4. Det er tydelige tilbakemeldinger fra informantene om at mandatet er for uklart og bør gjennomgås og forankres bedre politisk. Organiseringen av Byarkitekten som uavhengig etat blir imidlertid sett på som en suksess. Byarkitektens arbeidsområder blir til slutt oppsummert, og det er utarbeidet anbefalinger til videre arbeid og en prioritering av arbeidsområder til diskusjon.

2. Innledning

Byrådet besluttet 20.05.2016 å opprette en byarkitektetat (heretter omtalt som Byarkitekten) i sak 1181-16. Byarkitekten i Bergen er den første av sitt slag i Norge på 45 år. Siden den gang har Trondheim etablert byarkitekt, Stavanger etablerer byarkitekt nå i 2023, og Oslo er også i ferd med å gjøre det samme.

Byarkitekten i Bergen har nå eksistert i seks år og er fortsatt under utvikling. Bystyret har bedt om en evaluering av Byarkitektens arbeid. I evalueringen skal det vurderes ressursbruk, arbeidsområder og måloppnåelse.

Evalueringen baserer seg på dybdeintervjuer med representanter fra ulike etater i Bergen kommune og en kvalitativ spørreundersøkelse sendt ut til et utvalg av respondenter fra ulike etater i Bergen kommune, arkitekter, konsulenter, utbyggere, samarbeidspartnere og interesseorganisasjoner.

Metodevalget gjør at evalueringen tar form av en kvalitativ sammenfatning og viderefremidling av hvordan brukere og samarbeidspartnere opplever tjenestene fra Byarkitekten, og ikke en revisjonspreget eller kvantitativ gjennomgang av Byarkitektens arbeid, ressursbruk og resultat. Det ble for eksempel ikke lagt opp til noen «benchmarking» av Byarkitektens ressursbruk opp mot andre etater, og foruten et par nøkkelinformanter, har det heller ikke vært hensiktsmessig å be informantene om å gi sitt syn på ressursbruken. Ressursbruk har derfor kun blitt vurdert indirekte og kvalitativt gjennom tilbakemeldingene gitt av informantene på andre spørsmål.

3. Byarkitektens mandat, rolle og arbeidsoppgaver

I årene rundt 2015-2017 var «tilfeldighetenes by» en del av en større debattserie i Bergen (jfr. kildeliste, s. 38). Diskusjonene handlet om at Bergen manglet betydningsfull arkitektur, og at standarden og vedlikeholdet var for sporadisk til at det kunne gi Bergen en egen identitet. Det ble etterspurt en gjennomgående helhetstenking på et annet nivå enn det Bergen kommune hadde lagt opp til til da. Etablering av Byarkitekten ble et strategisk virkemiddel for å få større satsing på arkitektur og kvalitet i de fysiske bygde omgivelsene. Samtidig ble det vedtatt ny rullering av kommuneplanens arealdel og nye strategier som skulle bli lagt til grunn for planleggingen i Bergen, blant annet Arkitektur+.

Byarkitekten i Bergen ble opprettet i 2016 som en egen, uavhengig etat uten vedtaksmyndighet. I byrådets politiske plattform ble det nedfelt at «arkitektoniske kvaliteter må gis større betydning, og byrådet vil vurdere å etablere en byarkitekt med modell etter Byantikvaren».

3.1. Byarkitektens mandat og arbeidsoppgaver

Mandat

Byarkitekten har et stort mandat og mange arbeidsoppgaver. I byrådssaken om etableringen av Byarkitekten ble det lagt til grunn følgende rammer for arbeidet:

- Byarkitekten skal være en etat
- Byarkitekten skal ikke ha vedtaksmyndighet etter plan- og bygningsloven
- Byarkitekten skal ha en rådgivende funksjon i enkeltsaker kommunen mottar, som plan- og byggesaker, og for de byggene kommunen selv skal bygge.
- Byarkitekten skal bidra til offentlig debatt og formidling.

Utover føringene fra byrådet ved etableringen av Byarkitekten, var det lagt opp til at Byarkitekten sammen med sine kolleger i etaten kunne forme etaten selv. Byrådssaken har dannet utgangspunkt for Byarkitektens mandat, som er fortolket av Byarkitekten selv på bakgrunn av byrådssaken. Som fremlagt i egenpresentasjon vi har fått tilsendt er mandatet:

- Byarkitekten skal skape økt forståelse for arkitekturens betydning for folk og samfunn.
- Byarkitekten skal ha et profilert kontor og skape by-debatt innen arkitektur, byforming og stedsutvikling.
- Byarkitekten er en rådgivende etat i plan- og byggesaker og for kommunen som utbygger.
- Byarkitekten har ikke vedtaksmyndighet, men har en faglig fri stemme.

Arbeidsområder

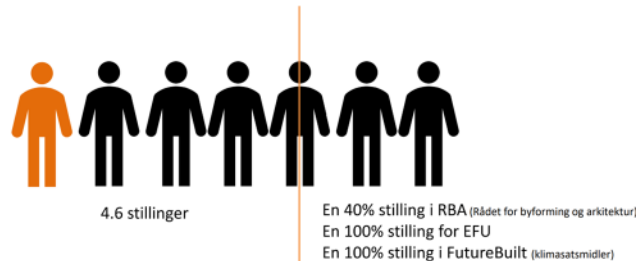
Byarkitekten har ulike roller og skal være både brobygger, rådgiver, kunnskapsbygger, samordner og debattant, og arbeider innenfor flere ulike arbeidsområder. Ifølge Byarkitekten (gjengitt på dens nettsider) er dens arbeidsområder:

- Bidra til at overordnede rammer og prosesser legger til rette for god arkitektur:
 - o Gi innspill til arkitekturens rammevilkår, reguleringsplaner og byggesaker
 - o Oppfølging og rullering av arkitekturstrategi vedtatt av Bystyret juni 2019
 - o Styrke saksbehandlingen med fokus på virksom arkitektur og gode integrerte helhetsløsninger, på tvers av ulike ansvarsområder, etater og føringer
 - o Gi råd i forbindelse med offentlige prosjekter, med fokus på kommunen som premissgiver og forbilledlig aktør
- Skape forståelse for hva god arkitektur er og kan bidra med:
 - o Fremme debatt og interesse for arkitektur og byutvikling i media og gjennom debattmøter, fagkonferanser og utstillinger
 - o Utarbeide kunnskapsbase med eksempelsamlinger og veiledere
 - o Fremme dialog og delta i møter med byutviklingsaktører som næringsliv, utbyggere, arkitekter og andre kommunale etater, og sammen diskutere mulighetene for å løfte kvaliteter i hvert enkelt prosjekt
 - o Drive et kontor som fungerer som samarbeidsforum med rom for møter, forelesninger, utstillinger, filmvisning og modeller
- Delta i prosjekter som skaper nettverk, kunnskap og gir gode ringvirkninger
 - o Samarbeide med forskningsmiljø og fagnettverk både regionalt og nasjonalt, som blant annet Bergen Arkitektthøgskole, Bergen Arkitektforening, Norske landskapsarkitekters forening, Norske arkitekters landsforbund
 - o Delta i og ta initiativ til pilotprosjekter og konkurranser
 - o Skape nettverk med andre aktører innen feltene kunst, kultur og klima

3.2. Byarkitektens prosjekter og arbeid

Byarkitekten har i dag 7 stillinger, 6 faste og 1 prosjektstilling. Prosjektstillingen er knyttet mot Futurebuilt og finansieres av eksterne midler fra Klimasats. Faste stillinger finansieres i

hovedsak over bykassen, men 40 % av en stilling er knyttet til Rådet for byforming og arkitektur (RBA) og henføres til selvkostområdet. Arbeid utført for Etat for utbygging (EFU) belastes de respektive prosjektet hos EFU.

Figur 1: Byarkitektens ressurser (kilde: Byarkitekten i Bergen)

Byarkitekten har en rådgivende rolle i plan- og byggesaker, samt for kommunens egne bygg og anlegg gjennom et formalisert samarbeid med Etat for utbygging, og har i 2022 vært involvert i 97 prosjekter for etaten. Byarkitekten jobber utadrettet med private utbyggere, og internt i Bergen kommune som en støttespiller i plan- og byggesaker. I 2022 har etaten hatt innspill i 52 oppstartsmøter/planforum og 74 uttalelser i plansaker lagt ut til offentlig ettersyn, samt 46 byggesaker. Byarkitekten uttaler seg ikke til alle plan og byggesaker, men prioriterer plansaken i fortettingssonen, samt viktige prosjekter i byen. Der Byarkitekten har vært rådgiver underveis uttaler de seg ved offentlig ettersyn. I utfordrende plansaker trekker plan- og bygningsetaten inn Byarkitekten i workshops. I utgangspunktet uttaler ikke Byarkitekten seg til byggesaker, men bidrar om saksbehandler eller utbygger ønsker dette.

Antall rådgivningsmøter med private aktører i 2022 var 294. Dersom utbygger ønsker det, tilbyr Byarkitekten rådgivningsmøter for utbyggere, gjerne sammen med saksbehandler fra byggesak eller private planer. Antall saker i rådet for Byforming og arkitektur var 18. Alle tall er økt fra 1- 3 tertial, spesielt rådgivningsmøter med private aktører, som er økt fra 47 i første tertial til 156 i tredje tertial (Tertialrapportering til UMBY pr 3 tertial 2022, Bergen kommune).

Byarkitekten har ifølge tertialrapporteringen vært en aktiv rådgiver i en rekke plan- og byggesaker som Bono, Selvåg, Obos, mfl. Aktører som Statsbygg, Helse Bergen og Vestland fylkeskommune har også hatt møter med etaten. Byarkitekten har bidratt inn i offentlige byggeprosjekter for kommunen i perioden, blant annet Loddefjord skole, Kode Lysverket, Landåssvingen med Building Dignity, Storetveit skole, Midtbygda sykehjem, Slåtthaug skole, Sandsli boliger, Mathopen idrettsanlegg, Søreskogvei barnehage, Åstveit

ungdomsskole, Sentralbadet scene, Elvetun fysak, og en rekke boligprosjekter for boligløftet mm.

I tillegg til rådgiverfunksjonen skal etaten skape interesse og forståelse for arkitektens betydning. Dette gjøres gjennom formidling og med egne forbildeprosjekter og piloter som viser hvordan arkitektur kan være et sentralt verktøy for ønsket samfunnsutvikling. Byarkitekten har deltatt i en rekke samarbeids- og pilotprosjekter, og som del av formidlingsoppdraget har Byarkitekten blant annet bidratt med et eget program om arkitektur på Bergen internasjonale filmfestival - BIFF. Utvikling og etablering av Futurebuilt Bergen sammen med Klimaetaten og Plan- og bygningsetaten er nå på trappene og det er ansatt en prosjektleder for dette arbeidet. Futurebuilt er finansiert av klimasatsmidler. I 2022 gjennomførte Byarkitekten boligutstillingen «Nabo, hvordan skal vi bo sammen?» i samarbeid med KODE museer og Nasjonalmuseet, samt næringsaktører og byggebransjen i Bergen.

Tidligere har Byarkitekten deltatt i prosjektet «Bopilot», som i Bergen hadde et mål om at Bopilot skulle bidra til å utvikle nye metoder å jobbe på for å få realisert byboliger som tilrettelegger for barnefamilier i by. Byarkitekten arrangerer studieturer og byvandring, holder foredrag og deltar i debatter i ulike arenaer både nasjonalt og lokalt, og blir ofte invitert til å være jurymedlemmer i arkitektkonkurranser.

Arkitektur- og byformingsstrategien for Bergen ble utarbeidet av Byarkitekten og vedtatt på bystyremøtet i juni 2019 i sak 200/19. Etaten bygger sitt arbeid og rådgiving på denne. I møte 29. september 2022 vedtok byrådet å legge Trestrategien TRE+ til høring, som også er utarbeidet av Byarkitekten. Denne ble behandlet av Bergen bystyre i juni 2023 og er vedtatt.

Årsverkene hos Byarkitekten er fordelt som følger:

- Ledelse, formidling, koordinering og virksomhetsstyring:	100 %
- Bidrag inn i plan- og bygningsetatens oppgaver:	170 %
- Bidrag inn i etat for utbyggings oppgaver:	100 %
- Bidrag inn i RBA-sekretariatet:	40 %
- Strategisk arbeid, piloter, formidling og internt bistand andre etater:	190 %
- Futurebuilt (finansiert via klimasatsmidler):	100 %

(kilde: oversendt presentasjon fra Byarkitekten i Bergen)

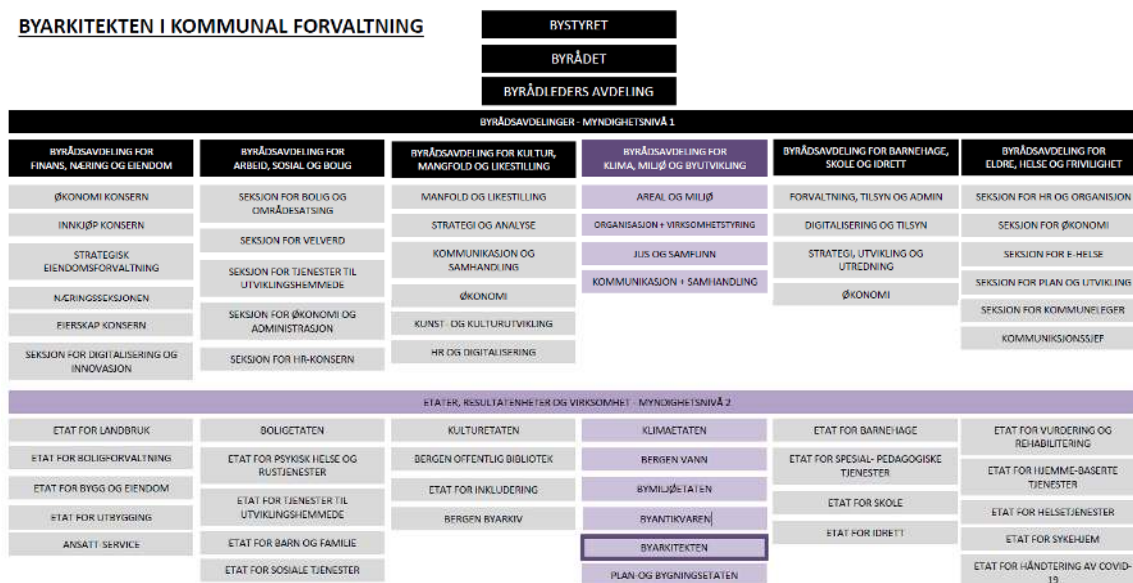

Figur 2: Byarkitektens strategiske samarbeid og pilotprosjekter (kilde: Byarkitekten i Bergen)

3.3. Byarkitektens organisering

Byarkitekten er en rådgivende etat under Byrådsavdeling for klima, miljø og byutvikling. Byarkitekten er organisert som en uavhengig etat uten vedtaksmyndighet, og skal være et faglig supplement som styrker vedtakene. Byrådssaken om etablering understreker at Byarkitekten «skulle være et supplement og tillegg til dagens struktur» og ikke endre på hverken myndighetsområde, ansvars-, eller kompetanseområder som er gitt andre etater i kommunen. Byarkitekten har åpne, tilgjengelige lokaler på gateplan, noe som er et strategisk valg for å gjøre kontoret mer tilgjengelig for offentlig-privat samarbeid.

BYARKITEKTEN I KOMMUNAL FORVALTNING

Figur 3: Byarkitekten i kommunal forvaltning (kilde: Byarkitekten i Bergen)

4. Metode og gjennomføring

4.1. Bakgrunnsintervju

Før spørreundersøkelsen ble sendt ut, ble det gjennomført fem dybdeintervju med til sammen seks informanter fra ulike etater i kommunen. Intervjuene ble gjennomført i løpet av de to siste ukene i juni 2023 og hadde en varighet på ca. 1,5 time.¹ Formålet med dybdeintervjuene har vært å få et bedre bilde av Byarkitektens arbeid og gå mer i dybden på de ulike temaene som skal evalueres, herunder måloppnåelse, arbeidsoppgaver og ressurser. Intervjuene har tatt utgangspunkt i en intervjuguide utformet av Asplan Viak, basert på innspill fra Byrådsavdeling for klima, miljø og byutvikling. Informasjonen fra intervjuene er både benyttet til å utarbeide spørsmål til spørreskjema og er en del av bakgrunnskunnskapen for selve evalueringen.

4.2. Spørreundersøkelse

Utvelgelse av informanter

Ved prosjektoppstart ble det utarbeidet en liste over Byarkitektens samarbeidspartnere av Byrådsavdeling for klima, miljø og byutvikling. Listen ble supplert med private utbyggere, arkitekter og konsulenter som har hatt prosjekter der Byarkitekten har vært involvert. Det ble gjennomført en semi-strategisk og semi-tilfeldig utvelgelse.

Listen over mulige respondenter bestod av en liste på til sammen 134 kontakter. Det ble trukket ut én person fra hvert firma eller organisasjon utenfor Bergen kommune, og delt inn etter følgende grupper: arkitekter/konsulenter; utbyggere; Plan- og bygningsetaten; Bymiljøetaten; Etat for utbygging; samarbeidspartnere; og andre (andre etater, foreninger, mv.).

Innenfor disse gruppene ble det igjen utført et strategisk valg av antall respondenter, som ble trukket tilfeldig, slik at det samlede utvalget ble 68 respondenter i alt, fordelt på:

¹ På grunn av ytre omstendigheter måtte ett av intervjuene holdes i august etter at spørreundersøkelsen var gjennomført.

- 15 arkitekter/konsulenter
- 15 utbyggere
- 8 plan- og bygningsetaten (ulike seksjoner)
- 6 bymiljøetaten (ulike seksjoner)
- 6 etat for utbygging
- 10 samarbeidspartnere (forskning/formidling/prosjekt)
- 8 andre (andre etater, BAF, arkitektbedriftene, arkitektenes landsforbund mfl.)

Spørreundersøkelsen har åpne, kvalitative spørsmål basert på Byarkitektens arbeidsoppgaver. En kvantitativ undersøkelse med svar på en skala vil ikke kunne gi oss et representativt gjennomsnitt, og kvalitative spørsmål vil kunne gi oss utfyllende svar basert på respondentenes erfaringer vi ikke ville fått ved en kvantitativ tilnærming.

Ved å velge én person fra hvert firma eller organisasjon utenfor, sikrer en best mulig spredning av respondenter og prosjekter, og samtidig sikres en viss grad av uavhengighet mellom respondentene.

Fra Bergen kommune har det vært viktig å få flere svar fra hver av de nærmeste etatene, da disse har et utstrakt samarbeid med Byarkitekten, og kan ha ulike perspektiver og erfaringer. Ulempen er at det i mindre grad sikres at informantene er uavhengige av hverandre.

Undersøkelsen er anonym, og det er ikke mulighet til å sjekke om svarene fra de ulike informantene er uavhengige av hverandre. Enkelte respondenter kan ha tett kontakt med hverandre uten at vi har kjennskap til eller kontroll med dette. Derfor må en ta som utgangspunkt at svarene ikke er uavhengige av hverandre, selv om det er forsøkt å legge til rette for stor grad av uavhengighet.

For å ha en viss sortering av informantene, ble det lagt inn et spørsmål om hvilken relasjon aktørene har til Byarkitekten. Svarene kan grupperes deretter, og en kan i større grad anta at svar på tvers av disse gruppene er uavhengige av hverandre.

Spørsmålsutforming

Spørreskjemaet gikk ut med ett lukket (kategori) spørsmål og fire åpne spørsmål. Kategorispørsmålet kan plassere svarene etter type respondent (utbygger/tiltakshaver; arkitekt, plankonsulent og/eller rådgivende ingeniør; annen privat næringsaktør; etat i Bergen kommune; annen offentlig aktør; stiftelse/lag/forening eller utdanningsinstitusjon; og andre).

Respondentene fikk deretter følgende opplysning om Byarkitekten:

Byarkitekten er en rådgivende etat under Byrådsavdeling for klima, miljø og byutvikling. Etaten arbeider for å fremme kvalitet i alle våre bygde omgivelser, i hele kommunen. Byarkitekten har ulike roller, og er både rådgiver, brobygger, kunnskapsbygger, samordner og debattant.

Den overordnede målsetningen for Byarkitekten skal være å fremme kvalitet i den fysiske formgivingen og det bygde miljøet som grunnlag for en bedre bykultur. Målet er å styrke byens gode og stedeegne kvaliteter og fremme ny, bærekraftig og fremtidsrettet byutvikling som er god for innbyggerne.

Byarkitekten arbeider med utgangspunkt i en bred forståelse av arkitektur og har fokus på hvordan byform, byrom og bygninger, kan bidra til byliv, livskvalitet, og en bærekraftig byutvikling. Med utgangspunkt i kommunens arkitektur- og byformingsstrategi skal byarkitekten fremme muligheten for at det vi bygger bidrar til å styrke kommunens tjenester og nå de overordnede samfunnsmålene. Byarkitekten skal jobbe for å få til tverrfaglig oppmerksomhet i kommunen og sikre gode integrerte løsninger på tvers av kommunens ulike etater.

Byarkitektens arbeidsområder:

- Bidra til at overordnede rammer og prosesser legger til rette for god arkitektur
- Skape forståelse for hva god arkitektur er og kan bidra med
- Delta i prosjekter som skaper nettverk, kunnskap og gir gode ringvirkninger

Dersom dere har både gode og dårlige erfaringer å dele, er det fint om du beskriver eller kommer med eksempler på begge deler. Vektlegg gjerne det som du opplever mest av.

Etter dette fikk respondentene ett og ett spørsmål, med en åpen utfyllingsboks for svar før de fikk neste spørsmål. De åpne spørsmålene var:

- 1) Med utgangspunkt i byarkitektens arbeidsområder, beskriv dine/din organisasjons forventninger til byarkitekten og hvordan etaten lever opp til disse forventningene.
- 2) Hvordan opplever dere samarbeidet med byarkitekten, og kvaliteten på tjenestene og rådgivingen fra etaten? Ta med i ditt svar hvordan dere opplever balansen mellom strategisk/overordnet rådgiving og detaljorientering i innspillene fra byarkitekten.
- 3) Beskriv hvordan byarkitekten har bidratt inn i dine prosjekt. Hva har fungert bra, og hva har fungert mindre bra? Hvilket utbytte har dere av byarkitektens innspill og samarbeid?
- 4) Byarkitekten har nå eksistert i fem år. Hvordan har byarkitekten klart å nå den overordnede målsetningen og løfte fram kvalitet i formgiving og bymiljø? Beskriv hvilke merverdier byarkitekten har bidratt til.

Innsamling

Systemet Questback Essentials ble valgt til å sende ut undersøkelsen. Undersøkelsen gikk ut 23.6, med påminnelser 29.6 og 1.8, og en ekstra rekruttering 3.7. Innen fristen 8.8. var det kommet inn i alt 28 svar i systemet, samt ett svar på epost. Etter fristen har vi mottatt ett svar på epost fra en respondent som var i permisjon under utsendelsen. I alt gir dette en svarprosent på 44 %. Sammenliknet mot store undersøkelser som Folkehelseundersøkinga i Vestland med 31 % (FHI, 2022), Barnefamiliepanelet i Vestland med 19 % (Bergen kommune, 2022), og mot medlemsundersøkelser som NHOs kompetansebarometer med 25 % (NIFU, 2023), er en responsrate på 44 % tilfredsstillende, selv om den er lav.

Til forskjell fra de nevnte undersøkelsene, er bruttoutvalget lite, og dermed blir det også svært få respondenter å hente informasjon fra og trekke konklusjoner på, men samtidig er informasjonstilfanget med 30 respondenter svært godt, sammenlignet med hva man for eksempel ville fått med intervju eller workshops.

Bruttoutvalget ble invitert inn med en målsetning om nettopp 30 svar, svarprosenten er derfor nøyaktig som forventet, og vi er tilfredse med deltakelsen i undersøkelsen.²

Fordeling av respondenter i spørreundersøkelsen

	Antall inviterte	Antall svar	Svarprosent
Utbygger/tiltakshaver	15	6	40 %
Arkitekt, plankonsulent og/eller rådgivende ingeniør	15	4	27 %
Annen privat næringsaktør*	2	1	50 %
Etat i Bergen kommune	23	12	52 %
Annen offentlig aktør*	0	0	-
Stiftelse/lag/forening eller utdanningsinstitusjon	10	4	40 %
Andre*	3	3	100 %
Total	68	30	44 %

² Det kan legges til at ytterligere 22 respondenter har åpnet undersøkelsen, men ikke fullført og sendt inn svar (dette er systemgenerert informasjon, og vi vet ikke hvem disse er). Hvis vi antar at ett av de ikke-fullførte skjemaene og ett av de uåpnede skjemaene ble svart via epost, er det da kun 18 respondenter fra utvalget som vi ikke har nådd ut til i en undersøkelse som gikk ut over sommeren. Fra de gjenværende 50 respondentene som har åpnet undersøkelsen, fikk vi altså svar fra 60 %.

Ettersom undersøkelsen er anonym og vi ikke kan forhåndskategorisere respondentene, er plasseringen av antall svar basert på egenrapportering fra respondentene. For at alle respondentene skulle finne kategorier de opplevde å passe inn i, ble svaralternativene med stjerne lagt til. Antall inviterte er basert på en antakelse om hvor respondentene ville plassere seg. I analysen vil vi gruppere den som har svart «annen privat næringsaktør» sammen med de andre kategoriene av private næringsaktører, mens vi plasserer de tre som har svart «andre» i gruppen med stiftelser, lag, foreninger og utdanningsinstitusjoner.

5. Drøfting av hovedfunn

5.1. Innledning

I dette kapitlet drøftes hovedfunnene fra spørreundersøkelsen og bakgrunnsintervjuene. Informantene hadde innledningsvis fått opplyst at Byarkitekten har følgende arbeidsområder:

- Bidra til at overordnede rammer og prosesser legger til rette for god arkitektur
- Skape forståelse for hva god arkitektur er og kan bidra med
- Delta i prosjekter som skaper nettverk, kunnskap og gir gode ringvirkninger

De fikk deretter fire spørsmål der spørsmål 1 handler om respondentenes forventninger til Byarkitekten, og hvordan Byarkitekten etterlever disse. Spørsmål 2 og 3 fanger primært opp hvordan informantene oppfatter Byarkitektens arbeid og kvalitet på rådgivingen. Svarene på spørsmål 4 gir oss inntrykk av måloppnåelse, merverdi og ressursbruk.

Kapitlet er strukturert etter spørsmålene og består av fire underkapitler: Forvaltningen og næringslivets forventninger til Byarkitekten; vurdering av Byarkitektens arbeid og tjenester; mandat, organisering og arbeidsområder; og konklusjon til slutt.

5.2. Forvaltningen og næringslivets forventninger

Byarkitekten har utarbeidet arbeidsområder og mandat for sitt arbeid. En del av evalueringen er å se nærmere på hva som er forvaltningens og næringslivets forventninger til Byarkitekten. Dette kan bidra til å vurdere arbeidsområder og hva som gir mest merverdi i de senere kapitlene. Følgende spørsmål ble stilt for å svare ut dette området:

- 1) *Med utgangspunkt i Byarkitektens arbeidsområder, beskriv dine/din organisasjons forventninger til Byarkitekten og hvordan etaten lever opp til disse forventningene.*

5.2.1. Private aktørers forventninger

Private aktører forventer at Byarkitekten tar en pådriverrolle for økt kvalitet i bygde omgivelser på tvers av sektorer og bidrar til prioritering i byggeprosjekter, særlig i

samarbeid med Plan- og bygningsetaten og Byantikvaren. Samarbeidet med Byantikvaren anses som spesielt viktig for å styrke faglige vurderinger.

Et arkitektkontor uttrykker en forventning om Byarkitektens betydning for rask og effektiv saksbehandling, samt økt kvalitet. Samme informant mener at Byarkitekten i stor grad har bidratt til klarere uttalelser i byggesaker, noe som førte til kortere saksbehandlingstid.

Forventningen er videre at Byarkitekten skal gi kunnskapsbasert og uavhengig rådgivning, spesielt til private næringsaktører, og at de ikke fungerer som «dommere», men som lyttende og rådgivende stemmer. To private næringsaktører forventer at Byarkitekten legger tydelige føringer for bærekraftig og sosial byutvikling.

Flere mener at Byarkitekten skal være overordnet, strategisk og helhetlig, og forventes å være et fristilt organ som støtter og gir råd til både byggesak, planavdeling, arkitekter og utbyggere, uten å være bundet av politiske føringer.

5.2.2. Forvaltningens forventninger

Byarkitektens rolle som en prosessdriver og bidragsyter til effektiv saksbehandling står sentralt. En kommunal respondent fremhever at etaten bør bringe arkitektur og omgivelsesutforming på dagsordenen i alle kommunens sektorer. Per i dag har Byarkitekten utfordret og støttet arbeid som påvirker fysiske omgivelser, og dette står i tråd med forventningene. Å forankre områdeutviklingen i kommuneplanen og Arkitektur+ er ønskelig, samtidig som samarbeid med andre aktører, som Byantikvar, for prioritering av tiltak, fremheves.

En annen kommunal respondent forventer at Byarkitekten er tilgjengelig som sparringspartner i plansaker, men påpeker periodisk manglende kapasitet som påvirker oppfølgingsarbeidet. Forventningene går også mot at Byarkitekten gir arkitekturfaglige råd i planprosesser og formidler arkitekturstrategien. Andre forventer at Byarkitekten tilbyr kunnskapsbasert rådgivning, deler tips og ideer, og forbedrer byggenes kvalitet med kostnadseffektive løsninger. En kommunal respondent ønsker råd i enkeltprosjekter samtidig som de forventer en bredere helhetstankegang.

Fokuset på arkitektur og kvalitet er viktig. En kommunalt ansatt forventer bruk av Arkitektur+ som grunnlag for diskusjoner om prioriteringer. Flere understreker betydningen av Byarkitektens arbeid med å fremme arkitektonisk kvalitet og god byutvikling. Det nevnes at Byarkitekten løfter frem viktigheten av arkitektur i en kontekst der kvalitet tidligere ble nedprioritert. Bærekraft, sosial utvikling, og folkehelse er også

relevante områder hvor Byarkitekten har en forventet rolle i å skape gode samlingsarenaer.

5.2.3. Andre samarbeidspartneres forventninger

Dialog, formidling og samarbeid er aspekter der visse samarbeidspartnere bærer større forventninger. Byarkitekten forventes av disse respondentene å være en skaper av dialog og samarbeid som går utover individuelle prosjekter. De mener samtidig at Byarkitekten etterlever disse forventningene. Det er ønskelig at etaten fungerer som brobyggere mellom saksbehandlende instanser, politikere og tiltakshavere, og spiller en nøkkelrolle i å skape forståelse og forankring hos innbyggerne. Eksternt anses etaten som en tydelig aktør og bærer av viktige problemstillinger som den fronter på en forbilledlig måte. Den viser stort engasjement for arkitektens rolle i samfunnet, og tar initiativ til utadrettede aktiviteter som involverer publikum og fremmer forståelse for arbeidsområdene.

Det er forventet at Byarkitekten involverer bredt, stimulerer engasjement og debatt, og etaten blir sett på som en verdifull samarbeidspartner som er uunnværlig for å fremme forståelsen av hva god arkitektur kan bidra med, inkludert byplanlegging og diskusjoner om byens fremtid.

I rollen som prosessdriver og pådriver for økt kvalitet i bymiljøet i Bergen, finnes klare forventninger fra foreninger. En forening påpeker at Byarkitekten kan skape, og har skapt, dialog på tvers av ulike etater, og dermed bidrar til synergieffekter og merverdi i det bygde miljøet. Samlet sett forventer foreningene en helhetlig tilnærming til byutvikling i Bergen, både i planprosesser og i enkeltprosjekter, og ser positivt på Byarkitektens innsats på dette området.

5.2.4. Oppsummering

Oppsummert er de viktigste forventningene til Byarkitekten:

Byarkitekten som brobygger

Mange tilbakemeldinger omhandler forventninger og erfaringer knyttet til dialog, formidling og samarbeid. Byarkitekten ses som, og forventes, å være en aktør som kan brukes til å diskutere med andre interessenter hvordan man bør prioritere tiltak i byggeprosjekter. Byarkitekten kan ifølge samarbeidspartnerne skape dialog og samarbeid utover det enkelte prosjekt, fungere som brobygger mellom saksbehandlende etat, politiker og tiltakshaver, og bidra til forståelse og forankring hos innbyggere.

Byarkitekten som rådgivende organ

En rekke respondenter har merknader knyttet til faglig rådgiving. Det forventes både fra utbyggere, konsulenter og etatene at Byarkitekten er en kunnskapsbasert rådgiver som fremmer god arkitektur, bidrar med tips, ideer og praktisk veiledning, og gjerne hever byggenes kvalitet med kostnadseffektive løsninger. Byarkitektens arbeid inn i enkeltsaker trekkes frem som viktig.

Byarkitekten som pådriver for kvalitet og god byutvikling

Mange av respondentene forventer at Byarkitekten fremmer kvalitet og setter arkitektur, bærekraft og byutvikling på dagsorden. De kan fronte viktige problemstillinger og bidra til å styrke arkitekturens rolle i samfunnet. Etaten kan være en uvurderlig samarbeidspartner i arbeidet med å skape god forståelse for hva god arkitektur er, og kan bidra med, inkludert «diskusjoner rundt byens fremtid».

Arkitekturstrategien og oppfølging av denne, nevnes i denne sammenhengen eksplisitt av tre av respondentene, og framhevelse av god arkitektur og høy kvalitet er videre nevnt i forventningene til fire av de andre respondentene fra kommunen, samt fra en av de eksterne arkitektene/planleggerne/rådgiverne. Det pekes på strategien som grunnlag for prioriteringer, tydeliggjøring av mål og forventninger, og felles ramme for dialog.

5.3. Byarkitektens arbeid, tjenester og rådgiving

En viktig del av evalueringen er å se nærmere på hvordan forvaltningen, private og andre samarbeidspartnere opplever Byarkitektens arbeid. I all hovedsak handler dette om kvaliteten på rådgivingen, balansen i tilbakemeldingene og utbytte i prosjektene.

Følgende spørsmål ble stilt for å kunne svare ut dette:

- 2) *Hvordan opplever dere samarbeidet med Byarkitekten, og kvaliteten på tjenestene og rådgivingen fra etaten? Ta med i ditt svar hvordan dere opplever balansen mellom strategisk/overordnet rådgiving og detaljorientering i innspillene fra Byarkitekten.*
- 3) *Beskriv hvordan Byarkitekten har bidratt inn i dine prosjekt. Hva har fungert bra, og hva har fungert mindre bra? Hvilket utbytte har dere av Byarkitektens innspill og samarbeid?*

5.3.1. Private aktørers opplevelse av Byarkitektens arbeid

Blant utbyggerne/tiltakshaverne er det to som i hovedsak uttaler seg positivt til Byarkitekten, tre som er balanserte/nøytrale i sine svar (hvorav én veldig kortfattet), og én som i hovedsak uttaler seg negativt. Blant arkitektene/plankonsulentene og den øvrige private næringsaktøren er det tre som i hovedsak uttaler seg positivt, én som er balansert i sitt svar, og én som i hovedsak uttaler seg negativt.

Samarbeid

De private aktørene har blandede syn på samarbeidet med Byarkitekten. De fleste opplever i utgangspunktet et godt samarbeid med Byarkitekten, og omtales av en informant som positiv og åpen for dialog, av en annen som å være på tilbudssiden, som er lett å få tak i og alltid stiller opp, og av en tredje som utmerket. Av en fjerde informant omtales samarbeidet som konstruktivt og godt, med en presisering av at samarbeidet fungerer best i tidlig fase.

Et arkitektkontor skriver at de har hatt et meget fruktbart og godt samarbeid, og fått gjennom prosjekter som de ikke tror de kunne klart «uten Byarkitektens tydelige stemme».

Et annet arkitektkontor skriver at samarbeidet fungerer godt der Byarkitekten ser og støtter hva arkitektkontoret ønsker å oppnå, og kan fungere som en «brekkstang» for å oppnå økt kvalitet, men at det ikke er bra når de opplever at Byarkitekten fremmer sine subjektive syn på arkitektur. Noe tilsvarende skrives av en utbygger/tiltakshaver, som synes samarbeidet har fungert greit i de tilfellene Byarkitekten har «evnet å inneha en rådgivende, lyttende og tilstrekkelig ydmyk» rolle inn i prosjektet, og Byarkitekten og utbyggers arkitekt har kommunisert godt, mens vedkommende skriver at de i andre tilfeller har «blitt møtt med en arroganse som har vært direkte sjokkerende og som ikke har ført med seg noe godt».³

En utbygger/tiltakshaver mener - uten å utdype - at mandatet ikke er helt klart, mens en annen utbygger gir litt mer informasjon i samme retning, der vedkommende - som generelt opplever et godt samarbeid med Byarkitekten, og har fått til flere gode prosjekt sammen - peker på en stor utfordring i plansaker at de har mange å forholde seg til både i kommunen og sektormyndigheter, og at de kan oppleve at Byarkitektens interesse for

³ Ettersom spørreundersøkelsen vår er anonym og gått ut til et tilfeldig trukket utvalg innenfor en strategisk definert populasjon, kan vi ikke vite om vi her har mottatt svar fra både utbygger og arkitekt i samme sak.

prosjektene resulterer i flere meninger som «drar i alle retninger», og at det da blir vanskelig å få til noe.

Den mest kritiske stemmen kommer fra en arkitekt/plankonsulent som

«opplever at starten gjerne er en "leksjon" om formgivning, hva som er vakkert, hvilke gode eksempler Byarkitekten ønsker å trekke frem. Videre er innspill i de konkrete prosjektene kritisk og detaljorientert. Ikke så lett å få til gode faglige diskusjoner på ett litt overordnet/konseptuelt nivå».

Basert på tilbakemeldingene fra private næringsaktører, ser det ut til å være behov for forbedring i samarbeidet med Byarkitekten. Spesielt bør mandatet tydeliggjøres, og sikre at alle involverte parter har en felles forståelse for Byarkitektens rolle i dialogen mellom utbyggere, arkitekter og kommunen.

Kvaliteten på tjenestene og rådgivingen

Når det gjelder kvaliteten på tjenestene og rådgivingen opplever private aktører at den i all hovedsak er god, men det er en utfordring at Byarkitekten kan komme sent inn, eller gå litt for mye ned i detaljene. En utbygger skriver at Byarkitekten tilbyr gode eksempler å se til med sitt fokus på god byutvikling, en annen utbygger skriver at tilnærmingen på tilbakemeldingene på utforming har vært fornuftig, og en arkitekt melder at Byarkitekten har *«bidratt til konstruktive overordnede løsninger ved å skjære igjennom overfor både byggherre og Plan- og bygningsetaten,⁴ og på den måten bidratt med en arkitektfaglig tydelighet som det ikke alltid er like lett å få frem for oss arkitekter».*

En utbygger/tiltakshaver advarer om at Byarkitektens fokus på delerløsninger og sosial bærekraft kan være en «fallgrube» og gå på bekostning av den generelle rådgivingen og andre viktige tema. En annen utbygger opplevde etter Byarkitektens innspill å få til en god formingsveileder, men skriver at kravet kom så sent som da planen var klar til innlevering til 2. gangs behandling, og at formingsveilederen ble langt mer omfattende enn først tenkt, med en forsinkelse som resultat. En annen utbygger/tiltakshaver – som også opplever at Byarkitektens bidrag inn i arbeidsmøter med Plan- og bygningsetaten og innspill på utforming av plangrep har vært bra – melder også at innspill fra Byarkitekten kom veldig sent, og i tillegg i form av en håndtegnet skisse.

⁴ I svarskjemaet skriver informanten «skjære gjennom overfor både byggherre og byggherre». Det er vår tolkning at PBE er den andre parten her.

Også med tanke på kvaliteten på tjenestene og rådgivingen, kan det være et utviklingspotensial. Det kan være et behov for at Byarkitekten er mer overordnet i sin tilnærming, men helt konkret kan det være behov for å sikre at Byarkitekten kommer tidsnok inn i prosjektene til at det ikke blir unødvendige runder og forsinkelser.

Balanse mellom strategisk/overordnet rådgiving og detaljorientering

Det er samstemthet om at arkitekturstrategien er god, og et «flott utgangspunkt» for den strategiske og overordnede tenkingen rundt by- og prosjektutvikling. Der misnøyen kommer frem, er i omsettingen av strategi til praksis. En av arkitektene opplever god vekting mellom strategi og detaljfokus, en annen av de private næringsaktørene synes Byarkitekten både i det strategiske og detaljorienterte leverer gode innspill, og en av utbyggerne svarer at Byarkitekten har satt seg «svært godt inn i problemstillingene» og har kommet med nyttige innspill, både skriftlig, muntlig og i enkle skisser, både i tidlig fase med hjelp til utforming av konkurransegrunnlag, og underveis i utformingen av reguleringsplaner, konseptvalg og formingsveileder.

En annen arkitekt svarer at balansen stort sett er veldig bra, men at det noen ganger blir for mye detaljstyring, og opplever at representanter for Byarkitekten blir subjektive eller «bestemmer» hvordan ting må bli. Fra de andre private næringsaktørene er tilbakemeldingene også negative: en arkitekt/plankonsulent opplever at det er for stor grad av detaljorientering fra Byarkitekten (samme arkitekt som har opplevd å få leksjoner i formgivning), og det samme sier tre utbyggere. Disse utbyggerne opplever at Byarkitekten tar seg for store friheter og går inn i detaljer som de mener deres egne arkitekter har bedre kunnskap om. Sitater:

«Til dels litt detaljorientert, både innomhus og utomhus, og noen råd bygger på et mindre informert grunnlag enn det prosjektarkitekt har innhentet gjennom tett dialog med bestiller, bruker og drift».

«Til tider et uheldig fokus på planløsning og detaljer i det enkelte prosjekt uten like inngående kunnskap og historikk som prosjektets arkitekt, da sitter prosjekt-arkitekt og byarkitekt med den samme rollen. Behovet ligger kanskje heller i samhandlingen mellom prosjekter/bygg/bygde omgivelser. Det bør være en forventning om at det enkelte arkitektkontor innehar nødvendig kompetanse og internkritikk til å utvikle bygg som ivaretar dets enkelte bruker, og at Byarkitekten bidrar med et mer overordnet blikk, hvor bl.a. informasjon

om andre omkringliggende prosjekter og kommunens tydelige intensjoner for byen formidles, og at de bidrar med sterk, faglig dialog rundt dette».

«Vi opplever at Byarkitekten tar seg for stor frihet og at det er blitt en kultur der de går for langt inn i detaljene og på mange måter opptrer som en "overarkitekt" som skal bedømme den egentlige arkitektens arbeid. Det synes vi er ugreit og er vel heller ikke i tråd med den opprinnelige intensjonen», og opplever videre «at PBE gir Byarkitekten siste ordet, noe som forsterker opplevelsen av Byarkitekten som en "overarkitekt"».

Sistnevnte spør videre om ikke Arkitektur+ er et tilstrekkelig grunnlag for at Plan- og bygningsetaten selv øker fokuset på god arkitektur, og om det ikke er effektivt nok å motivere bransjen med gode eksempler *«fremfor å forsøke å piske den gode arkitekturen frem».*

Dette er imidlertid ikke i tråd med andre tilbakemeldinger. Byarkitekten får generelt mye skryt for arkitekturstrategien, og strategien og kunnskapen bak den må røktes, holdes i hevd, og etter hvert oppdateres. Det oppfattes at dette gjøres best av Byarkitekten. Likevel er det åpenbart behov for forbedringer, især ser det ut til å være behov for å tydeliggjøre mandatet og også her sikre alle parter forståelse for hvilken rolle Byarkitekten skal spille i dialogen mellom utbygger/arkitekt og kommune.

Prosjektbidrag og -utbytte

Når det gjelder prosjektbidrag og -utbytte er det allerede referert til den mest kritiske arkitekten/plankonsulenten, da svaret sammenfaller med svaret på samarbeid, mens den andre fra arkitekt/plan som har vært mer balansert i sine svar har fått sitt svar referert under kvaliteten på tjenestene og rådgivingen. De to siste arkitekt-/planmiljøene svarer positivt, og har hatt stort utbytte med å ha Byarkitekten med i prosjektene og fått gode, profesjonelle innspill. Utbyggerne/tiltakshaverne som har svart på dette, er litt blandet. Den ene svarer at det har vært nyttig, og at de har hatt svært gode diskusjoner i flere av prosjektene sine, mens en sier at utbyttet kanskje har vært størst på reguleringsnivå, og en siste *«føler vel egentlig at vi totalt sett har hatt lite utbytte av prosessene med Byarkitekten».*

Isolert sett er det ikke nødvendigvis et direkte behov for å forbedre utbyttet private næringsaktører får fra Byarkitektens tjenester og rådgiving, men det kan likevel være rom for utvikling.

5.3.2. Forvaltningens opplevelse av Byarkitektens arbeid

Åtte uttaler seg i hovedsak positivt til Byarkitekten, én balansert/nøytralt, og tre overveiende negativt.

Samarbeid

Byarkitekten omtales som aktive idéskapere og bidragsytere, en stor hjelp, veldig lydhøre når de bes om hjelp, gode i diskusjoner, gode rådgivere, løsningsorienterte, ballspillere som vier tid og innsats. En informant omtaler samarbeidet som viktig, mens en informant skriver at de er dyktige, leverer høy kvalitet, og at det er potensiale for enda mer samarbeid. Blant de mer kritiske svarene er det en som opplever samarbeidet med Byarkitekten som varierende, med en uklar rolleforståelse. Byarkitekten oppleves som «svært detaljorientert og som selvoppnevnte sensorer for innleide ressurser», noe som kan være konfliktskapende og kostnadsdrivende. En annen kritisk informant hevder Byarkitekten tidligere har stoppet prosjekt da de ikke var enige i prosjekterte løsninger,⁵ og at de oppfører seg mer som en premissgiver/myndighetsinteressent enn rådgivende tjeneste. Det siste kritiske svaret, ligner på de erfaringene de private aktørene har gitt uttrykk for:

«Samarbeidet oppleves vanskelig, og ikke preget av nødvendig respekt og forståelse for en treffer kolleger som har minst like god kompetanse som Byarkitekten selv. Videre er opplevelsen at Byarkitekten i liten grad forholder seg til omforente konklusjoner i møter, men velger å forfølge sine egne agendaer. Byarkitekten fremstår i deltakende prosjekter å være bastant og detaljorientert. I liten grad oppleves de å være til hjelp. [...] Byarkitektens involvering oppleves krevende og lite ønsket».

En annen i kommunen som er tett på utbyggingsprosjekt har en ganske annerledes opplevelse:

«Jeg opplever samarbeidet som positivt med en god dialog der Byarkitekten er løsningsorientert og kan sette seg inn i utbyggeres perspektiv. De har forståelse for at ikke alle deres innspill alltid kan innføres og er åpne for dialog for å prioritere og justere forslag de kommer med. [...] I mine prosjekt der Byarkitekten har vært rådgiver [...] har samarbeidet fungert bra og deres rolle som rådgiver har vært som forventet. Vi har hatt en god og tett dialog og en

⁵ Vi har ikke hatt mulighet til å ettergå denne påstanden, og kjenner ikke detaljene.

rådgiver å spille ball med for å finne løsninger som kan fungere for begge parter».

Disse to informantene har vidt forskjellige opplevelser, men et fellestrekk synes å være at samarbeidet utfordres når Byarkitekten går inn i detaljene i prosjektene. Hos sistnevnte løser dette seg stort sett fint, men hos førstnevnte skaper dette konflikt. Det finnes nok en grad av forbedringspotensial i måten Byarkitekten samarbeider med andre etater i kommunen på, men samlet sett er tilbakemeldingene på det interne samarbeidet *med* Byarkitekten gode.

Det har derimot kommet noen tilbakemeldinger på hvordan Byarkitekten samarbeider internt i kommunen *med andre* etater (enn informantenes egne), som gir tegn på at det er behov for å vurdere tiltak knyttet til Byarkitektens rolle – eller forståelse av sådan. Dette for å sikre en mer effektiv og konstruktiv samarbeidsprosess:

En informant melder om at Byarkitektens medarbeidere ikke alltid er samstemte (men etterlater inntrykk av at det er personlige meninger som frontes), og heller ikke alltid bidrar til å sy sammen de ulike interne synspunktene i kommunen til ett felles syn fra kommunen. En annen informant skriver at de opplever utfordringer når Byarkitekten har møter i pågående plansaker der plan- og bygningsetaten ikke er representert. I disse tilfellene kan Byarkitektens tilbakemeldinger oppfattes som kommunens holdning, noe som ikke nødvendigvis er tilfelle, og som kan skape videre utfordringer ved at det dannes motstrid eller skapes urealistiske forventninger.

En tredje informant skriver at Byarkitekten bidrar godt inn i de fleste planarbeid, og at det fungerer godt når kommunale etater har intern dialog om planforslag slik at kommunen stiller med en felles holdning til planforslaget. Informanten har godt utbytte av Byarkitektens deltakelse i arbeidsmøter med forslagsstiller og plankonsulent, og mener Byarkitekten er spesielt nyttige i utfordrende planprosesser der det er behov for arbeidsmøter med problemløsende fokus. Til forskjell fra de to foregående informantene, synes denne informanten å ha nytte av at Byarkitekten kommer med uavhengige forslag til hvordan ting kan løses i tilfeller hvor kommunen og forslagsstiller er uenige om plangrep. En fjerde informant mener Byarkitekten bidrar til en fornuftig og konstruktiv framdrift, og at de har vært ryddige i forhold til sin rolle, og forholdt seg til det.

Det kan likevel være behov for en tydeliggjøring av hva Byarkitektens faglige uavhengighet innebærer, bl.a. mht. koordinering av sine syn opp mot andre etater (ikke bare Plan- og bygningsetaten, men også Bymiljøetaten og Byantikvaren), samt behov for å gjøre en vurdering av hva etatens faglige uavhengighet betyr for den enkelte

medarbeider. Det trenger ikke nødvendigvis være slik at fordi etaten skal være faglig uavhengig, at den enkelte medarbeider i etaten er uavhengig av sine kollegaer i sine faglige tilbakemeldinger. Som den førstnevnte informanten to avsnitt over skriver: *«Selvfølgelig må det være rom for å diskutere ulike faglige ståsted og løsninger, men når to rådgivere oppfattes som helt uenig, så er dette er uheldig».*

En femte informant påpeker at den uavhengige rådgivingen er Byarkitektens styrke, da det gir den muligheter til å utfordre, påvirke og støtte kommunens arbeid rundt de fysiske omgivelsene. Samtidig peker informanten på at Byarkitekten virker å ha liten erfaring fra andre deler av kommunen og de ulike etatenes mange roller, og at Byarkitektens rådgiving kan bli enda bedre *«med en større forståelse av de ulike etatenes roller, og et bedre samarbeid mellom disse».*

Utvikling av rolleforståelsen gjelder ikke kun Byarkitekten. Det kan være behov for å forbedre også de andre etatene sin kunnskap om Byarkitektens rolle, og sine egne roller i lys av dette: En informant melder at PBE har tillagt mye verdi i uttalelsene fra Byarkitekten, og at de selv *«ikke alltid får samme gode dialogen med Byarkitekten når PBE skal/ønsker å være et mellomledd».*

Kvaliteten på tjenestene og rådgivingen

Synet på kvalitet henger i stor grad sammen med synet på samarbeid, da det stort sett er i samarbeidet man mottar tjenester og rådgiving. Av det som kan siles ut av kvalitet utover samarbeid, er tilbakemeldingene overveiende gode. Den mest kritiske informanten (som opplever at samarbeidet er vanskelig, og er sitert i det første uthevede sitatet i dette underkapitlet), mener *«fagmiljøene innenfor byutvikling i kommunen har langt flere folk, mer erfaring og minst like høy utdanning innenfor Byarkitektens fagområder».* En annen informant bemerker at det kan være litt krevende å komme i kontakt med dem på grunn av bytte av personell eller uklarhet om hvem fra Byarkitekten som faktisk skal følge prosjektet.

Utover dette, er det kun positive ting å trekke fram om kvaliteten på tjenestene og rådgivingen fra Byarkitekten. Nøkkelord fra svarene er: *svært viktig bidragsyter, bidrar godt/positivt, dyktige medarbeidere, leverer høy kvalitet, gir gode råd, løsningsorientert, ser utbyggers perspektiv, stor kompetanse, gode forslag, realisme, god evne til å se det fysiske resultatet av tidlige tanker og skisser, evner å formidle forslag og ideer på en svært god måte, bidrar positivt inn i prosjektutviklingen, bidrar til å tenke nytt, gir faglig tyngde til løsninger og tilbakemeldinger, passer på helheten og tilpasser prosjektene til området.*

En informant framhever verdien for prosjektutviklingen av Byarkitektens tidlige bidrag, og en annen informant mener det gir profesjonell og god saksbehandling å få belyst sakene fra Byarkitektens ståsted.

Tilbakemeldingene fra kommunens ansatte gir oss samlet sett grunnlag for å kategorisere kvaliteten på tjenestene og rådgivingen som *god*.

Balanse mellom strategisk/overordnet rådgiving og detaljorientering

Synet på balansen mellom strategisk/overordnet rådgiving og detaljorientering kan også være preget av synet på samarbeid og hvordan Byarkitektens rolleforståelse oppfattes. Som blant de private næringsaktørene, får arkitekturstrategien god omtale, og Byarkitekten ses å knytte sitt arbeide godt opp mot strategien. For et par informanter er det en god balanse mellom overordnede og detaljorienterte innspill, og etaten får skryt for å være «både strategisk tenkende og meget praktiske».

En informant opplever det tidvis som om Byarkitekten glemmer om saken er en reguleringsplan eller en byggesak, og har kommet med «*detaljorienterte innspill om bygg og uteareal, når det kanskje ikke skal bygges der i det hele tatt*».

En annen informant mener Byarkitekten burde endre litt på sitt fokus:

«Det oppleves delvis at Byarkitekten går for detaljert til verks i enkeltprosjekter, kanskje et resultat av å komme for sent inn, eller at det har manglet strategiske "dokumenter" og overordnet retning som er lett å forstå og formidle. [...] Byarkitekten burde kanskje i større grad arbeidet strategisk inn mot Byrådsavdelingene med gode eksempler osv., og i mindre grad detaljfokusert i enkeltprosjekter som allerede ligger på bordet. Prosjektene blir ofte bedre, men krever gjerne mye ekstra ressurser for omprosjektering osv., samt noe motstand mot dette endringsarbeidet. Ved tidligere om mer strategisk arbeid inn mot bestiller ville kanskje enkeltprosjektene hatt et bedre fundament fra start».

For å illustrere detaljinvolveringen i prosjektene, nevnes det fra en informant at det går helt ned på innredning. Ingen av informantene som har nevnt høy grad av detaljinvolvering, har trukket dette fram som noe positivt.

Sett i sammenheng med svarene på samarbeid, og vår vurdering av at det er potensiale for utvikling der, gjør vi tilsvarende vurdering på dette punktet. Det kan især være behov for å kommunisere tydeligere ut *hvorfor* Byarkitekten går inn i detaljene i de tilfellene dette gjøres.

Prosjektbidrag og -utbytte

Prosjektbidrag henger sammen med samarbeid, og prosjektutbytte henger sammen med kvalitet. Det meste av tilbakemeldinger er allerede gjengitt. Til tross for de påpekte utfordringer med samarbeid som har vært belyst, synes tilbakemeldingene på kvaliteten - og utbyttet herav - å være godt.

5.3.3. Andre samarbeidspartnere (Øvrig prosjektarbeid og strategisk arbeid)

Samarbeid

Samarbeidet med Byarkitekten blir positivt beskrevet av foreninger og andre samarbeidspartnere. Byarkitekten blir sett på som et friskt pust og en verdifull aktør på nasjonalt nivå, som tilfører tydelighet og synlighet. Flere rapporterer om en meget godt fungerende samarbeidsprosess, der Byarkitekten bidrar med gode innspill, spesielt i kompliserte samspill mellom ulike interesser.

Det er også bemerket at Byarkitekten har spilt en essensiell rolle i å fremme forståelse for god arkitektur og byplanlegging. De har fungert som et viktig bindeledd for offentlige diskusjoner på både høyt faglig nivå og for allmennheten. Byarkitekten har tilført verdifull ressurs ved å organisere samtaler, debatter og arrangementer som har spredt kunnskap om ulike tema, som for eksempel arkitektur, bærekraft, og byutvikling, som sies å være av stor relevans for Bergen.

Byarkitekten oppleves som et dynamisk og sterkt fagmiljø med engasjerte medarbeidere. Selv om etaten er relativt liten, blir den beskrevet som effektiv, endringsvillig, og raskt tilpasningsdyktig.

Informanter som har hatt kontinuerlig samarbeid med Byarkitekten gjennom flere år, understreker også den uvurderlige rollen etaten har spilt i deres prosjekter. Samlet sett gir tilbakemeldingene en positiv og verdifull vurdering av samarbeidet med Byarkitekten, som bidrar til å berike diskusjoner og fremme gode løsninger innen arkitektur og byutvikling.

Kvaliteten på tjenestene og rådgivingen

Byarkitekten i Bergen ser ut til å ha hatt en betydelig positiv innvirkning på ulike samarbeidsprosjekter. De blir beskrevet som engasjerte pådrivere med høy faglig kompetanse, og deres bidrag har hatt avgjørende betydning i flere prosjekter. Byarkitekten oppfattes som en etat med imøtekommende, kunnskapsrike og faglig orienterte medarbeidere. Deres rolle har omfattet faglige innspill om aktuelle utfordringer,

organisering av arrangementer, rådgivning om faglig forankring, samt etablering av kontakter med ulike aktører i kommunen, organisasjoner, eiendomsutviklere og arkitekter.

En informant gjengir et medlemsmøte i Bergen Arkitektforening der medlemmene sies å ha gitt utelukkende positive tilbakemeldinger om samarbeidet med Byarkitekten. Byarkitekten oppfattes som en vesentlig bidragsyter for å sikre høykvalitets og bærekraftig utvikling i Bergen.

Ved samarbeidet rundt prosjektet Bopilot beskrives Byarkitekten som en aktiv, initiativrik og kunnskapsrik samarbeidspartner. De vises å være ambisiøse, fleksible og interesserte i nyskapende tilnærminger til kommunens rolle. Byarkitekten har også levert høykvalitets bidrag til faglige arrangementer og har vært pålitelige samarbeidspartnere.

Byarkitekten omtales som kreative og konstruktive i prosjektgruppene, med evne til å tilpasse seg utfordrende omstendigheter, opprettholde ambisjonene i prosjektene og fremme viktige diskusjoner. Byarkitekten har blitt sett på som en verdifull ressurs med høy faglig overbevisning, som har bidratt til å løse samfunnsutfordringer gjennom boligarkitektur.

Det blir likevel påpekt viktigheten av å evaluere og videreutvikle etaten for å styrke dens rolle. En av informantene har hatt samtaler med ulike utbyggere i Bergen, som viser varierte oppfatninger om Byarkitektens arbeid. Mens noen uttrykker svært positiv oppfatning og forbedring i prosjekter takket være Byarkitektens involvering, ønsker andre en evaluering av roller og tidspunkt for Byarkitektens deltakelse i prosessene.

Balanse mellom strategisk/overordnet rådgiving og detaljorientering

Balansen mellom strategisk/overordnet rådgiving og detaljorientering er det formodentlig vanskelig for de øvrige samarbeidspartene å uttale seg om, men én informant anser etter sin erfaring balansen mellom strategisk rådgiving og detaljorientering som god. En annen samarbeidspart ser det at Byarkitekten befinner seg på siden av den ordinære linjen i plan- og utbyggingssaker som avgjørende for å kunne ta en pådriver-rolle, men ser samtidig det utfordrende at de ikke har beslutningsmyndighet. For informanten betyr det at evnen til å kommunisere godt med alle parter er avgjørende, og vedkommendes inntrykk er at Byarkitekten i Bergen har denne evnen. Informanten peker på at det i fortsettelsen kanskje er behov for å tydeliggjøre denne siden ved Byarkitektens oppgaver.

Prosjektbidrag og -utbytte

Utover det som er sagt over, er det ikke egne sitater knyttet til prosjektbidrag og -utbytte, men som det kommer frem av det ovennevnte, synes dette generelt å være godt.

5.3.4. Oppsummering

Samlet sett indikerer tilbakemeldingene at det er både positive og utfordrende aspekter ved samarbeidet med Byarkitekten i Bergen. Kvaliteten på tjenestene og rådgivingen vurderes generelt som god, og Byarkitekten beskrives som en verdifull aktør som bidrar til å fremme gode løsninger innen arkitektur og byutvikling. Det er behov for bedre rolleforståelse, tydeligere mandat og en balanse mellom strategisk rådgiving og detaljorientering. Dette er gjennomgående på tvers av de temaene vi ba om vurdering av i spørsmålene som ble stilt.

Synet på **samarbeid** med Byarkitekten er variert. Noen opplever godt samarbeid og positive relasjoner. De beskriver Byarkitekten som åpen, tilgjengelig og konstruktiv. Andre gir uttrykk for at samarbeidet kan være konstruktivt, spesielt i tidlig fase, men kan bli problematisk når det blir detaljorientert eller Byarkitekten fremmer subjektive synspunkter.

Generelt oppleves **kvaliteten på tjenestene og rådgivingen** fra Byarkitekten å være svært god. Det gis positive tilbakemeldinger om Byarkitektens bidrag til prosjekter, spesielt når det gjelder å skape gode arkitektoniske løsninger og økt kvalitet. Noen kritiserer imidlertid at Byarkitekten kan komme inn for sent i prosjekter eller gå for mye ned i detaljene, noe som kan forårsake forsinkelser.

Det er enighet om at Byarkitektens arkitekturstrategi er positiv, men det er uenighet om **balansen mellom strategisk og detaljorientert rådgiving**. Noen mener at Byarkitekten er flink til å balansere strategiske og overordnede innspill med konkrete detaljer, mens andre opplever at Byarkitekten kan gå for mye inn i detaljene og til og med være for bastant i sine innspill.

Det er også noe varierende tilbakemeldinger om **Byarkitektens bidrag til prosjekter og det resulterende utbyttet**. Dette henger sammen med det ovenstående. Noen har hatt gode erfaringer med Byarkitektens innspill og rådgivning, mens andre føler at utbyttet har vært begrenset eller at detaljinvolvering har forårsaket ekstra arbeid og forsinkelser.

I tabellen under har vi oppsummert vurderingene fra dette kapitlet. Vi vurderer at det meste av forbedrings- og utviklingspotensialet kan løses gjennom kommunikasjon og tydeliggjøring av mandatet. Det neste kapitlet går nærmere inn i anbefalingene.

Tabell 1: Oppsummering av de ulike aktørenes syn på samarbeid, kvalitet og utbytte fra Byarkitekten

	Private næringsaktører	Kommunale etater	Øvrig prosjektarbeid og strategisk arbeid
Samarbeid med Byarkitekten	Forbedringspotensiale	Utviklingspotensiale	God
Kvaliteten på tjenestene og rådgivingen	Utviklingspotensiale	God	God
Balanse mellom strategisk/overordnet rådgiving og detaljorientering	Forbedringspotensiale	Utviklingspotensiale	Utviklingspotensiale
Prosjektbidrag og -utbytte	Utviklingspotensiale	God	God

5.4. Mandat, organisering og arbeidsområder

En del av bestillingen fra Byrådsavdelingen var å vurdere Byarkitektens mandat, organisering og arbeidsområder. Dette er vurdert med bakgrunn i alle svar fra spørreundersøkelsen, intervju og gjennomgang av dokumenter. Det er identifisert forbedringspunkter innenfor hvert område, og for å kunne finne mer ut om hvilke områder Byarkitekten bør videreutvikle, er det også stilt spørsmål knyttet til merverdi.

4) *Byarkitekten har nå eksistert i fem år. Hvordan har Byarkitekten klart å nå den overordnede målsetningen og løfte fram kvalitet i formgivning og bymiljø? Beskriv hvilke merverdier Byarkitekten har bidratt til.*

5.4.1. Mandat

Byarkitektens mandat er bredt og består av et mangfold av arbeidsoppgaver. Etaten omtaler seg selv (i oversendt presentasjon) som «byens minste etat ... med et stort

mandat». Byarkitekten har fått frihet til å utarbeide arbeidsområdene sine selv, noe som gir et stort rom for frihet og utviklingspotensial, og er en styrke for Byarkitekten. Det er imidlertid et inntrykk av at det er nødvendig å tydeliggjøre mandatet og hvilke prioriteringer som gjøres ut fra dette.

Generelt oppleves det at Byarkitekten utfører oppgaver i henhold til forventninger, det nåværende mandatet og arbeidsområdene. Noen er av oppfatning at mandatet er utydelig, og en informant omtaler mandatet som nesten "religiøst og misjonerende" og derfor kan tolkes for bredt. Det er viktig både internt og eksternt å klargjøre og avgrense mandatet.

Etableringen av Byarkitekten skulle ifølge byrådssaken gjøres etter modell fra Byantikvaren. Dette *kan* oppfattes som at det også var en intensjon om å gi etaten ressurser på lik linje med Byantikvaren. Nå opererer Byarkitekten med halvparten av disse ressursene. Byarkitekten har deltatt i en betydelig mengde saker (117) og utviklingsprosjekter (10), noe som utgjør henholdsvis 50% og 30% av arbeidet. mens mandatet er etter fleres oppfatning at ressursene er utilstrekkelige for å møte det omfattende mandatet.

En informant mener at Byarkitekten i dag er riktig dimensjonert, men det er nødvendig å finjustere mandatet for å prioritere klart. En annen informant hevder at det ikke er mulig å evaluere ressursbruk før mandatet er redefinert. Det blir også understreket at politisk støtte og engasjement er avgjørende for Byarkitektens suksess, da politiske prioriteringer i stor grad påvirker retningen for byutviklingen. Den generelle oppfatningen er at etaten arbeider på et utydelig politisk grunnlag.

Anbefalinger:

- Utarbeide et tydelig mandat og forankre dette politisk.
- Justere ressurser og prioriteringer som følge av nytt mandat, og gjennom styringsdialogen tilpasse ressurser og prioriteringer etter endrede behov.
- Kommunisere bedre Byarkitektens mandat, rolle og prioriteringer.

5.4.2. Organisering og uavhengighet

Byarkitekten skal ha en rådgivende rolle, og har ikke vedtaksmyndighet. Byarkitektens organisering og uavhengige rolle har blitt framhevet som en styrke. Kun én informant foreslår en alternativ organisering. I dette tilfellet foreslås funksjonene ikke nedlagt, men overført til Plan- og bygningsetaten. Flere trekker frem at noe av suksessen med Byarkitekten har vært at etaten er etablert på utsiden av planmyndigheten. At Byarkitekten er en uavhengig etat bidrar til at de i større grad blir brobyggere mellom ulike aktører, enn

om de hadde vært underlagt plan- og bygningsetaten. Byarkitekten blir sett på som gode på pedagogikk og prinsipper og nevnes av flere å kunne «åpne opp fastlåste prosesser», og at dette er en fordel både for utbyggere og andre etater i kommunen. Utfordringen for en så liten etat, er at den kan bli sårbar og utsatt.

Den strategiske lokaliseringen på gateplan sentralt i Bergen er også med på å drive frem samhandlingsarenaer knyttet til byutvikling og arkitektur. Utbyggere har benyttet kontoret aktivt.

Selv om Byarkitekten er uavhengig, er det fortsatt viktig å oppnå samstemthet og god kommunikasjon med andre kommunale etater. Videreutvikling av Byarkitektens uavhengige rolle bør skje i nært samarbeid med både andre etater, interesseorganisasjoner og innbyggere. Dette vil bidra til å sikre at Byarkitekten fortsetter å spille en sentral rolle i å utvikle attraktive og bærekraftige byområder.

Anbefalinger:

- Byarkitekten videreføres som egen etat

5.4.3. Bidra til at overordnede rammer og prosesser legger til rette for god arkitektur

Informanter er av den oppfatning at det er en betydelig fordel for planmyndighetene å ha noen som prioriterer arkitektur: en ekstern stemme som bidrar. Byarkitekten tilfører ekstra verdi, og medarbeidere i kommunen reagerer hovedsakelig positivt på deres innsikter og bidrag. Dette samspillet resulterer i en styrket arbeidsprosess og bedre utfall, men er ikke fritt for konflikter. Byarkitekten kan spille en sentral rolle i koordineringen av større utbyggingsprosjekter, der ulike etater og aktører er involvert. Dette kan sikre at alle aspekter av prosjektene ivaretas på en helhetlig måte, men det er behov for klarere kommuniserte roller og samhandling internt i kommunen.

Selv om positive resultater er oppnådd, er det en anerkjennelse av at arbeidet med å løfte frem kvalitet i formgivning og bymiljø er en kontinuerlig prosess som kan dra nytte av ytterligere forbedringer og utvikling.

Det er nødvendig å tydeliggjøre roller og fremme internt samarbeid innad i kommunen. Byarkitekten forsøker stadig å finne tilpassede løsninger, og initiativer som dialogmøter og arbeidsverksteder med ulike avdelinger er på trappene, blant annet med EFU og byggesak. Dette vil kunne bidra til å finne bedre samarbeidsformer internt i kommunen.

Anbefalinger:

- Definere tydelige roller, rutiner og ansvarsområder for ulike enheter og avdelinger som samhandler med Byarkitekten, slik at alle aktører involvert i byutviklingen forstår deres rolle.
- Etablere og videreføre arbeidet med dialogmøter og arbeidsverksteder for å koordinere innsatsen og utveksle perspektiver.
- Følge opp og videreutvikle strategier for arkitektur og byutvikling som tydelig fremhever kvalitet, bærekraft og estetikk som sentrale verdier. Videre bidra til å innlemme arkitektur og design som viktige elementer i kommunens overordnede planlegging.

5.4.4. Skape forståelse for hva god arkitektur er, og kan bidra med

Flere mener hovedoppgavene til Byarkitekten er å formidle til profesjonelle aktører innen bransjen. Dette innebærer å være en brobygger og opprette nettverk, tilrettelegge for informasjonsflyt og arrangere relevante begivenheter. Å legge vekt på dialog i møtene med næringslivet, utbyggere, arkitekter og andre kommunale enheter tilfører ekstra verdi til planlegging, saksbehandling og utvikling av prosjekter.

Det er avgjørende å få utbyggere til å erkjenne betydningen av å engasjere kompetente arkitekter i prosjektene sine. Det er av høy relevans at Byarkitekten spiller en aktiv rolle i å styrke bestillerens kompetanse. En informasjonskilde argumenterer for at det bør allokeres mer ressurser til sektoropplæring i motsetning til dagens oppmerksomhet rettet mot allmenn opplæring. Byarkitekten har en unik mulighet til å forbedre bestillerens og innkjøperens kompetanse, slik at konsulentene får en tydeligere forståelse av deres rolle.

Dette initiativet kan fremme en mer effektiv samhandling og sikre at prosjekter blir gjennomført med en høy grad av kompetanse og målrettet tilnærming. Ved å styrke dialogen og samarbeidet mellom utbyggere, byarkitekter og konsulenter, kan prosjekter bli mer vellykkede og tilfredsstillende både faglige og funksjonelle aspekter. Å investere mer i sektorrettet opplæring enn i opplæring rettet mot befolkningen er en strategi som bør vurderes.

Anbefalinger:

- Bidra til å styrke bestillerkompetansen i kommunen og blant utbyggere.
- Jobbe videre med å utvikle nettverk og samarbeid med både næringsliv, utbyggere, og andre kommunale etater.

5.4.5. Delta i prosjekter som skaper nettverk, kunnskap og gir gode ringvirkninger

Flere mener at Byarkitekten er svært dyktig på debatter, arrangementer og utstillinger, da det også fremmer aktiv dialog og samarbeid mellom kommunen og næringslivet. Generelt betraktes pilotprosjekter spesielt som positivt. Et eksempel på dette er Futurebuilt, som anses som en vellykket satsning.

Å organisere debattmøter, fagkonferanser og utstillinger er en betydelig ressurskrevende aktivitet. Selv om slike arrangementer kan ha en vis positiv innvirkning på fagfeltet, er det en oppfatning fra noen at innvirkningen på bymiljøet er begrenset. Det synes å være en oppfatning av at det er større verdi i å rette oppmerksomheten mot faglig veiledning og støtte for å innpasse seg i konkrete prosjekter.

Dette er også nødvendig for å styrke forståelsen av roller. Strategiske debatter, kompetanseutvikling og formidlingsaktiviteter krever en uavhengig rolle. En kilde uttrykker at Byarkitekten er mest effektiv når den jobber på prosjektbasis og agerer som pådriver uten å være avhengig av myndighetsstrukturen.

Det er viktig å merke seg at arbeidsområdene er avhengige av prosjektmidler for finansiering, og at Byarkitekten i stor grad har benyttet seg av eksterne midler og partnerskap for aktuelle prosjekter, og har fått tildelt betydelige søknadsmidler.

Anbefalinger:

- Vurdere nøye hvilke prosjekter og arrangementer som gir mest verdi for byens utvikling.
- Stadig utforske finansieringsmuligheter som eksterne midler eller partnerskap for prosjekter som krever ekstra ressurser.

6. Konklusjon

Gjennom prosessen med spørreundersøkelsen, intervju og dokumentgjennomgang har det kommet frem at Byarkitekten har oppnådd betydelige resultater i arbeidet med å fremme kvalitet i formgivning og bymiljø i Bergen. Gjennom en rekke tiltak, inkludert Arkitektur+, offentlig debatt om arkitektur, rådgiving, og økt søkelys på bærekraft og kvalitet, har Byarkitekten bidratt til å løfte standarden for arkitektonisk utforming og byutvikling. Dette har ført til økt oppmerksomhet om estetikk, funksjonalitet og bærekraft i prosjekter, samt stimulert publikumsengasjement.

Samlet sett har Byarkitekten lyktes med å sette kvalitet og arkitektonisk utforming på dagsordenen, øke bevisstheten om arkitektur i byutvikling, og forbedre utformingen av bygninger og byrom i Bergen. Denne innsatsen har skapt positive endringer, men det er også klare områder som kan forbedres når det kommer til samarbeid, detaljnivå i tilbakemeldingene og rolleforståelse. Videre er det nødvendig å gjennomgå og styrke mandatet med en bedre politisk forankring.

Sammen med andre strategiske valg som blant annet KPA og andre strategidokumenter i kommunen svares bestillingen ut om å forsøke å snu «tilfeldighetenes by» og styrke og sette rammer for byutviklingen.

Kilder

- Bakke, Thor Haakon og Lubna Jaffery (2020): «Det tar tid å snu tilfeldighetenes by», *Bergens Tidende* 22.6.2020: https://www.bt.no/btmener/debatt/i/WbwV9j/det-tar-tid-aa-snu-tilfeldighetenes-by?utm_medium=Social&utm_source=Facebook%20-%20Echobox=1592839739 (abo)
- Bergen kommune (2022): *Barn og unge i Vestland - Faste organiserte aktiviteter 2022*. Rapport nr. 6 frå Barnefamiliepanelet - revidert utgåve: <https://www.bergen.kommune.no/api/rest/filer/V20483230>
- Bergen kommune (2019): *Arkitektur+ - arkitektur og byformingsstrategi for Bergen*
- Bergen kommune (2023): Diverse rapporteringer fra Byarkitekten
- Bergh, Petter Hiis (2022): *Arkitektenes og arkitekturens rolle i byutviklingen - en studie av Byarkitekten i Bergen*. Masteroppgave UiO: <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/95908/Petter-masteroppgave---hele-oppgaven.pdf>
- FHI (2022): *Folkehelseundersøkinga i Vestland 2022: Framgangsmåte og utvalde resultat*. Folkehelseinstituttet: <https://www.fhi.no/publ/2022/folkehelseundersokinga-i-vestland-2022--framgangsmate-og-utvalde-resultat/>
- Høyersten, Jon G. og Erlend G. Høyersten (2015): «Tilfeldighetenes by», *Bergens Tidende* 7.2.2015: <https://www.bt.no/kultur/i/WvVgj/tilfeldighetenes-by>
- NIFU (2023): *NHOs kompetansebarometer 2022 - En kartlegging av NHOs medlemsbedrifters kompetansebehov i 2022*. Rapport 2023:1: <https://www.nho.no/siteassets/regionblokker/nho-trondelag/nifu-rapport2023.pdf>
- Skjæveland, Oddvar (2016): «Ja til tilfeldighetenes by», *Bergens Tidende* 18.12.2016: <https://www.bt.no/btmener/debatt/i/a9EO5/ja-til-tilfeldighetenes-by> (abo)
- Tryti, Anna Elisa (2019): «Bergen er ikke lenger «tilfeldighetenes by»», *Bergens Tidende* 26.6.2019: <https://www.bt.no/btmener/debatt/i/naVv6a/bergen-er-ikke-lenger-tilfeldighetenes-by> (abo)

asplan
viak

Evaluering av Byarkitekten i Bergen

Dato: 04.09.2023

Versjon: 03

Dokumentinformasjon

Oppdragsgiver:	Bergen kommune
Tittel på rapport:	Evaluering av Byarkitekten i Bergen
Oppdragsnavn:	Evaluering av Byarkitektens kontor
Oppdragsnummer:	640898-01
Utarbeidet av:	Stian Skår Ludvigsen og Tina Lund
Oppdragsleder:	Øyvind Sundfjord
Forsidebilde:	Stian Skår Ludvigsen
Tilgjengelighet:	Åpen

Ver	Dato	Beskrivelse	Utarb. av	KS
03	4. sep. 2023	Mindre korrektur	SSL	
02	1. sep. 2023	Hovedleveranse	SSL	
01	24. aug. 2023	Førsteutkast	SSL, TL	MS, ER

Forord

Asplan Viak AS har vært engasjert av Bergen kommune ved Byrådsavdeling for klima, miljø og byutvikling for å gjennomføre en evaluering av Byarkitektens arbeid. Oppdraget ble gjennomført i perioden juni-august 2023. Kontaktperson for oppdraget har vært Øyvind Tveit fra Byrådsavdelingen. Øyvind Sundfjord har vært oppdragsleder, med Stian Skår Ludvigsen og Tina Marie Lund som sentrale medarbeidere. Kvalitetssikring har vært utført av Monica Stoknes og Erlend Rudjord.

Bergen, 01.09.2023

Øyvind Sundfjord

Oppdragsleder

Monica Stoknes/Erlend Rudjord

Kvalitetssikrer

Innhold

1. Sammendrag	5
2. Innledning	6
3. Byarkitektens mandat, rolle og arbeidsoppgaver	7
3.1. Byarkitektens mandat og arbeidsoppgaver	7
3.2. Byarkitektens prosjekter og arbeid	8
3.3. Byarkitektens organisering	11
4. Metode og gjennomføring	12
4.1. Bakgrunnsintervju	12
4.2. Spørreundersøkelse	12
5. Drøfting av hovedfunn	17
5.1. Innledning	17
5.2. Forvaltningen og næringslivets forventninger	17
5.2.1. Private aktørers forventninger	17
5.2.2. Forvaltningens forventninger	18
5.2.3. Andre samarbeidspartneres forventninger	19
5.2.4. Oppsummering	19
5.3. Byarkitektens arbeid, tjenester og rådgiving	20
5.3.1. Private aktørers opplevelse av Byarkitektens arbeid	21
5.3.2. Forvaltningens opplevelse av Byarkitektens arbeid	25
5.3.3. Andre samarbeidspartnere (Øvrig prosjektarbeid og strategisk arbeid)	29
5.3.4. Oppsummering	31
5.4. Mandat, organisering og arbeidsområder	32
5.4.1. Mandat	32
5.4.2. Organisering og uavhengighet	33
5.4.3. Bidra til at overordnede rammer og prosesser legger til rette for god arkitektur	34
5.4.4. Skape forståelse for hva god arkitektur er, og kan bidra med	35
5.4.5. Delta i prosjekter som skaper nettverk, kunnskap og gir gode ringvirkninger	36
6. Konklusjon	37

1. Sammendrag

Byarkitekten er en ny funksjon i norsk forvaltning og er stadig under utvikling. Det tar tid å finne sin form, sin tilnærming til arbeidsoppgaver og arbeidsområder, og ikke minst gjøre riktige prioriteringer.

Arbeidsoppgavene er i dag mange, og det er en stor bredde i hva Byarkitekten gjør. Internt jobber Byarkitekten strategisk og løfter overordnede diskusjoner omkring hva som er viktig å satse på, både kommende år og mer langsiktig. Sammen med et tydeligere politisk forankret mandat vil dette kunne bidra til at arbeidsoppgavene og prioriteringene blir mer tydelig både for etaten selv, og for andre.

I løpet av de seks årene Byarkitekten har eksistert, er oppfatningen fra de fleste at Byarkitekten har fått til veldig mye, og tilbakemeldingene handler ikke om hvor vidt Byarkitektens eksistens er riktig, men hvordan de kan forbedre sin måte å jobbe på.

Kapittel 5 er rapportens hovedkapittel. I kapittel 5.2 gjengis forvaltningens og private aktørers forventninger til Byarkitekten. Forventningene er i stor grad sammenfallende med arbeidsområdene og oppgavene Byarkitekten har definert og jobber etter i dag. Det er knyttet store forventninger til Byarkitekten som brobygger, rådgivende organ, og som pådriver for kvalitet og byutvikling.

I kapittel 5.3 er det vist til respondentenes og informantenes oppfatning av områder der Byarkitekten leverer godt, og til forbedringsområder innenfor samarbeid, kvalitet, balanse og prosjektutbytte. Oppfatningen er at Byarkitekten leverer svært godt innenfor de fleste av områdene, men at det likevel er forbedringspotensialer. Dette gjelder blant annet samarbeid mellom de ulike etaten i kommunen, detaljnivå i tilbakemeldingene både internt i kommunen og eksternt til utbyggere og rolleforståelse.

Mandat, organisering og arbeidsområder er evaluert i kapittel 5.4. Det er tydelige tilbakemeldinger fra informantene om at mandatet er for uklart og bør gjennomgås og forankres bedre politisk. Organiseringen av Byarkitekten som uavhengig etat blir imidlertid sett på som en suksess. Byarkitektens arbeidsområder blir til slutt oppsummert, og det er utarbeidet anbefalinger til videre arbeid og en prioritering av arbeidsområder til diskusjon.

2. Innledning

Byrådet besluttet 20.05.2016 å opprette en byarkitektetat (heretter omtalt som Byarkitekten) i sak 1181-16. Byarkitekten i Bergen er den første av sitt slag i Norge på 45 år. Siden den gang har Trondheim etablert byarkitekt, Stavanger etablerer byarkitekt nå i 2023, og Oslo er også i ferd med å gjøre det samme.

Byarkitekten i Bergen har nå eksistert i seks år og er fortsatt under utvikling. Bystyret har bedt om en evaluering av Byarkitektens arbeid. I evalueringen skal det vurderes ressursbruk, arbeidsområder og måloppnåelse.

Evalueringen baserer seg på dybdeintervjuer med representanter fra ulike etater i Bergen kommune og en kvalitativ spørreundersøkelse sendt ut til et utvalg av respondenter fra ulike etater i Bergen kommune, arkitekter, konsulenter, utbyggere, samarbeidspartnere og interesseorganisasjoner.

Metodevalget gjør at evalueringen tar form av en kvalitativ sammenfatning og videreformidling av hvordan brukere og samarbeidspartnere opplever tjenestene fra Byarkitekten, og ikke en revisjonspreget eller kvantitativ gjennomgang av Byarkitektens arbeid, ressursbruk og resultat. Det ble for eksempel ikke lagt opp til noen «benchmarking» av Byarkitektens ressursbruk opp mot andre etater, og foruten et par nøkkelinformanter, har det heller ikke vært hensiktsmessig å be informantene om å gi sitt syn på ressursbruken. Ressursbruk har derfor kun blitt vurdert indirekte og kvalitativt gjennom tilbakemeldingene gitt av informantene på andre spørsmål.

3. Byarkitektens mandat, rolle og arbeidsoppgaver

I årene rundt 2015-2017 var «tilfeldighetenes by» en del av en større debattserie i Bergen (jfr. kildeliste, s. 38). Diskusjonene handlet om at Bergen manglet betydningsfull arkitektur, og at standarden og vedlikeholdet var for sporadisk til at det kunne gi Bergen en egen identitet. Det ble etterspurt en gjennomgående helhetstenking på et annet nivå enn det Bergen kommune hadde lagt opp til til da. Etablering av Byarkitekten ble et strategisk virkemiddel for å få større satsing på arkitektur og kvalitet i de fysiske bygde omgivelsene. Samtidig ble det vedtatt ny rullering av kommuneplanens arealdel og nye strategier som skulle bli lagt til grunn for planleggingen i Bergen, blant annet Arkitektur+.

Byarkitekten i Bergen ble opprettet i 2016 som en egen, uavhengig etat uten vedtaksmyndighet. I byrådets politiske plattform ble det nedfelt at «arkitektoniske kvaliteter må gis større betydning, og byrådet vil vurdere å etablere en byarkitekt med modell etter Byantikvaren».

3.1. Byarkitektens mandat og arbeidsoppgaver

Mandat

Byarkitekten har et stort mandat og mange arbeidsoppgaver. I byrådssaken om etableringen av Byarkitekten ble det lagt til grunn følgende rammer for arbeidet:

- Byarkitekten skal være en etat
- Byarkitekten skal ikke ha vedtaksmyndighet etter plan- og bygningsloven
- Byarkitekten skal ha en rådgivende funksjon i enkeltsaker kommunen mottar, som plan- og byggesaker, og for de byggene kommunen selv skal bygge.
- Byarkitekten skal bidra til offentlig debatt og formidling.

Utover føringene fra byrådet ved etableringen av Byarkitekten, var det lagt opp til at Byarkitekten sammen med sine kolleger i etaten kunne forme etaten selv. Byrådssaken har dannet utgangspunkt for Byarkitektens mandat, som er fortolket av Byarkitekten selv på bakgrunn av byrådssaken. Som fremlagt i egenpresentasjon vi har fått tilsendt er mandatet:

- Byarkitekten skal skape økt forståelse for arkitekturens betydning for folk og samfunn.
- Byarkitekten skal ha et profilert kontor og skape by-debatt innen arkitektur, byforming og stedsutvikling.
- Byarkitekten er en rådgivende etat i plan- og byggesaker og for kommunen som utbygger.
- Byarkitekten har ikke vedtaksmyndighet, men har en faglig fri stemme.

Arbeidsområder

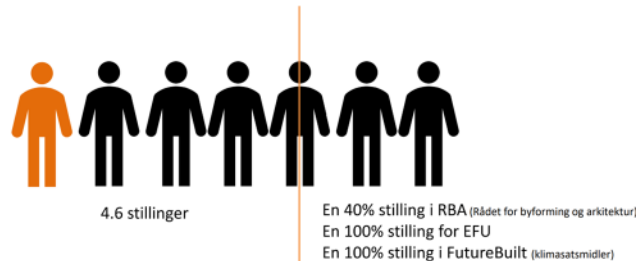
Byarkitekten har ulike roller og skal være både brobygger, rådgiver, kunnskapsbygger, samordner og debattant, og arbeider innenfor flere ulike arbeidsområder. Ifølge Byarkitekten (gjengitt på dens nettsider) er dens arbeidsområder:

- Bidra til at overordnede rammer og prosesser legger til rette for god arkitektur:
 - o Gi innspill til arkitekturens rammevilkår, reguleringsplaner og byggesaker
 - o Oppfølging og rullering av arkitekturstrategi vedtatt av Bystyret juni 2019
 - o Styrke saksbehandlingen med fokus på virksom arkitektur og gode integrerte helhetsløsninger, på tvers av ulike ansvarsområder, etater og føringer
 - o Gi råd i forbindelse med offentlige prosjekter, med fokus på kommunen som premissgiver og forbilledlig aktør
- Skape forståelse for hva god arkitektur er og kan bidra med:
 - o Fremme debatt og interesse for arkitektur og byutvikling i media og gjennom debattmøter, fagkonferanser og utstillinger
 - o Utarbeide kunnskapsbase med eksempelsamlinger og veiledere
 - o Fremme dialog og delta i møter med byutviklingsaktører som næringsliv, utbyggere, arkitekter og andre kommunale etater, og sammen diskutere mulighetene for å løfte kvaliteter i hvert enkelt prosjekt
 - o Drive et kontor som fungerer som samarbeidsforum med rom for møter, forelesninger, utstillinger, filmvisning og modeller
- Delta i prosjekter som skaper nettverk, kunnskap og gir gode ringvirkninger
 - o Samarbeide med forskningsmiljø og fagnettverk både regionalt og nasjonalt, som blant annet Bergen Arkitektthøgskole, Bergen Arkitektforening, Norske landskapsarkitekters forening, Norske arkitekters landsforbund
 - o Delta i og ta initiativ til pilotprosjekter og konkurranser
 - o Skape nettverk med andre aktører innen feltene kunst, kultur og klima

3.2. Byarkitektens prosjekter og arbeid

Byarkitekten har i dag 7 stillinger, 6 faste og 1 prosjektstilling. Prosjektstillingen er knyttet mot Futurebuilt og finansieres av eksterne midler fra Klimasats. Faste stillinger finansieres i

hovedsak over bykassen, men 40 % av en stilling er knyttet til Rådet for byforming og arkitektur (RBA) og henføres til selvkostområdet. Arbeid utført for Etat for utbygging (EFU) belastes de respektive prosjektet hos EFU.

Figur 1: Byarkitektens ressurser (kilde: Byarkitekten i Bergen)

Byarkitekten har en rådgivende rolle i plan- og byggesaker, samt for kommunens egne bygg og anlegg gjennom et formalisert samarbeid med Etat for utbygging, og har i 2022 vært involvert i 97 prosjekter for etaten. Byarkitekten jobber utadrettet med private utbyggere, og internt i Bergen kommune som en støttespiller i plan- og byggesaker. I 2022 har etaten hatt innspill i 52 oppstartsmøter/planforum og 74 uttalelser i plansaker lagt ut til offentlig ettersyn, samt 46 byggesaker. Byarkitekten uttaler seg ikke til alle plan og byggesaker, men prioriterer plansaken i fortettingssonen, samt viktige prosjekter i byen. Der Byarkitekten har vært rådgiver underveis uttaler de seg ved offentlig ettersyn. I utfordrende plansaker trekker plan- og bygningsetaten inn Byarkitekten i workshops. I utgangspunktet uttaler ikke Byarkitekten seg til byggesaker, men bidrar om saksbehandler eller utbygger ønsker dette.

Antall rådgivningsmøter med private aktører i 2022 var 294. Dersom utbygger ønsker det, tilbyr Byarkitekten rådgivningsmøter for utbyggere, gjerne sammen med saksbehandler fra byggesak eller private planer. Antall saker i rådet for Byforming og arkitektur var 18. Alle tall er økt fra 1- 3 tertial, spesielt rådgivningsmøter med private aktører, som er økt fra 47 i første tertial til 156 i tredje tertial (Tertialrapportering til UMBY pr 3 tertial 2022, Bergen kommune).

Byarkitekten har ifølge tertialrapporteringen vært en aktiv rådgiver i en rekke plan- og byggesaker som Bono, Selvåg, Obos, mfl. Aktører som Statsbygg, Helse Bergen og Vestland fylkeskommune har også hatt møter med etaten. Byarkitekten har bidratt inn i offentlige byggeprosjekter for kommunen i perioden, blant annet Loddefjord skole, Kode Lysverket, Landåssvingen med Building Dignity, Storetveit skole, Midtbygda sykehjem, Slåtthaug skole, Sandsli boliger, Mathopen idrettsanlegg, Søreskogvei barnehage, Åstveit

ungdomsskole, Sentralbadet scene, Elvetun fysak, og en rekke boligprosjekter for boligløftet mm.

I tillegg til rådgiverfunksjonen skal etaten skape interesse og forståelse for arkitekturens betydning. Dette gjøres gjennom formidling og med egne forbildeprosjekter og piloter som viser hvordan arkitektur kan være et sentralt verktøy for ønsket samfunnsutvikling. Byarkitekten har deltatt i en rekke samarbeids- og pilotprosjekter, og som del av formidlingsoppdraget har Byarkitekten blant annet bidratt med et eget program om arkitektur på Bergen internasjonale filmfestival - BIFF. Utvikling og etablering av Futurebuilt Bergen sammen med Klimaetaten og Plan- og bygningsetaten er nå på trappene og det er ansatt en prosjektleder for dette arbeidet. Futurebuilt er finansiert av klimasatsmidler. I 2022 gjennomførte Byarkitekten boligutstillingen «Nabo, hvordan skal vi bo sammen?» i samarbeid med KODE museer og Nasjonalmuseet, samt næringsaktører og byggebransjen i Bergen.

Tidligere har Byarkitekten deltatt i prosjektet «Bopilot», som i Bergen hadde et mål om at Bopilot skulle bidra til å utvikle nye metoder å jobbe på for å få realisert byboliger som tilrettelegger for barnefamilier i by. Byarkitekten arrangerer studieturer og byvandring, holder foredrag og deltar i debatter i ulike arenaer både nasjonalt og lokalt, og blir ofte invitert til å være jurymedlemmer i arkitektkonkurranser.

Arkitektur- og byformingsstrategien for Bergen ble utarbeidet av Byarkitekten og vedtatt på bystyremøtet i juni 2019 i sak 200/19. Etaten bygger sitt arbeid og rådgiving på denne. I møte 29. september 2022 vedtok byrådet å legge Trestrategien TRE+ til høring, som også er utarbeidet av Byarkitekten. Denne ble behandlet av Bergen bystyre i juni 2023 og er vedtatt.

Årsverkene hos Byarkitekten er fordelt som følger:

- Ledelse, formidling, koordinering og virksomhetsstyring:	100 %
- Bidrag inn i plan- og bygningsetatens oppgaver:	170 %
- Bidrag inn i etat for utbyggings oppgaver:	100 %
- Bidrag inn i RBA-sekretariatet:	40 %
- Strategisk arbeid, piloter, formidling og internt bistand andre etater:	190 %
- Futurebuilt (finansiert via klimasatsmidler):	100 %

(kilde: oversendt presentasjon fra Byarkitekten i Bergen)

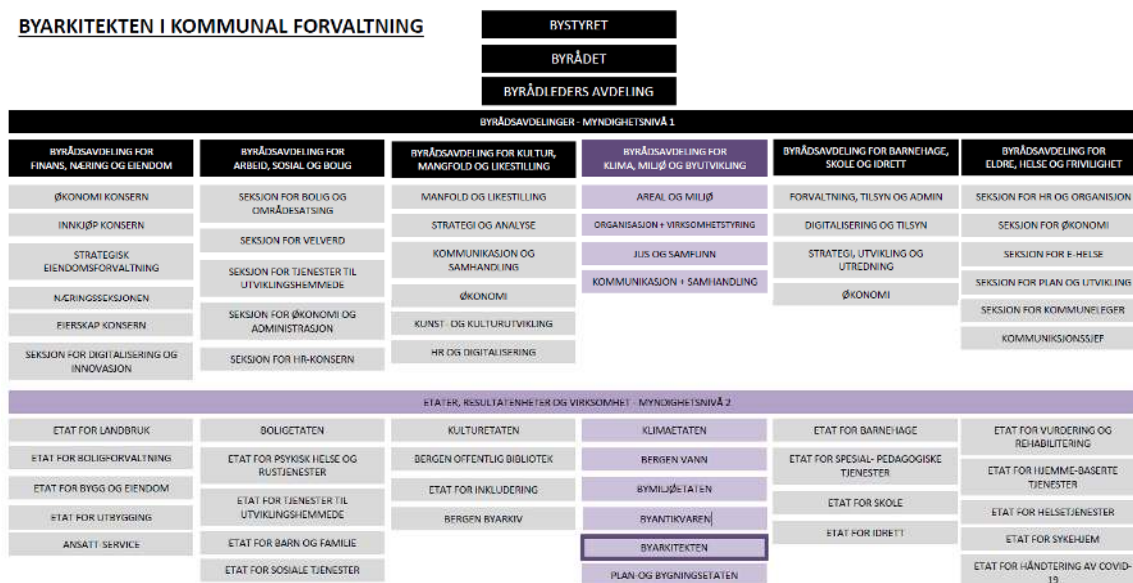

Figur 2: Byarkitektens strategiske samarbeid og pilotprosjekter (kilde: Byarkitekten i Bergen)

3.3. Byarkitektens organisering

Byarkitekten er en rådgivende etat under Byrådsavdeling for klima, miljø og byutvikling. Byarkitekten er organisert som en uavhengig etat uten vedtaksmyndighet, og skal være et faglig supplement som styrker vedtakene. Byrådssaken om etablering understreker at Byarkitekten «skulle være et supplement og tillegg til dagens struktur» og ikke endre på hverken myndighetsområde, ansvars-, eller kompetanseområder som er gitt andre etater i kommunen. Byarkitekten har åpne, tilgjengelige lokaler på gateplan, noe som er et strategisk valg for å gjøre kontoret mer tilgjengelig for offentlig-privat samarbeid.

BYARKITEKTEN I KOMMUNAL FORVALTNING

Figur 3: Byarkitekten i kommunal forvaltning (kilde: Byarkitekten i Bergen)

4. Metode og gjennomføring

4.1. Bakgrunnsintervju

Før spørreundersøkelsen ble sendt ut, ble det gjennomført fem dybdeintervju med til sammen seks informanter fra ulike etater i kommunen. Intervjuene ble gjennomført i løpet av de to siste ukene i juni 2023 og hadde en varighet på ca. 1,5 time.¹ Formålet med dybdeintervjuene har vært å få et bedre bilde av Byarkitektens arbeid og gå mer i dybden på de ulike temaene som skal evalueres, herunder måloppnåelse, arbeidsoppgaver og ressurser. Intervjuene har tatt utgangspunkt i en intervjuguide utformet av Asplan Viak, basert på innspill fra Byrådsavdeling for klima, miljø og byutvikling. Informasjonen fra intervjuene er både benyttet til å utarbeide spørsmål til spørreskjema og er en del av bakgrunnskunnskapen for selve evalueringen.

4.2. Spørreundersøkelse

Utvelgelse av informanter

Ved prosjektoppstart ble det utarbeidet en liste over Byarkitektens samarbeidspartnere av Byrådsavdeling for klima, miljø og byutvikling. Listen ble supplert med private utbyggere, arkitekter og konsulenter som har hatt prosjekter der Byarkitekten har vært involvert. Det ble gjennomført en semi-strategisk og semi-tilfeldig utvelgelse.

Listen over mulige respondenter bestod av en liste på til sammen 134 kontakter. Det ble trukket ut én person fra hvert firma eller organisasjon utenfor Bergen kommune, og delt inn etter følgende grupper: arkitekter/konsulenter; utbyggere; Plan- og bygningsetaten; Bymiljøetaten; Etat for utbygging; samarbeidspartnere; og andre (andre etater, foreninger, mv.).

Innenfor disse gruppene ble det igjen utført et strategisk valg av antall respondenter, som ble trukket tilfeldig, slik at det samlede utvalget ble 68 respondenter i alt, fordelt på:

¹ På grunn av ytre omstendigheter måtte ett av intervjuene holdes i august etter at spørreundersøkelsen var gjennomført.

- 15 arkitekter/konsulenter
- 15 utbyggere
- 8 plan- og bygningsetaten (ulike seksjoner)
- 6 bymiljøetaten (ulike seksjoner)
- 6 etat for utbygging
- 10 samarbeidspartnere (forskning/formidling/prosjekt)
- 8 andre (andre etater, BAF, arkitektbedriftene, arkitektenes landsforbund mfl.)

Spørreundersøkelsen har åpne, kvalitative spørsmål basert på Byarkitektens arbeidsoppgaver. En kvantitativ undersøkelse med svar på en skala vil ikke kunne gi oss et representativt gjennomsnitt, og kvalitative spørsmål vil kunne gi oss utfyllende svar basert på respondentenes erfaringer vi ikke ville fått ved en kvantitativ tilnærming.

Ved å velge én person fra hvert firma eller organisasjon utenfor, sikrer en best mulig spredning av respondenter og prosjekter, og samtidig sikres en viss grad av uavhengighet mellom respondentene.

Fra Bergen kommune har det vært viktig å få flere svar fra hver av de nærmeste etatene, da disse har et utstrakt samarbeid med Byarkitekten, og kan ha ulike perspektiver og erfaringer. Ulempen er at det i mindre grad sikres at informantene er uavhengige av hverandre.

Undersøkelsen er anonym, og det er ikke mulighet til å sjekke om svarene fra de ulike informantene er uavhengige av hverandre. Enkelte respondenter kan ha tett kontakt med hverandre uten at vi har kjennskap til eller kontroll med dette. Derfor må en ta som utgangspunkt at svarene ikke er uavhengige av hverandre, selv om det er forsøkt å legge til rette for stor grad av uavhengighet.

For å ha en viss sortering av informantene, ble det lagt inn et spørsmål om hvilken relasjon aktørene har til Byarkitekten. Svarene kan grupperes deretter, og en kan i større grad anta at svar på tvers av disse gruppene er uavhengige av hverandre.

Spørsmålsutforming

Spørreskjemaet gikk ut med ett lukket (kategori) spørsmål og fire åpne spørsmål. Kategorispørsmålet kan plassere svarene etter type respondent (utbygger/tiltakshaver; arkitekt, plankonsulent og/eller rådgivende ingeniør; annen privat næringsaktør; etat i Bergen kommune; annen offentlig aktør; stiftelse/lag/forening eller utdanningsinstitusjon; og andre).

Respondentene fikk deretter følgende opplysning om Byarkitekten:

Byarkitekten er en rådgivende etat under Byrådsavdeling for klima, miljø og byutvikling. Etaten arbeider for å fremme kvalitet i alle våre bygde omgivelser, i hele kommunen. Byarkitekten har ulike roller, og er både rådgiver, brobygger, kunnskapsbygger, samordner og debattant.

Den overordnede målsetningen for Byarkitekten skal være å fremme kvalitet i den fysiske formgivingen og det bygde miljøet som grunnlag for en bedre bykultur. Målet er å styrke byens gode og stedeegne kvaliteter og fremme ny, bærekraftig og fremtidsrettet byutvikling som er god for innbyggerne.

Byarkitekten arbeider med utgangspunkt i en bred forståelse av arkitektur og har fokus på hvordan byform, byrom og bygninger, kan bidra til byliv, livskvalitet, og en bærekraftig byutvikling. Med utgangspunkt i kommunens arkitektur- og byformingsstrategi skal byarkitekten fremme muligheten for at det vi bygger bidrar til å styrke kommunens tjenester og nå de overordnede samfunnsmålene. Byarkitekten skal jobbe for å få til tverrfaglig oppmerksomhet i kommunen og sikre gode integrerte løsninger på tvers av kommunens ulike etater.

Byarkitektens arbeidsområder:

- Bidra til at overordnede rammer og prosesser legger til rette for god arkitektur
- Skape forståelse for hva god arkitektur er og kan bidra med
- Delta i prosjekter som skaper nettverk, kunnskap og gir gode ringvirkninger

Dersom dere har både gode og dårlige erfaringer å dele, er det fint om du beskriver eller kommer med eksempler på begge deler. Vektlegg gjerne det som du opplever mest av.

Etter dette fikk respondentene ett og ett spørsmål, med en åpen utfyllingsboks for svar før de fikk neste spørsmål. De åpne spørsmålene var:

- 1) Med utgangspunkt i byarkitektens arbeidsområder, beskriv dine/din organisasjons forventninger til byarkitekten og hvordan etaten lever opp til disse forventningene.
- 2) Hvordan opplever dere samarbeidet med byarkitekten, og kvaliteten på tjenestene og rådgivingen fra etaten? Ta med i ditt svar hvordan dere opplever balansen mellom strategisk/overordnet rådgiving og detaljorientering i innspillene fra byarkitekten.
- 3) Beskriv hvordan byarkitekten har bidratt inn i dine prosjekt. Hva har fungert bra, og hva har fungert mindre bra? Hvilket utbytte har dere av byarkitektens innspill og samarbeid?
- 4) Byarkitekten har nå eksistert i fem år. Hvordan har byarkitekten klart å nå den overordnede målsetningen og løfte fram kvalitet i formgiving og bymiljø? Beskriv hvilke merverdier byarkitekten har bidratt til.

Innsamling

Systemet Questback Essentials ble valgt til å sende ut undersøkelsen. Undersøkelsen gikk ut 23.6, med påminnelser 29.6 og 1.8, og en ekstra rekruttering 3.7. Innen fristen 8.8. var det kommet inn i alt 28 svar i systemet, samt ett svar på epost. Etter fristen har vi mottatt ett svar på epost fra en respondent som var i permisjon under utsendelsen. I alt gir dette en svarprosent på 44 %. Sammenliknet mot store undersøkelser som Folkehelseundersøkinga i Vestland med 31 % (FHI, 2022), Barnefamiliepanelet i Vestland med 19 % (Bergen kommune, 2022), og mot medlemsundersøkelser som NHOs kompetansebarometer med 25 % (NIFU, 2023), er en responsrate på 44 % tilfredsstillende, selv om den er lav.

Til forskjell fra de nevnte undersøkelsene, er bruttoutvalget lite, og dermed blir det også svært få respondenter å hente informasjon fra og trekke konklusjoner på, men samtidig er informasjonstilfanget med 30 respondenter svært godt, sammenlignet med hva man for eksempel ville fått med intervju eller workshops.

Bruttoutvalget ble invitert inn med en målsetning om nettopp 30 svar, svarprosenten er derfor nøyaktig som forventet, og vi er tilfredse med deltakelsen i undersøkelsen.²

Fordeling av respondenter i spørreundersøkelsen

	Antall inviterte	Antall svar	Svarprosent
Utbygger/tiltakshaver	15	6	40 %
Arkitekt, plankonsulent og/eller rådgivende ingeniør	15	4	27 %
Annen privat næringsaktør*	2	1	50 %
Etat i Bergen kommune	23	12	52 %
Annen offentlig aktør*	0	0	-
Stiftelse/lag/forening eller utdanningsinstitusjon	10	4	40 %
Andre*	3	3	100 %
Total	68	30	44 %

² Det kan legges til at ytterligere 22 respondenter har åpnet undersøkelsen, men ikke fullført og sendt inn svar (dette er systemgenerert informasjon, og vi vet ikke hvem disse er). Hvis vi antar at ett av de ikke-fullførte skjemaene og ett av de uåpnede skjemaene ble svart via epost, er det da kun 18 respondenter fra utvalget som vi ikke har nådd ut til i en undersøkelse som gikk ut over sommeren. Fra de gjenværende 50 respondentene som har åpnet undersøkelsen, fikk vi altså svar fra 60 %.

Ettersom undersøkelsen er anonym og vi ikke kan forhåndskategorisere respondentene, er plasseringen av antall svar basert på egenrapportering fra respondentene. For at alle respondentene skulle finne kategorier de opplevde å passe inn i, ble svaralternativene med stjerner lagt til. Antall inviterte er basert på en antakelse om hvor respondentene ville plassere seg. I analysen vil vi gruppere den som har svart «annen privat næringsaktør» sammen med de andre kategoriene av private næringsaktører, mens vi plasserer de tre som har svart «andre» i gruppen med stiftelser, lag, foreninger og utdanningsinstitusjoner.

5. Drøfting av hovedfunn

5.1. Innledning

I dette kapitlet drøftes hovedfunnene fra spørreundersøkelsen og bakgrunnsintervjuene. Informantene hadde innledningsvis fått opplyst at Byarkitekten har følgende arbeidsområder:

- Bidra til at overordnede rammer og prosesser legger til rette for god arkitektur
- Skape forståelse for hva god arkitektur er og kan bidra med
- Delta i prosjekter som skaper nettverk, kunnskap og gir gode ringvirkninger

De fikk deretter fire spørsmål der spørsmål 1 handler om respondentenes forventninger til Byarkitekten, og hvordan Byarkitekten etterlever disse. Spørsmål 2 og 3 fanger primært opp hvordan informantene oppfatter Byarkitektens arbeid og kvalitet på rådgivingen. Svarene på spørsmål 4 gir oss inntrykk av måloppnåelse, merverdi og ressursbruk.

Kapitlet er strukturert etter spørsmålene og består av fire underkapitler: Forvaltningen og næringslivets forventninger til Byarkitekten; vurdering av Byarkitektens arbeid og tjenester; mandat, organisering og arbeidsområder; og konklusjon til slutt.

5.2. Forvaltningen og næringslivets forventninger

Byarkitekten har utarbeidet arbeidsområder og mandat for sitt arbeid. En del av evalueringen er å se nærmere på hva som er forvaltningens og næringslivets forventninger til Byarkitekten. Dette kan bidra til å vurdere arbeidsområder og hva som gir mest merverdi i de senere kapitlene. Følgende spørsmål ble stilt for å svare ut dette området:

- 1) *Med utgangspunkt i Byarkitektens arbeidsområder, beskriv dine/din organisasjons forventninger til Byarkitekten og hvordan etaten lever opp til disse forventningene.*

5.2.1. Private aktørers forventninger

Private aktører forventer at Byarkitekten tar en pådriverrolle for økt kvalitet i bygde omgivelser på tvers av sektorer og bidrar til prioritering i byggeprosjekter, særlig i

samarbeid med Plan- og bygningsetaten og Byantikvaren. Samarbeidet med Byantikvaren anses som spesielt viktig for å styrke faglige vurderinger.

Et arkitektkontor uttrykker en forventning om Byarkitektens betydning for rask og effektiv saksbehandling, samt økt kvalitet. Samme informant mener at Byarkitekten i stor grad har bidratt til klarere uttalelser i byggesaker, noe som førte til kortere saksbehandlingstid.

Forventningen er videre at Byarkitekten skal gi kunnskapsbasert og uavhengig rådgivning, spesielt til private næringsaktører, og at de ikke fungerer som «dommere», men som lyttende og rådgivende stemmer. To private næringsaktører forventer at Byarkitekten legger tydelige føringer for bærekraftig og sosial byutvikling.

Flere mener at Byarkitekten skal være overordnet, strategisk og helhetlig, og forventes å være et fristilt organ som støtter og gir råd til både byggesak, planavdeling, arkitekter og utbyggere, uten å være bundet av politiske føringer.

5.2.2. Forvaltningens forventninger

Byarkitektens rolle som en prosessdriver og bidragsyter til effektiv saksbehandling står sentralt. En kommunal respondent fremhever at etaten bør bringe arkitektur og omgivelsesutforming på dagsordenen i alle kommunens sektorer. Per i dag har Byarkitekten utfordret og støttet arbeid som påvirker fysiske omgivelser, og dette står i tråd med forventningene. Å forankre områdeutviklingen i kommuneplanen og Arkitektur+ er ønskelig, samtidig som samarbeid med andre aktører, som Byantikvar, for prioritering av tiltak, fremheves.

En annen kommunal respondent forventer at Byarkitekten er tilgjengelig som sparringspartner i plansaker, men påpeker periodisk manglende kapasitet som påvirker oppfølgingsarbeidet. Forventningene går også mot at Byarkitekten gir arkitekturfaglige råd i planprosesser og formidler arkitekturstrategien. Andre forventer at Byarkitekten tilbyr kunnskapsbasert rådgivning, deler tips og ideer, og forbedrer byggenes kvalitet med kostnadseffektive løsninger. En kommunal respondent ønsker råd i enkeltprosjekter samtidig som de forventer en bredere helhetstankegang.

Fokuset på arkitektur og kvalitet er viktig. En kommunalt ansatt forventer bruk av Arkitektur+ som grunnlag for diskusjoner om prioriteringer. Flere understreker betydningen av Byarkitektens arbeid med å fremme arkitektonisk kvalitet og god byutvikling. Det nevnes at Byarkitekten løfter frem viktigheten av arkitektur i en kontekst der kvalitet tidligere ble nedprioritert. Bærekraft, sosial utvikling, og folkehelse er også

relevante områder hvor Byarkitekten har en forventet rolle i å skape gode samlingsarenaer.

5.2.3. Andre samarbeidspartneres forventninger

Dialog, formidling og samarbeid er aspekter der visse samarbeidspartnere bærer større forventninger. Byarkitekten forventes av disse respondentene å være en skaper av dialog og samarbeid som går utover individuelle prosjekter. De mener samtidig at Byarkitekten etterlever disse forventningene. Det er ønskelig at etaten fungerer som brobyggere mellom saksbehandlende instanser, politikere og tiltakshavere, og spiller en nøkkelrolle i å skape forståelse og forankring hos innbyggerne. Eksternt anses etaten som en tydelig aktør og bærer av viktige problemstillinger som den fronter på en forbilledlig måte. Den viser stort engasjement for arkitekturens rolle i samfunnet, og tar initiativ til utadrettede aktiviteter som involverer publikum og fremmer forståelse for arbeidsområdene.

Det er forventet at Byarkitekten involverer bredt, stimulerer engasjement og debatt, og etaten blir sett på som en verdifull samarbeidspartner som er uunnværlig for å fremme forståelsen av hva god arkitektur kan bidra med, inkludert byplanlegging og diskusjoner om byens fremtid.

I rollen som prosessdriver og pådriver for økt kvalitet i bymiljøet i Bergen, finnes klare forventninger fra foreninger. En forening påpeker at Byarkitekten kan skape, og har skapt, dialog på tvers av ulike etater, og dermed bidrar til synergieffekter og merverdi i det bygde miljøet. Samlet sett forventer foreningene en helhetlig tilnærming til byutvikling i Bergen, både i planprosesser og i enkeltprosjekter, og ser positivt på Byarkitektens innsats på dette området.

5.2.4. Oppsummering

Oppsummert er de viktigste forventningene til Byarkitekten:

Byarkitekten som brobygger

Mange tilbakemeldinger omhandler forventninger og erfaringer knyttet til dialog, formidling og samarbeid. Byarkitekten ses som, og forventes, å være en aktør som kan brukes til å diskutere med andre interessenter hvordan man bør prioritere tiltak i byggeprosjekter. Byarkitekten kan ifølge samarbeidspartnerne skape dialog og samarbeid utover det enkelte prosjekt, fungere som brobygger mellom saksbehandlende etat, politiker og tiltakshaver, og bidra til forståelse og forankring hos innbyggere.

Byarkitekten som rådgivende organ

En rekke respondenter har merknader knyttet til faglig rådgiving. Det forventes både fra utbyggere, konsulenter og etatene at Byarkitekten er en kunnskapsbasert rådgiver som fremmer god arkitektur, bidrar med tips, ideer og praktisk veiledning, og gjerne hever byggenes kvalitet med kostnadseffektive løsninger. Byarkitektens arbeid inn i enkeltsaker trekkes frem som viktig.

Byarkitekten som pådriver for kvalitet og god byutvikling

Mange av respondentene forventer at Byarkitekten fremmer kvalitet og setter arkitektur, bærekraft og byutvikling på dagsorden. De kan fronte viktige problemstillinger og bidra til å styrke arkitekturens rolle i samfunnet. Etaten kan være en uvurderlig samarbeidspartner i arbeidet med å skape god forståelse for hva god arkitektur er, og kan bidra med, inkludert «diskusjoner rundt byens fremtid».

Arkitekturstrategien og oppfølging av denne, nevnes i denne sammenhengen eksplisitt av tre av respondentene, og framhevelse av god arkitektur og høy kvalitet er videre nevnt i forventningene til fire av de andre respondentene fra kommunen, samt fra en av de eksterne arkitektene/planleggerne/rådgiverne. Det pekes på strategien som grunnlag for prioriteringer, tydeliggjøring av mål og forventninger, og felles ramme for dialog.

5.3. Byarkitektens arbeid, tjenester og rådgiving

En viktig del av evalueringen er å se nærmere på hvordan forvaltningen, private og andre samarbeidspartnere opplever Byarkitektens arbeid. I all hovedsak handler dette om kvaliteten på rådgivingen, balansen i tilbakemeldingene og utbytte i prosjektene.

Følgende spørsmål ble stilt for å kunne svare ut dette:

- 2) *Hvordan opplever dere samarbeidet med Byarkitekten, og kvaliteten på tjenestene og rådgivingen fra etaten? Ta med i ditt svar hvordan dere opplever balansen mellom strategisk/overordnet rådgiving og detaljorientering i innspillene fra Byarkitekten.*
- 3) *Beskriv hvordan Byarkitekten har bidratt inn i dine prosjekt. Hva har fungert bra, og hva har fungert mindre bra? Hvilket utbytte har dere av Byarkitektens innspill og samarbeid?*

5.3.1. Private aktørers opplevelse av Byarkitektens arbeid

Blant utbyggerne/tiltakshaverne er det to som i hovedsak uttaler seg positivt til Byarkitekten, tre som er balanserte/nøytrale i sine svar (hvorav én veldig kortfattet), og én som i hovedsak uttaler seg negativt. Blant arkitektene/plankonsulentene og den øvrige private næringsaktøren er det tre som i hovedsak uttaler seg positivt, én som er balansert i sitt svar, og én som i hovedsak uttaler seg negativt.

Samarbeid

De private aktørene har blandede syn på samarbeidet med Byarkitekten. De fleste opplever i utgangspunktet et godt samarbeid med Byarkitekten, og omtales av en informant som positiv og åpen for dialog, av en annen som å være på tilbudssiden, som er lett å få tak i og alltid stiller opp, og av en tredje som utmerket. Av en fjerde informant omtales samarbeidet som konstruktivt og godt, med en presisering av at samarbeidet fungerer best i tidlig fase.

Et arkitektkontor skriver at de har hatt et meget fruktbart og godt samarbeid, og fått gjennom prosjekter som de ikke tror de kunne klart «uten Byarkitektens tydelige stemme».

Et annet arkitektkontor skriver at samarbeidet fungerer godt der Byarkitekten ser og støtter hva arkitektkontoret ønsker å oppnå, og kan fungere som en «brekkstang» for å oppnå økt kvalitet, men at det ikke er bra når de opplever at Byarkitekten fremmer sine subjektive syn på arkitektur. Noe tilsvarende skrives av en utbygger/tiltakshaver, som synes samarbeidet har fungert greit i de tilfellene Byarkitekten har «evnet å inneha en rådgivende, lyttende og tilstrekkelig ydmyk» rolle inn i prosjektet, og Byarkitekten og utbyggers arkitekt har kommunisert godt, mens vedkommende skriver at de i andre tilfeller har «blitt møtt med en arroganse som har vært direkte sjokkerende og som ikke har ført med seg noe godt».³

En utbygger/tiltakshaver mener - uten å utdype - at mandatet ikke er helt klart, mens en annen utbygger gir litt mer informasjon i samme retning, der vedkommende - som generelt opplever et godt samarbeid med Byarkitekten, og har fått til flere gode prosjekt sammen - peker på en stor utfordring i plansaker at de har mange å forholde seg til både i kommunen og sektormyndigheter, og at de kan oppleve at Byarkitektens interesse for

³ Ettersom spørreundersøkelsen vår er anonym og gått ut til et tilfeldig trukket utvalg innenfor en strategisk definert populasjon, kan vi ikke vite om vi her har mottatt svar fra både utbygger og arkitekt i samme sak.

prosjektene resulterer i flere meninger som «drar i alle retninger», og at det da blir vanskelig å få til noe.

Den mest kritiske stemmen kommer fra en arkitekt/plankonsulent som

«opplever at starten gjerne er en "leksjon" om formgivning, hva som er vakkert, hvilke gode eksempler Byarkitekten ønsker å trekke frem. Videre er innspill i de konkrete prosjektene kritisk og detaljorientert. Ikke så lett å få til gode faglige diskusjoner på ett litt overordnet/konseptuelt nivå».

Basert på tilbakemeldingene fra private næringsaktører, ser det ut til å være behov for forbedring i samarbeidet med Byarkitekten. Spesielt bør mandatet tydeliggjøres, og sikre at alle involverte parter har en felles forståelse for Byarkitektens rolle i dialogen mellom utbyggere, arkitekter og kommunen.

Kvaliteten på tjenestene og rådgivingen

Når det gjelder kvaliteten på tjenestene og rådgivingen opplever private aktører at den i all hovedsak er god, men det er en utfordring at Byarkitekten kan komme sent inn, eller gå litt for mye ned i detaljene. En utbygger skriver at Byarkitekten tilbyr gode eksempler å se til med sitt fokus på god byutvikling, en annen utbygger skriver at tilnærmingen på tilbakemeldingene på utforming har vært fornuftig, og en arkitekt melder at Byarkitekten har *«bidratt til konstruktive overordnede løsninger ved å skjære igjennom overfor både byggherre og Plan- og bygningsetaten,⁴ og på den måten bidratt med en arkitektfaglig tydelighet som det ikke alltid er like lett å få frem for oss arkitekter».*

En utbygger/tiltakshaver advarer om at Byarkitektens fokus på delerløsninger og sosial bærekraft kan være en «fallgrube» og gå på bekostning av den generelle rådgivingen og andre viktige tema. En annen utbygger opplevde etter Byarkitektens innspill å få til en god formingsveileder, men skriver at kravet kom så sent som da planen var klar til innlevering til 2. gangs behandling, og at formingsveilederen ble langt mer omfattende enn først tenkt, med en forsinkelse som resultat. En annen utbygger/tiltakshaver – som også opplever at Byarkitektens bidrag inn i arbeidsmøter med Plan- og bygningsetaten og innspill på utforming av plangrep har vært bra – melder også at innspill fra Byarkitekten kom veldig sent, og i tillegg i form av en håndtegnet skisse.

⁴ I svarskjemaet skriver informanten «skjære gjennom overfor både byggherre og byggherre». Det er vår tolkning at PBE er den andre parten her.

Også med tanke på kvaliteten på tjenestene og rådgivingen, kan det være et utviklingspotensial. Det kan være et behov for at Byarkitekten er mer overordnet i sin tilnærming, men helt konkret kan det være behov for å sikre at Byarkitekten kommer tidsnok inn i prosjektene til at det ikke blir unødvendige runder og forsinkelser.

Balanse mellom strategisk/overordnet rådgiving og detaljorientering

Det er samstemthet om at arkitekturstrategien er god, og et «flott utgangspunkt» for den strategiske og overordnede tenkingen rundt by- og prosjektutvikling. Der misnøyen kommer frem, er i omsettingen av strategi til praksis. En av arkitektene opplever god vekting mellom strategi og detaljfokus, en annen av de private næringsaktørene synes Byarkitekten både i det strategiske og detaljorienterte leverer gode innspill, og en av utbyggerne svarer at Byarkitekten har satt seg «svært godt inn i problemstillingene» og har kommet med nyttige innspill, både skriftlig, muntlig og i enkle skisser, både i tidlig fase med hjelp til utforming av konkurransegrunnlag, og underveis i utformingen av reguleringsplaner, konseptvalg og formingsveileder.

En annen arkitekt svarer at balansen stort sett er veldig bra, men at det noen ganger blir for mye detaljstyring, og opplever at representanter for Byarkitekten blir subjektive eller «bestemmer» hvordan ting må bli. Fra de andre private næringsaktørene er tilbakemeldingene også negative: en arkitekt/plankonsulent opplever at det er for stor grad av detaljorientering fra Byarkitekten (samme arkitekt som har opplevd å få leksjoner i formgivning), og det samme sier tre utbyggere. Disse utbyggerne opplever at Byarkitekten tar seg for store friheter og går inn i detaljer som de mener deres egne arkitekter har bedre kunnskap om. Sitater:

«Til dels litt detaljorientert, både innomhus og utomhus, og noen råd bygger på et mindre informert grunnlag enn det prosjektarkitekt har innhentet gjennom tett dialog med bestiller, bruker og drift».

«Til tider et uheldig fokus på planløsning og detaljer i det enkelte prosjekt uten like inngående kunnskap og historikk som prosjektets arkitekt, da sitter prosjekt-arkitekt og byarkitekt med den samme rollen. Behovet ligger kanskje heller i samhandlingen mellom prosjekter/bygg/bygde omgivelser. Det bør være en forventning om at det enkelte arkitektkontor innehar nødvendig kompetanse og internkritikk til å utvikle bygg som ivaretar dets enkelte bruker, og at Byarkitekten bidrar med et mer overordnet blikk, hvor bl.a. informasjon

om andre omkringliggende prosjekter og kommunens tydelige intensjoner for byen formidles, og at de bidrar med sterk, faglig dialog rundt dette».

«Vi opplever at Byarkitekten tar seg for stor frihet og at det er blitt en kultur der de går for langt inn i detaljene og på mange måter opptrer som en "overarkitekt" som skal bedømme den egentlige arkitektens arbeid. Det synes vi er ugreit og er vel heller ikke i tråd med den opprinnelige intensjonen», og opplever videre «at PBE gir Byarkitekten siste ordet, noe som forsterker opplevelsen av Byarkitekten som en "overarkitekt"».

Sistnevnte spør videre om ikke Arkitektur+ er et tilstrekkelig grunnlag for at Plan- og bygningsetaten selv øker fokuset på god arkitektur, og om det ikke er effektivt nok å motivere bransjen med gode eksempler *«fremfor å forsøke å piske den gode arkitekturen frem».*

Dette er imidlertid ikke i tråd med andre tilbakemeldinger. Byarkitekten får generelt mye skryt for arkitekturstrategien, og strategien og kunnskapen bak den må røktes, holdes i hevd, og etter hvert oppdateres. Det oppfattes at dette gjøres best av Byarkitekten. Likevel er det åpenbart behov for forbedringer, især ser det ut til å være behov for å tydeliggjøre mandatet og også her sikre alle parters forståelse for hvilken rolle Byarkitekten skal spille i dialogen mellom utbygger/arkitekt og kommune.

Prosjektbidrag og -utbytte

Når det gjelder prosjektbidrag og -utbytte er det allerede referert til den mest kritiske arkitekten/plankonsulenten, da svaret sammenfaller med svaret på samarbeid, mens den andre fra arkitekt/plan som har vært mer balansert i sine svar har fått sitt svar referert under kvaliteten på tjenestene og rådgivingen. De to siste arkitekt-/planmiljøene svarer positivt, og har hatt stort utbytte med å ha Byarkitekten med i prosjektene og fått gode, profesjonelle innspill. Utbyggerne/tiltakshaverne som har svart på dette, er litt blandet. Den ene svarer at det har vært nyttig, og at de har hatt svært gode diskusjoner i flere av prosjektene sine, mens en sier at utbyttet kanskje har vært størst på reguleringsnivå, og en siste *«føler vel egentlig at vi totalt sett har hatt lite utbytte av prosessene med Byarkitekten».*

Isolert sett er det ikke nødvendigvis et direkte behov for å forbedre utbyttet private næringsaktører får fra Byarkitektens tjenester og rådgiving, men det kan likevel være rom for utvikling.

5.3.2. Forvaltningens opplevelse av Byarkitektens arbeid

Åtte uttaler seg i hovedsak positivt til Byarkitekten, én balansert/nøytralt, og tre overveiende negativt.

Samarbeid

Byarkitekten omtales som aktive idéskapere og bidragsytere, en stor hjelp, veldig lydhøre når de bes om hjelp, gode i diskusjoner, gode rådgivere, løsningsorienterte, ballspillere som vier tid og innsats. En informant omtaler samarbeidet som viktig, mens en informant skriver at de er dyktige, leverer høy kvalitet, og at det er potensiale for enda mer samarbeid. Blant de mer kritiske svarene er det en som opplever samarbeidet med Byarkitekten som varierende, med en uklar rolleforståelse. Byarkitekten oppleves som «svært detaljorientert og som selvoppnevnte sensorer for innleide ressurser», noe som kan være konfliktskapende og kostnadsdrivende. En annen kritisk informant hevder Byarkitekten tidligere har stoppet prosjekt da de ikke var enige i prosjekterte løsninger,⁵ og at de oppfører seg mer som en premissgiver/myndighetsinteressent enn rådgivende tjeneste. Det siste kritiske svaret, ligner på de erfaringene de private aktørene har gitt uttrykk for:

«Samarbeidet oppleves vanskelig, og ikke preget av nødvendig respekt og forståelse for en treffer kolleger som har minst like god kompetanse som Byarkitekten selv. Videre er opplevelsen at Byarkitekten i liten grad forholder seg til omforente konklusjoner i møter, men velger å forfølge sine egne agendaer. Byarkitekten fremstår i deltakende prosjekter å være bastant og detaljorientert. I liten grad oppleves de å være til hjelp. [...] Byarkitektens involvering oppleves krevende og lite ønsket».

En annen i kommunen som er tett på utbyggingsprosjekt har en ganske annerledes opplevelse:

«Jeg opplever samarbeidet som positivt med en god dialog der Byarkitekten er løsningsorientert og kan sette seg inn i utbyggers perspektiv. De har forståelse for at ikke alle deres innspill alltid kan innføres og er åpne for dialog for å prioritere og justere forslag de kommer med. [...] I mine prosjekt der Byarkitekten har vært rådgiver [...] har samarbeidet fungert bra og deres rolle som rådgiver har vært som forventet. Vi har hatt en god og tett dialog og en

⁵ Vi har ikke hatt mulighet til å ettergå denne påstanden, og kjenner ikke detaljene.

rådgiver å spille ball med for å finne løsninger som kan fungere for begge parter».

Disse to informantene har vidt forskjellige opplevelser, men et fellestrekk synes å være at samarbeidet utfordres når Byarkitekten går inn i detaljene i prosjektene. Hos sistnevnte løser dette seg stort sett fint, men hos førstnevnte skaper dette konflikt. Det finnes nok en grad av forbedringspotensial i måten Byarkitekten samarbeider med andre etater i kommunen på, men samlet sett er tilbakemeldingene på det interne samarbeidet *med* Byarkitekten gode.

Det har derimot kommet noen tilbakemeldinger på hvordan Byarkitekten samarbeider internt i kommunen *med andre* etater (enn informantenes egne), som gir tegn på at det er behov for å vurdere tiltak knyttet til Byarkitektens rolle – eller forståelse av sådan. Dette for å sikre en mer effektiv og konstruktiv samarbeidsprosess:

En informant melder om at Byarkitektens medarbeidere ikke alltid er samstemte (men etterlater inntrykk av at det er personlige meninger som frontes), og heller ikke alltid bidrar til å sy sammen de ulike interne synspunktene i kommunen til ett felles syn fra kommunen. En annen informant skriver at de opplever utfordringer når Byarkitekten har møter i pågående plansaker der plan- og bygningsetaten ikke er representert. I disse tilfellene kan Byarkitektens tilbakemeldinger oppfattes som kommunens holdning, noe som ikke nødvendigvis er tilfelle, og som kan skape videre utfordringer ved at det dannes motstrid eller skapes urealistiske forventninger.

En tredje informant skriver at Byarkitekten bidrar godt inn i de fleste planarbeid, og at det fungerer godt når kommunale etater har intern dialog om planforslag slik at kommunen stiller med en felles holdning til planforslaget. Informanten har godt utbytte av Byarkitektens deltakelse i arbeidsmøter med forslagsstiller og plankonsulent, og mener Byarkitekten er spesielt nyttige i utfordrende planprosesser der det er behov for arbeidsmøter med problemløsende fokus. Til forskjell fra de to foregående informantene, synes denne informanten å ha nytte av at Byarkitekten kommer med uavhengige forslag til hvordan ting kan løses i tilfeller hvor kommunen og forslagsstiller er uenige om plangrep. En fjerde informant mener Byarkitekten bidrar til en fornuftig og konstruktiv framdrift, og at de har vært ryddige i forhold til sin rolle, og forholdt seg til det.

Det kan likevel være behov for en tydeliggjøring av hva Byarkitektens faglige uavhengighet innebærer, bl.a. mht. koordinering av sine syn opp mot andre etater (ikke bare Plan- og bygningsetaten, men også Bymiljøetaten og Byantikvaren), samt behov for å gjøre en vurdering av hva etatens faglige uavhengighet betyr for den enkelte

medarbeider. Det trenger ikke nødvendigvis være slik at fordi etaten skal være faglig uavhengig, at den enkelte medarbeider i etaten er uavhengig av sine kollegaer i sine faglige tilbakemeldinger. Som den førstnevnte informanten to avsnitt over skriver: *«Selvfølgelig må det være rom for å diskutere ulike faglige ståsted og løsninger, men når to rådgivere oppfattes som helt uenig, så er dette er uheldig».*

En femte informant påpeker at den uavhengige rådgivingen er Byarkitektens styrke, da det gir den muligheter til å utfordre, påvirke og støtte kommunens arbeid rundt de fysiske omgivelsene. Samtidig peker informanten på at Byarkitekten virker å ha liten erfaring fra andre deler av kommunen og de ulike etatenes mange roller, og at Byarkitektens rådgiving kan bli enda bedre *«med en større forståelse av de ulike etatenes roller, og et bedre samarbeid mellom disse».*

Utvikling av rolleforståelsen gjelder ikke kun Byarkitekten. Det kan være behov for å forbedre også de andre etatene sin kunnskap om Byarkitektens rolle, og sine egne roller i lys av dette: En informant melder at PBE har tillagt mye verdi i uttalelsene fra Byarkitekten, og at de selv *«ikke alltid får samme gode dialogen med Byarkitekten når PBE skal/ønsker å være et mellomledd».*

Kvaliteten på tjenestene og rådgivingen

Synet på kvalitet henger i stor grad sammen med synet på samarbeid, da det stort sett er i samarbeidet man mottar tjenester og rådgiving. Av det som kan siles ut av kvalitet utover samarbeid, er tilbakemeldingene overveiende gode. Den mest kritiske informanten (som opplever at samarbeidet er vanskelig, og er sitert i det første uthevede sitatet i dette underkapitlet), mener *«fagmiljøene innenfor byutvikling i kommunen har langt flere folk, mer erfaring og minst like høy utdanning innenfor Byarkitektens fagområder».* En annen informant bemerker at det kan være litt krevende å komme i kontakt med dem på grunn av bytte av personell eller uklarhet om hvem fra Byarkitekten som faktisk skal følge prosjektet.

Utover dette, er det kun positive ting å trekke fram om kvaliteten på tjenestene og rådgivingen fra Byarkitekten. Nøkkelord fra svarene er: *svært viktig bidragsyter, bidrar godt/positivt, dyktige medarbeidere, leverer høy kvalitet, gir gode råd, løsningsorientert, ser utbyggers perspektiv, stor kompetanse, gode forslag, realisme, god evne til å se det fysiske resultatet av tidlige tanker og skisser, evner å formidle forslag og ideer på en svært god måte, bidrar positivt inn i prosjektutviklingen, bidrar til å tenke nytt, gir faglig tyngde til løsninger og tilbakemeldinger, passer på helheten og tilpasser prosjektene til området.*

En informant framhever verdien for prosjektutviklingen av Byarkitektens tidlige bidrag, og en annen informant mener det gir profesjonell og god saksbehandling å få belyst sakene fra Byarkitektens ståsted.

Tilbakemeldingene fra kommunens ansatte gir oss samlet sett grunnlag for å kategorisere kvaliteten på tjenestene og rådgivingen som *god*.

Balanse mellom strategisk/overordnet rådgiving og detaljorientering

Synet på balansen mellom strategisk/overordnet rådgiving og detaljorientering kan også være preget av synet på samarbeid og hvordan Byarkitektens rolleforståelse oppfattes. Som blant de private næringsaktørene, får arkitekturstrategien god omtale, og Byarkitekten ses å knytte sitt arbeide godt opp mot strategien. For et par informanter er det en god balanse mellom overordnede og detaljorienterte innspill, og etaten får skryt for å være «både strategisk tenkende og meget praktiske».

En informant opplever det tidvis som om Byarkitekten glemmer om saken er en reguleringsplan eller en byggesak, og har kommet med «*detaljorienterte innspill om bygg og uteareal, når det kanskje ikke skal bygges der i det hele tatt*».

En annen informant mener Byarkitekten burde endre litt på sitt fokus:

«Det oppleves delvis at Byarkitekten går for detaljert til verks i enkeltprosjekter, kanskje et resultat av å komme for sent inn, eller at det har manglet strategiske "dokumenter" og overordnet retning som er lett å forstå og formidle. [...] Byarkitekten burde kanskje i større grad arbeidet strategisk inn mot Byrådsavdelingene med gode eksempler osv., og i mindre grad detaljfokusert i enkeltprosjekter som allerede ligger på bordet. Prosjektene blir ofte bedre, men krever gjerne mye ekstra ressurser for omprosjektering osv., samt noe motstand mot dette endringsarbeidet. Ved tidligere om mer strategisk arbeid inn mot bestiller ville kanskje enkeltprosjektene hatt et bedre fundament fra start».

For å illustrere detaljinvolveringen i prosjektene, nevnes det fra en informant at det går helt ned på innredning. Ingen av informantene som har nevnt høy grad av detaljinvolvering, har trukket dette fram som noe positivt.

Sett i sammenheng med svarene på samarbeid, og vår vurdering av at det er potensiale for utvikling der, gjør vi tilsvarende vurdering på dette punktet. Det kan især være behov for å kommunisere tydeligere ut *hvorfor* Byarkitekten går inn i detaljene i de tilfellene dette gjøres.

Prosjektbidrag og -utbytte

Prosjektbidrag henger sammen med samarbeid, og prosjektutbytte henger sammen med kvalitet. Det meste av tilbakemeldinger er allerede gjengitt. Til tross for de påpekte utfordringer med samarbeid som har vært belyst, synes tilbakemeldingene på kvaliteten - og utbyttet herav - å være godt.

5.3.3. Andre samarbeidspartnere (Øvrig prosjektarbeid og strategisk arbeid)

Samarbeid

Samarbeidet med Byarkitekten blir positivt beskrevet av foreninger og andre samarbeidspartnere. Byarkitekten blir sett på som et friskt pust og en verdifull aktør på nasjonalt nivå, som tilfører tydelighet og synlighet. Flere rapporterer om en meget godt fungerende samarbeidsprosess, der Byarkitekten bidrar med gode innspill, spesielt i kompliserte samspill mellom ulike interesser.

Det er også bemerket at Byarkitekten har spilt en essensiell rolle i å fremme forståelse for god arkitektur og byplanlegging. De har fungert som et viktig bindeledd for offentlige diskusjoner på både høyt faglig nivå og for allmennheten. Byarkitekten har tilført verdifull ressurs ved å organisere samtaler, debatter og arrangementer som har spredt kunnskap om ulike tema, som for eksempel arkitektur, bærekraft, og byutvikling, som sies å være av stor relevans for Bergen.

Byarkitekten oppleves som et dynamisk og sterkt fagmiljø med engasjerte medarbeidere. Selv om etaten er relativt liten, blir den beskrevet som effektiv, endringsvillig, og raskt tilpasningsdyktig.

Informanter som har hatt kontinuerlig samarbeid med Byarkitekten gjennom flere år, understreker også den uvurderlige rollen etaten har spilt i deres prosjekter. Samlet sett gir tilbakemeldingene en positiv og verdifull vurdering av samarbeidet med Byarkitekten, som bidrar til å berike diskusjoner og fremme gode løsninger innen arkitektur og byutvikling.

Kvaliteten på tjenestene og rådgivingen

Byarkitekten i Bergen ser ut til å ha hatt en betydelig positiv innvirkning på ulike samarbeidsprosjekter. De blir beskrevet som engasjerte pådrivere med høy faglig kompetanse, og deres bidrag har hatt avgjørende betydning i flere prosjekter. Byarkitekten oppfattes som en etat med imøtekommende, kunnskapsrike og faglig orienterte medarbeidere. Deres rolle har omfattet faglige innspill om aktuelle utfordringer,

organisering av arrangementer, rådgivning om faglig forankring, samt etablering av kontakter med ulike aktører i kommunen, organisasjoner, eiendomsutviklere og arkitekter.

En informant gjengir et medlemsmøte i Bergen Arkitektforening der medlemmene sies å ha gitt utelukkende positive tilbakemeldinger om samarbeidet med Byarkitekten. Byarkitekten oppfattes som en vesentlig bidragsyter for å sikre høykvalitets og bærekraftig utvikling i Bergen.

Ved samarbeidet rundt prosjektet Bopilot beskrives Byarkitekten som en aktiv, initiativrik og kunnskapsrik samarbeidspartner. De vises å være ambisiøse, fleksible og interesserte i nyskapende tilnærminger til kommunens rolle. Byarkitekten har også levert høykvalitets bidrag til faglige arrangementer og har vært pålitelige samarbeidspartnere.

Byarkitekten omtales som kreative og konstruktive i prosjektgruppene, med evne til å tilpasse seg utfordrende omstendigheter, opprettholde ambisjonene i prosjektene og fremme viktige diskusjoner. Byarkitekten har blitt sett på som en verdifull ressurs med høy faglig overbevisning, som har bidratt til å løse samfunnsutfordringer gjennom boligarkitektur.

Det blir likevel påpekt viktigheten av å evaluere og videreutvikle etaten for å styrke dens rolle. En av informantene har hatt samtaler med ulike utbyggere i Bergen, som viser varierte oppfatninger om Byarkitektens arbeid. Mens noen uttrykker svært positiv oppfatning og forbedring i prosjekter takket være Byarkitektens involvering, ønsker andre en evaluering av roller og tidspunkt for Byarkitektens deltakelse i prosessene.

Balanse mellom strategisk/overordnet rådgiving og detaljorientering

Balansen mellom strategisk/overordnet rådgiving og detaljorientering er det formodentlig vanskelig for de øvrige samarbeidspartene å uttale seg om, men én informant anser etter sin erfaring balansen mellom strategisk rådgiving og detaljorientering som god. En annen samarbeidspart ser det at Byarkitekten befinner seg på siden av den ordinære linjen i plan- og utbyggingssaker som avgjørende for å kunne ta en pådriver-rolle, men ser samtidig det utfordrende at de ikke har beslutningsmyndighet. For informanten betyr det at evnen til å kommunisere godt med alle parter er avgjørende, og vedkommendes inntrykk er at Byarkitekten i Bergen har denne evnen. Informanten peker på at det i fortsettelsen kanskje er behov for å tydeliggjøre denne siden ved Byarkitektens oppgaver.

Prosjektbidrag og -utbytte

Utover det som er sagt over, er det ikke egne sitater knyttet til prosjektbidrag og -utbytte, men som det kommer frem av det ovennevnte, synes dette generelt å være godt.

5.3.4. Oppsummering

Samlet sett indikerer tilbakemeldingene at det er både positive og utfordrende aspekter ved samarbeidet med Byarkitekten i Bergen. Kvaliteten på tjenestene og rådgivingen vurderes generelt som god, og Byarkitekten beskrives som en verdifull aktør som bidrar til å fremme gode løsninger innen arkitektur og byutvikling. Det er behov for bedre rolleforståelse, tydeligere mandat og en balanse mellom strategisk rådgiving og detaljorientering. Dette er gjennomgående på tvers av de temaene vi ba om vurdering av i spørsmålene som ble stilt.

Synet på **samarbeid** med Byarkitekten er variert. Noen opplever godt samarbeid og positive relasjoner. De beskriver Byarkitekten som åpen, tilgjengelig og konstruktiv. Andre gir uttrykk for at samarbeidet kan være konstruktivt, spesielt i tidlig fase, men kan bli problematisk når det blir detaljorientert eller Byarkitekten fremmer subjektive synspunkter.

Generelt oppleves **kvaliteten på tjenestene og rådgivingen** fra Byarkitekten å være svært god. Det gis positive tilbakemeldinger om Byarkitektens bidrag til prosjekter, spesielt når det gjelder å skape gode arkitektoniske løsninger og økt kvalitet. Noen kritiserer imidlertid at Byarkitekten kan komme inn for sent i prosjekter eller gå for mye ned i detaljene, noe som kan forårsake forsinkelser.

Det er enighet om at Byarkitektens arkitekturstrategi er positiv, men det er uenighet om **balansen mellom strategisk og detaljorientert rådgiving**. Noen mener at Byarkitekten er flink til å balansere strategiske og overordnede innspill med konkrete detaljer, mens andre opplever at Byarkitekten kan gå for mye inn i detaljene og til og med være for bastant i sine innspill.

Det er også noe varierende tilbakemeldinger om **Byarkitektens bidrag til prosjekter og det resulterende utbyttet**. Dette henger sammen med det ovenstående. Noen har hatt gode erfaringer med Byarkitektens innspill og rådgivning, mens andre føler at utbyttet har vært begrenset eller at detaljinvolvering har forårsaket ekstra arbeid og forsinkelser.

I tabellen under har vi oppsummert vurderingene fra dette kapitlet. Vi vurderer at det meste av forbedrings- og utviklingspotensialet kan løses gjennom kommunikasjon og tydeliggjøring av mandatet. Det neste kapitlet går nærmere inn i anbefalingene.

Tabell 1: Oppsummering av de ulike aktørenes syn på samarbeid, kvalitet og utbytte fra Byarkitekten

	Private næringsaktører	Kommunale etater	Øvrig prosjektarbeid og strategisk arbeid
Samarbeid med Byarkitekten	Forbedringspotensiale	Utviklingspotensiale	God
Kvaliteten på tjenestene og rådgivingen	Utviklingspotensiale	God	God
Balanse mellom strategisk/overordnet rådgiving og detaljorientering	Forbedringspotensiale	Utviklingspotensiale	Utviklingspotensiale
Prosjektbidrag og -utbytte	Utviklingspotensiale	God	God

5.4. Mandat, organisering og arbeidsområder

En del av bestillingen fra Byrådsavdelingen var å vurdere Byarkitektens mandat, organisering og arbeidsområder. Dette er vurdert med bakgrunn i alle svar fra spørreundersøkelsen, intervju og gjennomgang av dokumenter. Det er identifisert forbedringspunkter innenfor hvert område, og for å kunne finne mer ut om hvilke områder Byarkitekten bør videreutvikle, er det også stilt spørsmål knyttet til merverdi.

4) *Byarkitekten har nå eksistert i fem år. Hvordan har Byarkitekten klart å nå den overordnede målsetningen og løfte fram kvalitet i formgivning og bymiljø? Beskriv hvilke merverdier Byarkitekten har bidratt til.*

5.4.1. Mandat

Byarkitektens mandat er bredt og består av et mangfold av arbeidsoppgaver. Etaten omtaler seg selv (i oversendt presentasjon) som «byens minste etat ... med et stort

mandat». Byarkitekten har fått frihet til å utarbeide arbeidsområdene sine selv, noe som gir et stort rom for frihet og utviklingspotensial, og er en styrke for Byarkitekten. Det er imidlertid et inntrykk av at det er nødvendig å tydeliggjøre mandatet og hvilke prioriteringer som gjøres ut fra dette.

Generelt oppleves det at Byarkitekten utfører oppgaver i henhold til forventninger, det nåværende mandatet og arbeidsområdene. Noen er av oppfatning at mandatet er utydelig, og en informant omtaler mandatet som nesten "religiøst og misjonerende" og derfor kan tolkes for bredt. Det er viktig både internt og eksternt å klargjøre og avgrense mandatet.

Etableringen av Byarkitekten skulle ifølge byrådssaken gjøres etter modell fra Byantikvaren. Dette *kan* oppfattes som at det også var en intensjon om å gi etaten ressurser på lik linje med Byantikvaren. Nå opererer Byarkitekten med halvparten av disse ressursene. Byarkitekten har deltatt i en betydelig mengde saker (117) og utviklingsprosjekter (10), noe som utgjør henholdsvis 50% og 30% av arbeidet. mens mandatet er etter fleres oppfatning at ressursene er utilstrekkelige for å møte det omfattende mandatet.

En informant mener at Byarkitekten i dag er riktig dimensjonert, men det er nødvendig å finjustere mandatet for å prioritere klart. En annen informant hevder at det ikke er mulig å evaluere ressursbruk før mandatet er redefinert. Det blir også understreket at politisk støtte og engasjement er avgjørende for Byarkitektens suksess, da politiske prioriteringer i stor grad påvirker retningen for byutviklingen. Den generelle oppfatningen er at etaten arbeider på et utydelig politisk grunnlag.

Anbefalinger:

- Utarbeide et tydelig mandat og forankre dette politisk.
- Justere ressurser og prioriteringer som følge av nytt mandat, og gjennom styringsdialogen tilpasse ressurser og prioriteringer etter endrede behov.
- Kommunisere bedre Byarkitektens mandat, rolle og prioriteringer.

5.4.2. Organisering og uavhengighet

Byarkitekten skal ha en rådgivende rolle, og har ikke vedtaksmyndighet. Byarkitektens organisering og uavhengige rolle har blitt framhevet som en styrke. Kun én informant foreslår en alternativ organisering. I dette tilfellet foreslås funksjonene ikke nedlagt, men overført til Plan- og bygningsetaten. Flere trekker frem at noe av suksessen med Byarkitekten har vært at etaten er etablert på utsiden av planmyndigheten. At Byarkitekten er en uavhengig etat bidrar til at de i større grad blir brobyggere mellom ulike aktører, enn

om de hadde vært underlagt plan- og bygningsetaten. Byarkitekten blir sett på som gode på pedagogikk og prinsipper og nevnes av flere å kunne «åpne opp fastlåste prosesser», og at dette er en fordel både for utbyggere og andre etater i kommunen. Utfordringen for en så liten etat, er at den kan bli sårbar og utsatt.

Den strategiske lokaliseringen på gateplan sentralt i Bergen er også med på å drive frem samhandlingsarenaer knyttet til byutvikling og arkitektur. Utbyggere har benyttet kontoret aktivt.

Selv om Byarkitekten er uavhengig, er det fortsatt viktig å oppnå samstemthet og god kommunikasjon med andre kommunale etater. Videreutvikling av Byarkitektens uavhengige rolle bør skje i nært samarbeid med både andre etater, interesseorganisasjoner og innbyggere. Dette vil bidra til å sikre at Byarkitekten fortsetter å spille en sentral rolle i å utvikle attraktive og bærekraftige byområder.

Anbefalinger:

- Byarkitekten videreføres som egen etat

5.4.3. Bidra til at overordnede rammer og prosesser legger til rette for god arkitektur

Informanter er av den oppfatning at det er en betydelig fordel for planmyndighetene å ha noen som prioriterer arkitektur: en ekstern stemme som bidrar. Byarkitekten tilfører ekstra verdi, og medarbeidere i kommunen reagerer hovedsakelig positivt på deres innsikter og bidrag. Dette samspillet resulterer i en styrket arbeidsprosess og bedre utfall, men er ikke fritt for konflikter. Byarkitekten kan spille en sentral rolle i koordineringen av større utbyggingsprosjekter, der ulike etater og aktører er involvert. Dette kan sikre at alle aspekter av prosjektene ivaretas på en helhetlig måte, men det er behov for klarere kommuniserte roller og samhandling internt i kommunen.

Selv om positive resultater er oppnådd, er det en anerkjennelse av at arbeidet med å løfte frem kvalitet i formgivning og bymiljø er en kontinuerlig prosess som kan dra nytte av ytterligere forbedringer og utvikling.

Det er nødvendig å tydeliggjøre roller og fremme internt samarbeid innad i kommunen. Byarkitekten forsøker stadig å finne tilpassede løsninger, og initiativer som dialogmøter og arbeidsverksteder med ulike avdelinger er på trappene, blant annet med EFU og byggesak. Dette vil kunne bidra til å finne bedre samarbeidsformer internt i kommunen.

Anbefalinger:

- Definere tydelige roller, rutiner og ansvarsområder for ulike enheter og avdelinger som samhandler med Byarkitekten, slik at alle aktører involvert i byutviklingen forstår deres rolle.
- Etablere og videreføre arbeidet med dialogmøter og arbeidsverksteder for å koordinere innsatsen og utveksle perspektiver.
- Følge opp og videreutvikle strategier for arkitektur og byutvikling som tydelig fremhever kvalitet, bærekraft og estetikk som sentrale verdier. Videre bidra til å innlemme arkitektur og design som viktige elementer i kommunens overordnede planlegging.

5.4.4. Skape forståelse for hva god arkitektur er, og kan bidra med

Flere mener hovedoppgavene til Byarkitekten er å formidle til profesjonelle aktører innen bransjen. Dette innebærer å være en brobygger og opprette nettverk, tilrettelegge for informasjonsflyt og arrangere relevante begivenheter. Å legge vekt på dialog i møtene med næringslivet, utbyggere, arkitekter og andre kommunale enheter tilfører ekstra verdi til planlegging, saksbehandling og utvikling av prosjekter.

Det er avgjørende å få utbyggere til å erkjenne betydningen av å engasjere kompetente arkitekter i prosjektene sine. Det er av høy relevans at Byarkitekten spiller en aktiv rolle i å styrke bestillerens kompetanse. En informasjonskilde argumenterer for at det bør allokeres mer ressurser til sektoropplæring i motsetning til dagens oppmerksomhet rettet mot allmenn opplæring. Byarkitekten har en unik mulighet til å forbedre bestillerens og innkjøperens kompetanse, slik at konsulentene får en tydeligere forståelse av deres rolle.

Dette initiativet kan fremme en mer effektiv samhandling og sikre at prosjekter blir gjennomført med en høy grad av kompetanse og målrettet tilnærming. Ved å styrke dialogen og samarbeidet mellom utbyggere, byarkitekter og konsulenter, kan prosjekter bli mer vellykkede og tilfredsstillende både faglige og funksjonelle aspekter. Å investere mer i sektorrettet opplæring enn i opplæring rettet mot befolkningen er en strategi som bør vurderes.

Anbefalinger:

- Bidra til å styrke bestillerkompetansen i kommunen og blant utbyggere.
- Jobbe videre med å utvikle nettverk og samarbeid med både næringsliv, utbyggere, og andre kommunale etater.

5.4.5. Delta i prosjekter som skaper nettverk, kunnskap og gir gode ringvirkninger

Flere mener at Byarkitekten er svært dyktig på debatter, arrangementer og utstillinger, da det også fremmer aktiv dialog og samarbeid mellom kommunen og næringslivet. Generelt betraktes pilotprosjekter spesielt som positivt. Et eksempel på dette er Futurebuilt, som anses som en vellykket satsning.

Å organisere debattmøter, fagkonferanser og utstillinger er en betydelig ressurskrevende aktivitet. Selv om slike arrangementer kan ha en vis positiv innvirkning på fagfeltet, er det en oppfatning fra noen at innvirkningen på bymiljøet er begrenset. Det synes å være en oppfatning av at det er større verdi i å rette oppmerksomheten mot faglig veiledning og støtte for å innpasse seg i konkrete prosjekter.

Dette er også nødvendig for å styrke forståelsen av roller. Strategiske debatter, kompetanseutvikling og formidlingsaktiviteter krever en uavhengig rolle. En kilde uttrykker at Byarkitekten er mest effektiv når den jobber på prosjektbasis og agerer som pådriver uten å være avhengig av myndighetsstrukturen.

Det er viktig å merke seg at arbeidsområdene er avhengige av prosjektmidler for finansiering, og at Byarkitekten i stor grad har benyttet seg av eksterne midler og partnerskap for aktuelle prosjekter, og har fått tildelt betydelige søknadsmidler.

Anbefalinger:

- Vurdere nøye hvilke prosjekter og arrangementer som gir mest verdi for byens utvikling.
- Stadig utforske finansieringsmuligheter som eksterne midler eller partnerskap for prosjekter som krever ekstra ressurser.

6. Konklusjon

Gjennom prosessen med spørreundersøkelsen, intervju og dokumentgjennomgang har det kommet frem at Byarkitekten har oppnådd betydelige resultater i arbeidet med å fremme kvalitet i formgivning og bymiljø i Bergen. Gjennom en rekke tiltak, inkludert Arkitektur+, offentlig debatt om arkitektur, rådgiving, og økt søkelys på bærekraft og kvalitet, har Byarkitekten bidratt til å løfte standarden for arkitektonisk utforming og byutvikling. Dette har ført til økt oppmerksomhet om estetikk, funksjonalitet og bærekraft i prosjekter, samt stimulert publikumsengasjement.

Samlet sett har Byarkitekten lyktes med å sette kvalitet og arkitektonisk utforming på dagsordenen, øke bevisstheten om arkitektur i byutvikling, og forbedre utformingen av bygninger og byrom i Bergen. Denne innsatsen har skapt positive endringer, men det er også klare områder som kan forbedres når det kommer til samarbeid, detaljnivå i tilbakemeldingene og rolleforståelse. Videre er det nødvendig å gjennomgå og styrke mandatet med en bedre politisk forankring.

Sammen med andre strategiske valg som blant annet KPA og andre strategidokumenter i kommunen svares bestillingen ut om å forsøke å snu «tilfeldighetenes by» og styrke og sette rammer for byutviklingen.

Kilder

- Bakke, Thor Haakon og Lubna Jaffery (2020): «Det tar tid å snu tilfeldighetenes by», *Bergens Tidende* 22.6.2020: https://www.bt.no/btmeneringer/debatt/i/WbwV9j/det-tar-tid-aa-snu-tilfeldighetenes-by?utm_medium=Social&utm_source=Facebook%20-%20Echobox=1592839739 (abo)
- Bergen kommune (2022): *Barn og unge i Vestland - Faste organiserte aktiviteter 2022*. Rapport nr. 6 frå Barnefamiliepanelet - revidert utgåve: <https://www.bergen.kommune.no/api/rest/filer/V20483230>
- Bergen kommune (2019): *Arkitektur+ - arkitektur og byformingsstrategi for Bergen*
- Bergen kommune (2023): Diverse rapporteringer fra Byarkitekten
- Bergh, Petter Hiis (2022): *Arkitektenes og arkitekturens rolle i byutviklingen - en studie av Byarkitekten i Bergen*. Masteroppgave UiO: <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/95908/Petter-masteroppgave---hele-oppgaven.pdf>
- FHI (2022): *Folkehelseundersøkinga i Vestland 2022: Framgangsmåte og utvalde resultat*. Folkehelseinstituttet: <https://www.fhi.no/publ/2022/folkehelseundersokinga-i-vestland-2022--framgangsmate-og-utvalde-resultat/>
- Høyersten, Jon G. og Erlend G. Høyersten (2015): «Tilfeldighetenes by», *Bergens Tidende* 7.2.2015: <https://www.bt.no/kultur/i/WvVgj/tilfeldighetenes-by>
- NIFU (2023): *NHOs kompetansebarometer 2022 - En kartlegging av NHOs medlemsbedrifters kompetansebehov i 2022*. Rapport 2023:1: <https://www.nho.no/siteassets/regionblokker/nho-trondelag/nifu-rapport2023.pdf>
- Skjæveland, Oddvar (2016): «Ja til tilfeldighetenes by», *Bergens Tidende* 18.12.2016: <https://www.bt.no/btmeneringer/debatt/i/a9EO5/ja-til-tilfeldighetenes-by> (abo)
- Tryti, Anna Elisa (2019): «Bergen er ikke lenger «tilfeldighetenes by»», *Bergens Tidende* 26.6.2019: <https://www.bt.no/btmeneringer/debatt/i/naVv6a/bergen-er-ikke-lenger-tilfeldighetenes-by> (abo)

asplan
viak

Evaluering av Byarkitekten i Bergen

Dato: 04.09.2023

Versjon: 03

Dokumentinformasjon

Oppdragsgiver:	Bergen kommune
Tittel på rapport:	Evaluering av Byarkitekten i Bergen
Oppdragsnavn:	Evaluering av Byarkitektens kontor
Oppdragsnummer:	640898-01
Utarbeidet av:	Stian Skår Ludvigsen og Tina Lund
Oppdragsleder:	Øyvind Sundfjord
Forsidebilde:	Stian Skår Ludvigsen
Tilgjengelighet:	Åpen

Ver	Dato	Beskrivelse	Utarb. av	KS
03	4. sep. 2023	Mindre korrektur	SSL	
02	1. sep. 2023	Hovedleveranse	SSL	
01	24. aug. 2023	Førsteutkast	SSL, TL	MS, ER

Forord

Asplan Viak AS har vært engasjert av Bergen kommune ved Byrådsavdeling for klima, miljø og byutvikling for å gjennomføre en evaluering av Byarkitektens arbeid. Oppdraget ble gjennomført i perioden juni-august 2023. Kontaktperson for oppdraget har vært Øyvind Tveit fra Byrådsavdelingen. Øyvind Sundfjord har vært oppdragsleder, med Stian Skår Ludvigsen og Tina Marie Lund som sentrale medarbeidere. Kvalitetssikring har vært utført av Monica Stoknes og Erlend Rudjord.

Bergen, 01.09.2023

Øyvind Sundfjord

Oppdragsleder

Monica Stoknes/Erlend Rudjord

Kvalitetssikrer

Innhold

1. Sammendrag	5
2. Innledning	6
3. Byarkitektens mandat, rolle og arbeidsoppgaver	7
3.1. Byarkitektens mandat og arbeidsoppgaver	7
3.2. Byarkitektens prosjekter og arbeid	8
3.3. Byarkitektens organisering	11
4. Metode og gjennomføring	12
4.1. Bakgrunnsintervju	12
4.2. Spørreundersøkelse	12
5. Drøfting av hovedfunn	17
5.1. Innledning	17
5.2. Forvaltningen og næringslivets forventninger	17
5.2.1. Private aktørers forventninger	17
5.2.2. Forvaltningens forventninger	18
5.2.3. Andre samarbeidspartneres forventninger	19
5.2.4. Oppsummering	19
5.3. Byarkitektens arbeid, tjenester og rådgiving	20
5.3.1. Private aktørers opplevelse av Byarkitektens arbeid	21
5.3.2. Forvaltningens opplevelse av Byarkitektens arbeid	25
5.3.3. Andre samarbeidspartnere (Øvrig prosjektarbeid og strategisk arbeid)	29
5.3.4. Oppsummering	31
5.4. Mandat, organisering og arbeidsområder	32
5.4.1. Mandat	32
5.4.2. Organisering og uavhengighet	33
5.4.3. Bidra til at overordnede rammer og prosesser legger til rette for god arkitektur	34
5.4.4. Skape forståelse for hva god arkitektur er, og kan bidra med	35
5.4.5. Delta i prosjekter som skaper nettverk, kunnskap og gir gode ringvirkninger	36
6. Konklusjon	37

1. Sammendrag

Byarkitekten er en ny funksjon i norsk forvaltning og er stadig under utvikling. Det tar tid å finne sin form, sin tilnærming til arbeidsoppgaver og arbeidsområder, og ikke minst gjøre riktige prioriteringer.

Arbeidsoppgavene er i dag mange, og det er en stor bredde i hva Byarkitekten gjør. Internt jobber Byarkitekten strategisk og løfter overordnede diskusjoner omkring hva som er viktig å satse på, både kommende år og mer langsiktig. Sammen med et tydeligere politisk forankret mandat vil dette kunne bidra til at arbeidsoppgavene og prioriteringene blir mer tydelig både for etaten selv, og for andre.

I løpet av de seks årene Byarkitekten har eksistert, er oppfatningen fra de fleste at Byarkitekten har fått til veldig mye, og tilbakemeldingene handler ikke om hvor vidt Byarkitektens eksistens er riktig, men hvordan de kan forbedre sin måte å jobbe på.

Kapittel 5 er rapportens hovedkapittel. I kapittel 5.2 gjengis forvaltningens og private aktørers forventninger til Byarkitekten. Forventningene er i stor grad sammenfallende med arbeidsområdene og oppgavene Byarkitekten har definert og jobber etter i dag. Det er knyttet store forventninger til Byarkitekten som brobygger, rådgivende organ, og som pådriver for kvalitet og byutvikling.

I kapittel 5.3 er det vist til respondentenes og informantenes oppfatning av områder der Byarkitekten leverer godt, og til forbedringsområder innenfor samarbeid, kvalitet, balanse og prosjektutbytte. Oppfatningen er at Byarkitekten leverer svært godt innenfor de fleste av områdene, men at det likevel er forbedringspotensialer. Dette gjelder blant annet samarbeid mellom de ulike etaten i kommunen, detaljnivå i tilbakemeldingene både internt i kommunen og eksternt til utbyggere og rolleforståelse.

Mandat, organisering og arbeidsområder er evaluert i kapittel 5.4. Det er tydelige tilbakemeldinger fra informantene om at mandatet er for uklart og bør gjennomgås og forankres bedre politisk. Organiseringen av Byarkitekten som uavhengig etat blir imidlertid sett på som en suksess. Byarkitektens arbeidsområder blir til slutt oppsummert, og det er utarbeidet anbefalinger til videre arbeid og en prioritering av arbeidsområder til diskusjon.

2. Innledning

Byrådet besluttet 20.05.2016 å opprette en byarkitektetat (heretter omtalt som Byarkitekten) i sak 1181-16. Byarkitekten i Bergen er den første av sitt slag i Norge på 45 år. Siden den gang har Trondheim etablert byarkitekt, Stavanger etablerer byarkitekt nå i 2023, og Oslo er også i ferd med å gjøre det samme.

Byarkitekten i Bergen har nå eksistert i seks år og er fortsatt under utvikling. Bystyret har bedt om en evaluering av Byarkitektens arbeid. I evalueringen skal det vurderes ressursbruk, arbeidsområder og måloppnåelse.

Evalueringen baserer seg på dybdeintervjuer med representanter fra ulike etater i Bergen kommune og en kvalitativ spørreundersøkelse sendt ut til et utvalg av respondenter fra ulike etater i Bergen kommune, arkitekter, konsulenter, utbyggere, samarbeidspartnere og interesseorganisasjoner.

Metodevalget gjør at evalueringen tar form av en kvalitativ sammenfatning og videreformidling av hvordan brukere og samarbeidspartnere opplever tjenestene fra Byarkitekten, og ikke en revisjonspreget eller kvantitativ gjennomgang av Byarkitektens arbeid, ressursbruk og resultat. Det ble for eksempel ikke lagt opp til noen «benchmarking» av Byarkitektens ressursbruk opp mot andre etater, og foruten et par nøkkelinformanter, har det heller ikke vært hensiktsmessig å be informantene om å gi sitt syn på ressursbruken. Ressursbruk har derfor kun blitt vurdert indirekte og kvalitativt gjennom tilbakemeldingene gitt av informantene på andre spørsmål.

3. Byarkitektens mandat, rolle og arbeidsoppgaver

I årene rundt 2015-2017 var «tilfeldighetenes by» en del av en større debattserie i Bergen (jfr. kildeliste, s. 38). Diskusjonene handlet om at Bergen manglet betydningsfull arkitektur, og at standarden og vedlikeholdet var for sporadisk til at det kunne gi Bergen en egen identitet. Det ble etterspurt en gjennomgående helhetstenking på et annet nivå enn det Bergen kommune hadde lagt opp til til da. Etablering av Byarkitekten ble et strategisk virkemiddel for å få større satsing på arkitektur og kvalitet i de fysiske bygde omgivelsene. Samtidig ble det vedtatt ny rullering av kommuneplanens arealdel og nye strategier som skulle bli lagt til grunn for planleggingen i Bergen, blant annet Arkitektur+.

Byarkitekten i Bergen ble opprettet i 2016 som en egen, uavhengig etat uten vedtaksmyndighet. I byrådets politiske plattform ble det nedfelt at «arkitektoniske kvaliteter må gis større betydning, og byrådet vil vurdere å etablere en byarkitekt med modell etter Byantikvaren».

3.1. Byarkitektens mandat og arbeidsoppgaver

Mandat

Byarkitekten har et stort mandat og mange arbeidsoppgaver. I byrådssaken om etableringen av Byarkitekten ble det lagt til grunn følgende rammer for arbeidet:

- Byarkitekten skal være en etat
- Byarkitekten skal ikke ha vedtaksmyndighet etter plan- og bygningsloven
- Byarkitekten skal ha en rådgivende funksjon i enkeltsaker kommunen mottar, som plan- og byggesaker, og for de byggene kommunen selv skal bygge.
- Byarkitekten skal bidra til offentlig debatt og formidling.

Utover føringene fra byrådet ved etableringen av Byarkitekten, var det lagt opp til at Byarkitekten sammen med sine kolleger i etaten kunne forme etaten selv. Byrådssaken har dannet utgangspunkt for Byarkitektens mandat, som er fortolket av Byarkitekten selv på bakgrunn av byrådssaken. Som fremlagt i egenpresentasjon vi har fått tilsendt er mandatet:

- Byarkitekten skal skape økt forståelse for arkitekturens betydning for folk og samfunn.
- Byarkitekten skal ha et profilert kontor og skape by-debatt innen arkitektur, byforming og stedsutvikling.
- Byarkitekten er en rådgivende etat i plan- og byggesaker og for kommunen som utbygger.
- Byarkitekten har ikke vedtaksmyndighet, men har en faglig fri stemme.

Arbeidsområder

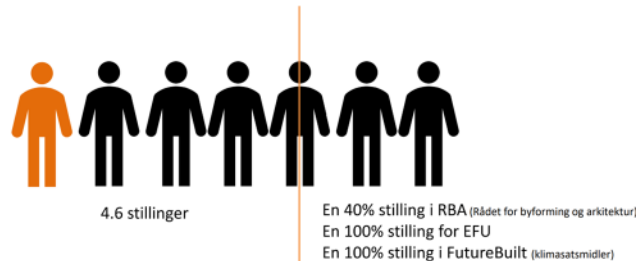
Byarkitekten har ulike roller og skal være både brobygger, rådgiver, kunnskapsbygger, samordner og debattant, og arbeider innenfor flere ulike arbeidsområder. Ifølge Byarkitekten (gjengitt på dens nettsider) er dens arbeidsområder:

- Bidra til at overordnede rammer og prosesser legger til rette for god arkitektur:
 - o Gi innspill til arkitekturens rammevilkår, reguleringsplaner og byggesaker
 - o Oppfølging og rullering av arkitekturstrategi vedtatt av Bystyret juni 2019
 - o Styrke saksbehandlingen med fokus på virksom arkitektur og gode integrerte helhetsløsninger, på tvers av ulike ansvarsområder, etater og føringer
 - o Gi råd i forbindelse med offentlige prosjekter, med fokus på kommunen som premissgiver og forbilledlig aktør
- Skape forståelse for hva god arkitektur er og kan bidra med:
 - o Fremme debatt og interesse for arkitektur og byutvikling i media og gjennom debattmøter, fagkonferanser og utstillinger
 - o Utarbeide kunnskapsbase med eksempelsamlinger og veiledere
 - o Fremme dialog og delta i møter med byutviklingsaktører som næringsliv, utbyggere, arkitekter og andre kommunale etater, og sammen diskutere mulighetene for å løfte kvaliteter i hvert enkelt prosjekt
 - o Drive et kontor som fungerer som samarbeidsforum med rom for møter, forelesninger, utstillinger, filmvisning og modeller
- Delta i prosjekter som skaper nettverk, kunnskap og gir gode ringvirkninger
 - o Samarbeide med forskningsmiljø og fagnettverk både regionalt og nasjonalt, som blant annet Bergen Arkitektthøgskole, Bergen Arkitektforening, Norske landskapsarkitekters forening, Norske arkitekters landsforbund
 - o Delta i og ta initiativ til pilotprosjekter og konkurranser
 - o Skape nettverk med andre aktører innen feltene kunst, kultur og klima

3.2. Byarkitektens prosjekter og arbeid

Byarkitekten har i dag 7 stillinger, 6 faste og 1 prosjektstilling. Prosjektstillingen er knyttet mot Futurebuilt og finansieres av eksterne midler fra Klimasats. Faste stillinger finansieres i

hovedsak over bykassen, men 40 % av en stilling er knyttet til Rådet for byforming og arkitektur (RBA) og henføres til selvkostområdet. Arbeid utført for Etat for utbygging (EFU) belastes de respektive prosjektet hos EFU.

Figur 1: Byarkitektens ressurser (kilde: Byarkitekten i Bergen)

Byarkitekten har en rådgivende rolle i plan- og byggesaker, samt for kommunens egne bygg og anlegg gjennom et formalisert samarbeid med Etat for utbygging, og har i 2022 vært involvert i 97 prosjekter for etaten. Byarkitekten jobber utadrettet med private utbyggere, og internt i Bergen kommune som en støttespiller i plan- og byggesaker. I 2022 har etaten hatt innspill i 52 oppstartsmøter/planforum og 74 uttalelser i plansaker lagt ut til offentlig ettersyn, samt 46 byggesaker. Byarkitekten uttaler seg ikke til alle plan og byggesaker, men prioriterer plansaken i fortettingssonen, samt viktige prosjekter i byen. Der Byarkitekten har vært rådgiver underveis uttaler de seg ved offentlig ettersyn. I utfordrende plansaker trekker plan- og bygningsetaten inn Byarkitekten i workshops. I utgangspunktet uttaler ikke Byarkitekten seg til byggesaker, men bidrar om saksbehandler eller utbygger ønsker dette.

Antall rådgivningsmøter med private aktører i 2022 var 294. Dersom utbygger ønsker det, tilbyr Byarkitekten rådgivningsmøter for utbyggere, gjerne sammen med saksbehandler fra byggesak eller private planer. Antall saker i rådet for Byforming og arkitektur var 18. Alle tall er økt fra 1- 3 tertial, spesielt rådgivningsmøter med private aktører, som er økt fra 47 i første tertial til 156 i tredje tertial (Tertialrapportering til UMBY pr 3 tertial 2022, Bergen kommune).

Byarkitekten har ifølge tertialrapporteringen vært en aktiv rådgiver i en rekke plan- og byggesaker som Bono, Selvåg, Obos, mfl. Aktører som Statsbygg, Helse Bergen og Vestland fylkeskommune har også hatt møter med etaten. Byarkitekten har bidratt inn i offentlige byggeprosjekter for kommunen i perioden, blant annet Loddefjord skole, Kode Lysverket, Landåssvingen med Building Dignity, Storetveit skole, Midtbygda sykehjem, Slåtthaug skole, Sandsli boliger, Mathopen idrettsanlegg, Søreskogvei barnehage, Åstveit

ungdomsskole, Sentralbadet scene, Elvetun fysak, og en rekke boligprosjekter for boligløftet mm.

I tillegg til rådgiverfunksjonen skal etaten skape interesse og forståelse for arkitektens betydning. Dette gjøres gjennom formidling og med egne forbildeprosjekter og piloter som viser hvordan arkitektur kan være et sentralt verktøy for ønsket samfunnsutvikling. Byarkitekten har deltatt i en rekke samarbeids- og pilotprosjekter, og som del av formidlingsoppdraget har Byarkitekten blant annet bidratt med et eget program om arkitektur på Bergen internasjonale filmfestival - BIFF. Utvikling og etablering av Futurebuilt Bergen sammen med Klimaetaten og Plan- og bygningsetaten er nå på trappene og det er ansatt en prosjektleder for dette arbeidet. Futurebuilt er finansiert av klimasatsmidler. I 2022 gjennomførte Byarkitekten boligutstillingen «Nabo, hvordan skal vi bo sammen?» i samarbeid med KODE museer og Nasjonalmuseet, samt næringsaktører og byggebransjen i Bergen.

Tidligere har Byarkitekten deltatt i prosjektet «Bopilot», som i Bergen hadde et mål om at Bopilot skulle bidra til å utvikle nye metoder å jobbe på for å få realisert byboliger som tilrettelegger for barnefamilier i by. Byarkitekten arrangerer studieturer og byvandring, holder foredrag og deltar i debatter i ulike arenaer både nasjonalt og lokalt, og blir ofte invitert til å være jurymedlemmer i arkitektkonkurranser.

Arkitektur- og byformingsstrategien for Bergen ble utarbeidet av Byarkitekten og vedtatt på bystyremøtet i juni 2019 i sak 200/19. Etaten bygger sitt arbeid og rådgiving på denne. I møte 29. september 2022 vedtok byrådet å legge Trestrategien TRE+ til høring, som også er utarbeidet av Byarkitekten. Denne ble behandlet av Bergen bystyre i juni 2023 og er vedtatt.

Årsverkene hos Byarkitekten er fordelt som følger:

- Ledelse, formidling, koordinering og virksomhetsstyring:	100 %
- Bidrag inn i plan- og bygningsetatens oppgaver:	170 %
- Bidrag inn i etat for utbyggings oppgaver:	100 %
- Bidrag inn i RBA-sekretariatet:	40 %
- Strategisk arbeid, piloter, formidling og internt bistand andre etater:	190 %
- Futurebuilt (finansiert via klimasatsmidler):	100 %

(kilde: oversendt presentasjon fra Byarkitekten i Bergen)

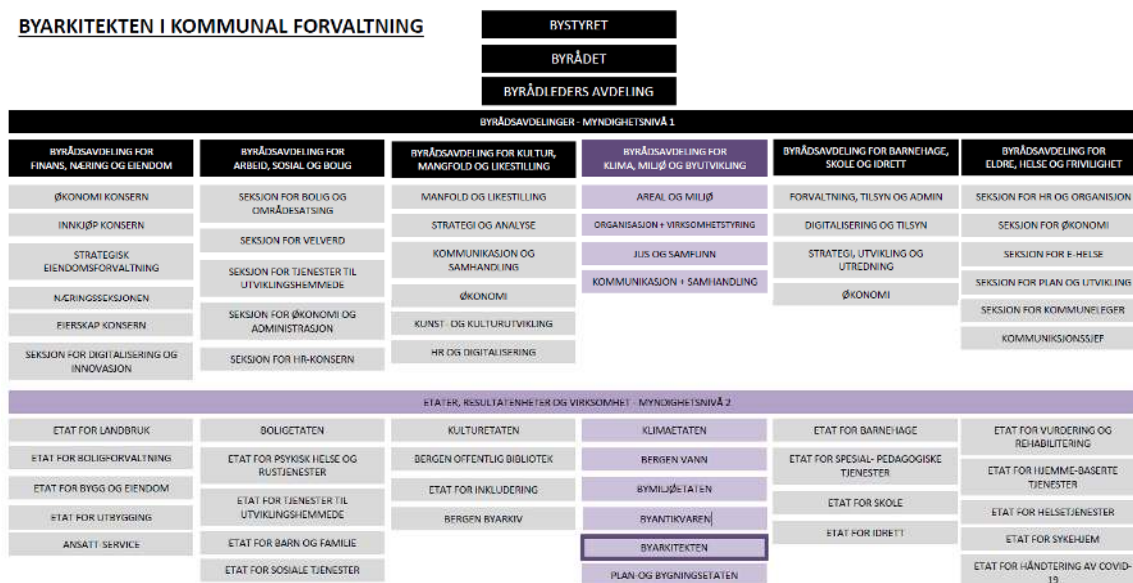

Figur 2: Byarkitektens strategiske samarbeid og pilotprosjekter (kilde: Byarkitekten i Bergen)

3.3. Byarkitektens organisering

Byarkitekten er en rådgivende etat under Byrådsavdeling for klima, miljø og byutvikling. Byarkitekten er organisert som en uavhengig etat uten vedtaksmyndighet, og skal være et faglig supplement som styrker vedtakene. Byrådssaken om etablering understreker at Byarkitekten «skulle være et supplement og tillegg til dagens struktur» og ikke endre på hverken myndighetsområde, ansvars-, eller kompetanseområder som er gitt andre etater i kommunen. Byarkitekten har åpne, tilgjengelige lokaler på gateplan, noe som er et strategisk valg for å gjøre kontoret mer tilgjengelig for offentlig-privat samarbeid.

BYARKITEKTEN I KOMMUNAL FORVALTNING

Figur 3: Byarkitekten i kommunal forvaltning (kilde: Byarkitekten i Bergen)

4. Metode og gjennomføring

4.1. Bakgrunnsintervju

Før spørreundersøkelsen ble sendt ut, ble det gjennomført fem dybdeintervju med til sammen seks informanter fra ulike etater i kommunen. Intervjuene ble gjennomført i løpet av de to siste ukene i juni 2023 og hadde en varighet på ca. 1,5 time.¹ Formålet med dybdeintervjuene har vært å få et bedre bilde av Byarkitektens arbeid og gå mer i dybden på de ulike temaene som skal evalueres, herunder måloppnåelse, arbeidsoppgaver og ressurser. Intervjuene har tatt utgangspunkt i en intervjuguide utformet av Asplan Viak, basert på innspill fra Byrådsavdeling for klima, miljø og byutvikling. Informasjonen fra intervjuene er både benyttet til å utarbeide spørsmål til spørreskjema og er en del av bakgrunnskunnskapen for selve evalueringen.

4.2. Spørreundersøkelse

Utvelgelse av informanter

Ved prosjektoppstart ble det utarbeidet en liste over Byarkitektens samarbeidspartnere av Byrådsavdeling for klima, miljø og byutvikling. Listen ble supplert med private utbyggere, arkitekter og konsulenter som har hatt prosjekter der Byarkitekten har vært involvert. Det ble gjennomført en semi-strategisk og semi-tilfeldig utvelgelse.

Listen over mulige respondenter bestod av en liste på til sammen 134 kontakter. Det ble trukket ut én person fra hvert firma eller organisasjon utenfor Bergen kommune, og delt inn etter følgende grupper: arkitekter/konsulenter; utbyggere; Plan- og bygningsetaten; Bymiljøetaten; Etat for utbygging; samarbeidspartnere; og andre (andre etater, foreninger, mv.).

Innenfor disse gruppene ble det igjen utført et strategisk valg av antall respondenter, som ble trukket tilfeldig, slik at det samlede utvalget ble 68 respondenter i alt, fordelt på:

¹ På grunn av ytre omstendigheter måtte ett av intervjuene holdes i august etter at spørreundersøkelsen var gjennomført.

- 15 arkitekter/konsulenter
- 15 utbyggere
- 8 plan- og bygningsetaten (ulike seksjoner)
- 6 bymiljøetaten (ulike seksjoner)
- 6 etat for utbygging
- 10 samarbeidspartnere (forskning/formidling/prosjekt)
- 8 andre (andre etater, BAF, arkitektbedriftene, arkitektenes landsforbund mfl.)

Spørreundersøkelsen har åpne, kvalitative spørsmål basert på Byarkitektens arbeidsoppgaver. En kvantitativ undersøkelse med svar på en skala vil ikke kunne gi oss et representativt gjennomsnitt, og kvalitative spørsmål vil kunne gi oss utfyllende svar basert på respondentenes erfaringer vi ikke ville fått ved en kvantitativ tilnærming.

Ved å velge én person fra hvert firma eller organisasjon utenfor, sikrer en best mulig spredning av respondenter og prosjekter, og samtidig sikres en viss grad av uavhengighet mellom respondentene.

Fra Bergen kommune har det vært viktig å få flere svar fra hver av de nærmeste etatene, da disse har et utstrakt samarbeid med Byarkitekten, og kan ha ulike perspektiver og erfaringer. Ulempen er at det i mindre grad sikres at informantene er uavhengige av hverandre.

Undersøkelsen er anonym, og det er ikke mulighet til å sjekke om svarene fra de ulike informantene er uavhengige av hverandre. Enkelte respondenter kan ha tett kontakt med hverandre uten at vi har kjennskap til eller kontroll med dette. Derfor må en ta som utgangspunkt at svarene ikke er uavhengige av hverandre, selv om det er forsøkt å legge til rette for stor grad av uavhengighet.

For å ha en viss sortering av informantene, ble det lagt inn et spørsmål om hvilken relasjon aktørene har til Byarkitekten. Svarene kan grupperes deretter, og en kan i større grad anta at svar på tvers av disse gruppene er uavhengige av hverandre.

Spørsmålsutforming

Spørreskjemaet gikk ut med ett lukket (kategori) spørsmål og fire åpne spørsmål. Kategorispørsmålet kan plassere svarene etter type respondent (utbygger/tiltakshaver; arkitekt, plankonsulent og/eller rådgivende ingeniør; annen privat næringsaktør; etat i Bergen kommune; annen offentlig aktør; stiftelse/lag/forening eller utdanningsinstitusjon; og andre).

Respondentene fikk deretter følgende opplysning om Byarkitekten:

Byarkitekten er en rådgivende etat under Byrådsavdeling for klima, miljø og byutvikling. Etaten arbeider for å fremme kvalitet i alle våre bygde omgivelser, i hele kommunen. Byarkitekten har ulike roller, og er både rådgiver, brobygger, kunnskapsbygger, samordner og debattant.

Den overordnede målsetningen for Byarkitekten skal være å fremme kvalitet i den fysiske formgivingen og det bygde miljøet som grunnlag for en bedre bykultur. Målet er å styrke byens gode og stedeegne kvaliteter og fremme ny, bærekraftig og fremtidsrettet byutvikling som er god for innbyggerne.

Byarkitekten arbeider med utgangspunkt i en bred forståelse av arkitektur og har fokus på hvordan byform, byrom og bygninger, kan bidra til byliv, livskvalitet, og en bærekraftig byutvikling. Med utgangspunkt i kommunens arkitektur- og byformingsstrategi skal byarkitekten fremme muligheten for at det vi bygger bidrar til å styrke kommunens tjenester og nå de overordnede samfunnsmålene. Byarkitekten skal jobbe for å få til tverrfaglig oppmerksomhet i kommunen og sikre gode integrerte løsninger på tvers av kommunens ulike etater.

Byarkitektens arbeidsområder:

- Bidra til at overordnede rammer og prosesser legger til rette for god arkitektur
- Skape forståelse for hva god arkitektur er og kan bidra med
- Delta i prosjekter som skaper nettverk, kunnskap og gir gode ringvirkninger

Dersom dere har både gode og dårlige erfaringer å dele, er det fint om du beskriver eller kommer med eksempler på begge deler. Vektlegg gjerne det som du opplever mest av.

Etter dette fikk respondentene ett og ett spørsmål, med en åpen utfyllingsboks for svar før de fikk neste spørsmål. De åpne spørsmålene var:

- 1) Med utgangspunkt i byarkitektens arbeidsområder, beskriv dine/din organisasjons forventninger til byarkitekten og hvordan etaten lever opp til disse forventningene.
- 2) Hvordan opplever dere samarbeidet med byarkitekten, og kvaliteten på tjenestene og rådgivingen fra etaten? Ta med i ditt svar hvordan dere opplever balansen mellom strategisk/overordnet rådgiving og detaljorientering i innspillene fra byarkitekten.
- 3) Beskriv hvordan byarkitekten har bidratt inn i dine prosjekt. Hva har fungert bra, og hva har fungert mindre bra? Hvilket utbytte har dere av byarkitektens innspill og samarbeid?
- 4) Byarkitekten har nå eksistert i fem år. Hvordan har byarkitekten klart å nå den overordnede målsetningen og løfte fram kvalitet i formgiving og bymiljø? Beskriv hvilke merverdier byarkitekten har bidratt til.

Innsamling

Systemet Questback Essentials ble valgt til å sende ut undersøkelsen. Undersøkelsen gikk ut 23.6, med påminnelser 29.6 og 1.8, og en ekstra rekruttering 3.7. Innen fristen 8.8. var det kommet inn i alt 28 svar i systemet, samt ett svar på epost. Etter fristen har vi mottatt ett svar på epost fra en respondent som var i permisjon under utsendelsen. I alt gir dette en svarprosent på 44 %. Sammenliknet mot store undersøkelser som Folkehelseundersøkinga i Vestland med 31 % (FHI, 2022), Barnefamiliepanelet i Vestland med 19 % (Bergen kommune, 2022), og mot medlemsundersøkelser som NHOs kompetansebarometer med 25 % (NIFU, 2023), er en responsrate på 44 % tilfredsstillende, selv om den er lav.

Til forskjell fra de nevnte undersøkelsene, er bruttoutvalget lite, og dermed blir det også svært få respondenter å hente informasjon fra og trekke konklusjoner på, men samtidig er informasjonstilfanget med 30 respondenter svært godt, sammenlignet med hva man for eksempel ville fått med intervju eller workshops.

Bruttoutvalget ble invitert inn med en målsetning om nettopp 30 svar, svarprosenten er derfor nøyaktig som forventet, og vi er tilfredse med deltakelsen i undersøkelsen.²

Fordeling av respondenter i spørreundersøkelsen

	Antall inviterte	Antall svar	Svarprosent
Utbygger/tiltakshaver	15	6	40 %
Arkitekt, plankonsulent og/eller rådgivende ingeniør	15	4	27 %
Annen privat næringsaktør*	2	1	50 %
Etat i Bergen kommune	23	12	52 %
Annen offentlig aktør*	0	0	-
Stiftelse/lag/forening eller utdanningsinstitusjon	10	4	40 %
Andre*	3	3	100 %
Total	68	30	44 %

² Det kan legges til at ytterligere 22 respondenter har åpnet undersøkelsen, men ikke fullført og sendt inn svar (dette er systemgenerert informasjon, og vi vet ikke hvem disse er). Hvis vi antar at ett av de ikke-fullførte skjemaene og ett av de uåpnede skjemaene ble svart via epost, er det da kun 18 respondenter fra utvalget som vi ikke har nådd ut til i en undersøkelse som gikk ut over sommeren. Fra de gjenværende 50 respondentene som har åpnet undersøkelsen, fikk vi altså svar fra 60 %.

Ettersom undersøkelsen er anonym og vi ikke kan forhåndskategorisere respondentene, er plasseringen av antall svar basert på egenrapportering fra respondentene. For at alle respondentene skulle finne kategorier de opplevde å passe inn i, ble svaralternativene med stjerne lagt til. Antall inviterte er basert på en antakelse om hvor respondentene ville plassere seg. I analysen vil vi gruppere den som har svart «annen privat næringsaktør» sammen med de andre kategoriene av private næringsaktører, mens vi plasserer de tre som har svart «andre» i gruppen med stiftelser, lag, foreninger og utdanningsinstitusjoner.

5. Drøfting av hovedfunn

5.1. Innledning

I dette kapitlet drøftes hovedfunnene fra spørreundersøkelsen og bakgrunnsintervjuene. Informantene hadde innledningsvis fått opplyst at Byarkitekten har følgende arbeidsområder:

- Bidra til at overordnede rammer og prosesser legger til rette for god arkitektur
- Skape forståelse for hva god arkitektur er og kan bidra med
- Delta i prosjekter som skaper nettverk, kunnskap og gir gode ringvirkninger

De fikk deretter fire spørsmål der spørsmål 1 handler om respondentenes forventninger til Byarkitekten, og hvordan Byarkitekten etterlever disse. Spørsmål 2 og 3 fanger primært opp hvordan informantene oppfatter Byarkitektens arbeid og kvalitet på rådgivingen. Svarene på spørsmål 4 gir oss inntrykk av måloppnåelse, merverdi og ressursbruk.

Kapitlet er strukturert etter spørsmålene og består av fire underkapitler: Forvaltningen og næringslivets forventninger til Byarkitekten; vurdering av Byarkitektens arbeid og tjenester; mandat, organisering og arbeidsområder; og konklusjon til slutt.

5.2. Forvaltningen og næringslivets forventninger

Byarkitekten har utarbeidet arbeidsområder og mandat for sitt arbeid. En del av evalueringen er å se nærmere på hva som er forvaltningens og næringslivets forventninger til Byarkitekten. Dette kan bidra til å vurdere arbeidsområder og hva som gir mest merverdi i de senere kapitlene. Følgende spørsmål ble stilt for å svare ut dette området:

- 1) *Med utgangspunkt i Byarkitektens arbeidsområder, beskriv dine/din organisasjons forventninger til Byarkitekten og hvordan etaten lever opp til disse forventningene.*

5.2.1. Private aktørers forventninger

Private aktører forventer at Byarkitekten tar en pådriverrolle for økt kvalitet i bygde omgivelser på tvers av sektorer og bidrar til prioritering i byggeprosjekter, særlig i

samarbeid med Plan- og bygningsetaten og Byantikvaren. Samarbeidet med Byantikvaren anses som spesielt viktig for å styrke faglige vurderinger.

Et arkitektkontor uttrykker en forventning om Byarkitektens betydning for rask og effektiv saksbehandling, samt økt kvalitet. Samme informant mener at Byarkitekten i stor grad har bidratt til klarere uttalelser i byggesaker, noe som førte til kortere saksbehandlingstid.

Forventningen er videre at Byarkitekten skal gi kunnskapsbasert og uavhengig rådgivning, spesielt til private næringsaktører, og at de ikke fungerer som «dommere», men som lyttende og rådgivende stemmer. To private næringsaktører forventer at Byarkitekten legger tydelige føringer for bærekraftig og sosial byutvikling.

Flere mener at Byarkitekten skal være overordnet, strategisk og helhetlig, og forventes å være et fristilt organ som støtter og gir råd til både byggesak, planavdeling, arkitekter og utbyggere, uten å være bundet av politiske føringer.

5.2.2. Forvaltningens forventninger

Byarkitektens rolle som en prosessdriver og bidragsyter til effektiv saksbehandling står sentralt. En kommunal respondent fremhever at etaten bør bringe arkitektur og omgivelsesutforming på dagsordenen i alle kommunens sektorer. Per i dag har Byarkitekten utfordret og støttet arbeid som påvirker fysiske omgivelser, og dette står i tråd med forventningene. Å forankre områdeutviklingen i kommuneplanen og Arkitektur+ er ønskelig, samtidig som samarbeid med andre aktører, som Byantikvar, for prioritering av tiltak, fremheves.

En annen kommunal respondent forventer at Byarkitekten er tilgjengelig som sparringspartner i plansaker, men påpeker periodisk manglende kapasitet som påvirker oppfølgingsarbeidet. Forventningene går også mot at Byarkitekten gir arkitekturfaglige råd i planprosesser og formidler arkitekturstrategien. Andre forventer at Byarkitekten tilbyr kunnskapsbasert rådgivning, deler tips og ideer, og forbedrer byggenes kvalitet med kostnadseffektive løsninger. En kommunal respondent ønsker råd i enkeltprosjekter samtidig som de forventer en bredere helhetstankegang.

Fokuset på arkitektur og kvalitet er viktig. En kommunalt ansatt forventer bruk av Arkitektur+ som grunnlag for diskusjoner om prioriteringer. Flere understreker betydningen av Byarkitektens arbeid med å fremme arkitektonisk kvalitet og god byutvikling. Det nevnes at Byarkitekten løfter frem viktigheten av arkitektur i en kontekst der kvalitet tidligere ble nedprioritert. Bærekraft, sosial utvikling, og folkehelse er også

relevante områder hvor Byarkitekten har en forventet rolle i å skape gode samlingsarenaer.

5.2.3. Andre samarbeidspartneres forventninger

Dialog, formidling og samarbeid er aspekter der visse samarbeidspartnere bærer større forventninger. Byarkitekten forventes av disse respondentene å være en skaper av dialog og samarbeid som går utover individuelle prosjekter. De mener samtidig at Byarkitekten etterlever disse forventningene. Det er ønskelig at etaten fungerer som brobyggere mellom saksbehandlende instanser, politikere og tiltakshavere, og spiller en nøkkelrolle i å skape forståelse og forankring hos innbyggerne. Eksternt anses etaten som en tydelig aktør og bærer av viktige problemstillinger som den fronter på en forbilledlig måte. Den viser stort engasjement for arkitektens rolle i samfunnet, og tar initiativ til utadrettede aktiviteter som involverer publikum og fremmer forståelse for arbeidsområdene.

Det er forventet at Byarkitekten involverer bredt, stimulerer engasjement og debatt, og etaten blir sett på som en verdifull samarbeidspartner som er uunnværlig for å fremme forståelsen av hva god arkitektur kan bidra med, inkludert byplanlegging og diskusjoner om byens fremtid.

I rollen som prosessdriver og pådriver for økt kvalitet i bymiljøet i Bergen, finnes klare forventninger fra foreninger. En forening påpeker at Byarkitekten kan skape, og har skapt, dialog på tvers av ulike etater, og dermed bidrar til synergieffekter og merverdi i det bygde miljøet. Samlet sett forventer foreningene en helhetlig tilnærming til byutvikling i Bergen, både i planprosesser og i enkeltprosjekter, og ser positivt på Byarkitektens innsats på dette området.

5.2.4. Oppsummering

Oppsummert er de viktigste forventningene til Byarkitekten:

Byarkitekten som brobygger

Mange tilbakemeldinger omhandler forventninger og erfaringer knyttet til dialog, formidling og samarbeid. Byarkitekten ses som, og forventes, å være en aktør som kan brukes til å diskutere med andre interessenter hvordan man bør prioritere tiltak i byggeprosjekter. Byarkitekten kan ifølge samarbeidspartnerne skape dialog og samarbeid utover det enkelte prosjekt, fungere som brobygger mellom saksbehandlende etat, politiker og tiltakshaver, og bidra til forståelse og forankring hos innbyggere.

Byarkitekten som rådgivende organ

En rekke respondenter har merknader knyttet til faglig rådgiving. Det forventes både fra utbyggere, konsulenter og etatene at Byarkitekten er en kunnskapsbasert rådgiver som fremmer god arkitektur, bidrar med tips, ideer og praktisk veiledning, og gjerne hever byggenes kvalitet med kostnadseffektive løsninger. Byarkitektens arbeid inn i enkeltsaker trekkes frem som viktig.

Byarkitekten som pådriver for kvalitet og god byutvikling

Mange av respondentene forventer at Byarkitekten fremmer kvalitet og setter arkitektur, bærekraft og byutvikling på dagsorden. De kan fronte viktige problemstillinger og bidra til å styrke arkitekturens rolle i samfunnet. Etaten kan være en uvurderlig samarbeidspartner i arbeidet med å skape god forståelse for hva god arkitektur er, og kan bidra med, inkludert «diskusjoner rundt byens fremtid».

Arkitekturstrategien og oppfølging av denne, nevnes i denne sammenhengen eksplisitt av tre av respondentene, og framhevelse av god arkitektur og høy kvalitet er videre nevnt i forventningene til fire av de andre respondentene fra kommunen, samt fra en av de eksterne arkitektene/planleggerne/rådgiverne. Det pekes på strategien som grunnlag for prioriteringer, tydeliggjøring av mål og forventninger, og felles ramme for dialog.

5.3. Byarkitektens arbeid, tjenester og rådgiving

En viktig del av evalueringen er å se nærmere på hvordan forvaltningen, private og andre samarbeidspartnere opplever Byarkitektens arbeid. I all hovedsak handler dette om kvaliteten på rådgivingen, balansen i tilbakemeldingene og utbytte i prosjektene.

Følgende spørsmål ble stilt for å kunne svare ut dette:

- 2) *Hvordan opplever dere samarbeidet med Byarkitekten, og kvaliteten på tjenestene og rådgivingen fra etaten? Ta med i ditt svar hvordan dere opplever balansen mellom strategisk/overordnet rådgiving og detaljorientering i innspillene fra Byarkitekten.*
- 3) *Beskriv hvordan Byarkitekten har bidratt inn i dine prosjekt. Hva har fungert bra, og hva har fungert mindre bra? Hvilket utbytte har dere av Byarkitektens innspill og samarbeid?*

5.3.1. Private aktørers opplevelse av Byarkitektens arbeid

Blant utbyggerne/tiltakshaverne er det to som i hovedsak uttaler seg positivt til Byarkitekten, tre som er balanserte/nøytrale i sine svar (hvorav én veldig kortfattet), og én som i hovedsak uttaler seg negativt. Blant arkitektene/plankonsulentene og den øvrige private næringsaktøren er det tre som i hovedsak uttaler seg positivt, én som er balansert i sitt svar, og én som i hovedsak uttaler seg negativt.

Samarbeid

De private aktørene har blandede syn på samarbeidet med Byarkitekten. De fleste opplever i utgangspunktet et godt samarbeid med Byarkitekten, og omtales av en informant som positiv og åpen for dialog, av en annen som å være på tilbudssiden, som er lett å få tak i og alltid stiller opp, og av en tredje som utmerket. Av en fjerde informant omtales samarbeidet som konstruktivt og godt, med en presisering av at samarbeidet fungerer best i tidlig fase.

Et arkitektkontor skriver at de har hatt et meget fruktbart og godt samarbeid, og fått gjennom prosjekter som de ikke tror de kunne klart «uten Byarkitektens tydelige stemme».

Et annet arkitektkontor skriver at samarbeidet fungerer godt der Byarkitekten ser og støtter hva arkitektkontoret ønsker å oppnå, og kan fungere som en «brekkstang» for å oppnå økt kvalitet, men at det ikke er bra når de opplever at Byarkitekten fremmer sine subjektive syn på arkitektur. Noe tilsvarende skrives av en utbygger/tiltakshaver, som synes samarbeidet har fungert greit i de tilfellene Byarkitekten har «evnet å inneha en rådgivende, lyttende og tilstrekkelig ydmyk» rolle inn i prosjektet, og Byarkitekten og utbyggers arkitekt har kommunisert godt, mens vedkommende skriver at de i andre tilfeller har «blitt møtt med en arroganse som har vært direkte sjokkerende og som ikke har ført med seg noe godt».³

En utbygger/tiltakshaver mener - uten å utdype - at mandatet ikke er helt klart, mens en annen utbygger gir litt mer informasjon i samme retning, der vedkommende - som generelt opplever et godt samarbeid med Byarkitekten, og har fått til flere gode prosjekt sammen - peker på en stor utfordring i plansaker at de har mange å forholde seg til både i kommunen og sektormyndigheter, og at de kan oppleve at Byarkitektens interesse for

³ Ettersom spørreundersøkelsen vår er anonym og gått ut til et tilfeldig trukket utvalg innenfor en strategisk definert populasjon, kan vi ikke vite om vi her har mottatt svar fra både utbygger og arkitekt i samme sak.

prosjektene resulterer i flere meninger som «drar i alle retninger», og at det da blir vanskelig å få til noe.

Den mest kritiske stemmen kommer fra en arkitekt/plankonsulent som

«opplever at starten gjerne er en "leksjon" om formgivning, hva som er vakkert, hvilke gode eksempler Byarkitekten ønsker å trekke frem. Videre er innspill i de konkrete prosjektene kritisk og detaljorientert. Ikke så lett å få til gode faglige diskusjoner på ett litt overordnet/konseptuelt nivå».

Basert på tilbakemeldingene fra private næringsaktører, ser det ut til å være behov for forbedring i samarbeidet med Byarkitekten. Spesielt bør mandatet tydeliggjøres, og sikre at alle involverte parter har en felles forståelse for Byarkitektens rolle i dialogen mellom utbyggere, arkitekter og kommunen.

Kvaliteten på tjenestene og rådgivingen

Når det gjelder kvaliteten på tjenestene og rådgivingen opplever private aktører at den i all hovedsak er god, men det er en utfordring at Byarkitekten kan komme sent inn, eller gå litt for mye ned i detaljene. En utbygger skriver at Byarkitekten tilbyr gode eksempler å se til med sitt fokus på god byutvikling, en annen utbygger skriver at tilnærmingen på tilbakemeldingene på utforming har vært fornuftig, og en arkitekt melder at Byarkitekten har *«bidratt til konstruktive overordnede løsninger ved å skjære igjennom overfor både byggherre og Plan- og bygningsetaten,⁴ og på den måten bidratt med en arkitektfaglig tydelighet som det ikke alltid er like lett å få frem for oss arkitekter».*

En utbygger/tiltakshaver advarer om at Byarkitektens fokus på delerløsninger og sosial bærekraft kan være en «fallgrube» og gå på bekostning av den generelle rådgivingen og andre viktige tema. En annen utbygger opplevde etter Byarkitektens innspill å få til en god formingsveileder, men skriver at kravet kom så sent som da planen var klar til innlevering til 2. gangs behandling, og at formingsveilederen ble langt mer omfattende enn først tenkt, med en forsinkelse som resultat. En annen utbygger/tiltakshaver – som også opplever at Byarkitektens bidrag inn i arbeidsmøter med Plan- og bygningsetaten og innspill på utforming av plangrep har vært bra – melder også at innspill fra Byarkitekten kom veldig sent, og i tillegg i form av en håndtegnet skisse.

⁴ I svarskjemaet skriver informanten «skjære gjennom overfor både byggherre og byggherre». Det er vår tolkning at PBE er den andre parten her.

Også med tanke på kvaliteten på tjenestene og rådgivingen, kan det være et utviklingspotensial. Det kan være et behov for at Byarkitekten er mer overordnet i sin tilnærming, men helt konkret kan det være behov for å sikre at Byarkitekten kommer tidsnok inn i prosjektene til at det ikke blir unødvendige runder og forsinkelser.

Balanse mellom strategisk/overordnet rådgiving og detaljorientering

Det er samstemthet om at arkitekturstrategien er god, og et «flott utgangspunkt» for den strategiske og overordnede tenkningen rundt by- og prosjektutvikling. Der misnøyen kommer frem, er i omsettingen av strategi til praksis. En av arkitektene opplever god vekting mellom strategi og detaljfokus, en annen av de private næringsaktørene synes Byarkitekten både i det strategiske og detaljorienterte leverer gode innspill, og en av utbyggerne svarer at Byarkitekten har satt seg «svært godt inn i problemstillingene» og har kommet med nyttige innspill, både skriftlig, muntlig og i enkle skisser, både i tidlig fase med hjelp til utforming av konkurransegrunnlag, og underveis i utformingen av reguleringsplaner, konseptvalg og formingsveileder.

En annen arkitekt svarer at balansen stort sett er veldig bra, men at det noen ganger blir for mye detaljstyring, og opplever at representanter for Byarkitekten blir subjektive eller «bestemmer» hvordan ting må bli. Fra de andre private næringsaktørene er tilbakemeldingene også negative: en arkitekt/plankonsulent opplever at det er for stor grad av detaljorientering fra Byarkitekten (samme arkitekt som har opplevd å få leksjoner i formgivning), og det samme sier tre utbyggere. Disse utbyggerne opplever at Byarkitekten tar seg for store friheter og går inn i detaljer som de mener deres egne arkitekter har bedre kunnskap om. Sitater:

«Til dels litt detaljorientert, både innomhus og utomhus, og noen råd bygger på et mindre informert grunnlag enn det prosjektarkitekt har innhentet gjennom tett dialog med bestiller, bruker og drift».

«Til tider et uheldig fokus på planløsning og detaljer i det enkelte prosjekt uten like inngående kunnskap og historikk som prosjektets arkitekt, da sitter prosjekt-arkitekt og byarkitekt med den samme rollen. Behovet ligger kanskje heller i samhandlingen mellom prosjekter/bygg/bygde omgivelser. Det bør være en forventning om at det enkelte arkitektkontor innehar nødvendig kompetanse og internkritikk til å utvikle bygg som ivaretar dets enkelte bruker, og at Byarkitekten bidrar med et mer overordnet blikk, hvor bl.a. informasjon

om andre omkringliggende prosjekter og kommunens tydelige intensjoner for byen formidles, og at de bidrar med sterk, faglig dialog rundt dette».

«Vi opplever at Byarkitekten tar seg for stor frihet og at det er blitt en kultur der de går for langt inn i detaljene og på mange måter opptrer som en "overarkitekt" som skal bedømme den egentlige arkitektens arbeid. Det synes vi er ugreit og er vel heller ikke i tråd med den opprinnelige intensjonen», og opplever videre «at PBE gir Byarkitekten siste ordet, noe som forsterker opplevelsen av Byarkitekten som en "overarkitekt"».

Sistnevnte spør videre om ikke Arkitektur+ er et tilstrekkelig grunnlag for at Plan- og bygningsetaten selv øker fokuset på god arkitektur, og om det ikke er effektivt nok å motivere bransjen med gode eksempler *«fremfor å forsøke å piske den gode arkitekturen frem».*

Dette er imidlertid ikke i tråd med andre tilbakemeldinger. Byarkitekten får generelt mye skryt for arkitekturstrategien, og strategien og kunnskapen bak den må røktes, holdes i hevd, og etter hvert oppdateres. Det oppfattes at dette gjøres best av Byarkitekten. Likevel er det åpenbart behov for forbedringer, især ser det ut til å være behov for å tydeliggjøre mandatet og også her sikre alle parter forståelse for hvilken rolle Byarkitekten skal spille i dialogen mellom utbygger/arkitekt og kommune.

Prosjektbidrag og -utbytte

Når det gjelder prosjektbidrag og -utbytte er det allerede referert til den mest kritiske arkitekten/plankonsulenten, da svaret sammenfaller med svaret på samarbeid, mens den andre fra arkitekt/plan som har vært mer balansert i sine svar har fått sitt svar referert under kvaliteten på tjenestene og rådgivingen. De to siste arkitekt-/planmiljøene svarer positivt, og har hatt stort utbytte med å ha Byarkitekten med i prosjektene og fått gode, profesjonelle innspill. Utbyggerne/tiltakshaverne som har svart på dette, er litt blandet. Den ene svarer at det har vært nyttig, og at de har hatt svært gode diskusjoner i flere av prosjektene sine, mens en sier at utbyttet kanskje har vært størst på reguleringsnivå, og en siste *«føler vel egentlig at vi totalt sett har hatt lite utbytte av prosessene med Byarkitekten».*

Isolert sett er det ikke nødvendigvis et direkte behov for å forbedre utbyttet private næringsaktører får fra Byarkitektens tjenester og rådgiving, men det kan likevel være rom for utvikling.

5.3.2. Forvaltningens opplevelse av Byarkitektens arbeid

Åtte uttaler seg i hovedsak positivt til Byarkitekten, én balansert/nøytralt, og tre overveiende negativt.

Samarbeid

Byarkitekten omtales som aktive idéskapere og bidragsytere, en stor hjelp, veldig lydhøre når de bes om hjelp, gode i diskusjoner, gode rådgivere, løsningsorienterte, ballspillere som vier tid og innsats. En informant omtaler samarbeidet som viktig, mens en informant skriver at de er dyktige, leverer høy kvalitet, og at det er potensiale for enda mer samarbeid. Blant de mer kritiske svarene er det en som opplever samarbeidet med Byarkitekten som varierende, med en uklar rolleforståelse. Byarkitekten oppleves som «svært detaljorientert og som selvoppnevnte sensorer for innleide ressurser», noe som kan være konfliktskapende og kostnadsdrivende. En annen kritisk informant hevder Byarkitekten tidligere har stoppet prosjekt da de ikke var enige i prosjekterte løsninger,⁵ og at de oppfører seg mer som en premissgiver/myndighetsinteressent enn rådgivende tjeneste. Det siste kritiske svaret, ligner på de erfaringene de private aktørene har gitt uttrykk for:

«Samarbeidet oppleves vanskelig, og ikke preget av nødvendig respekt og forståelse for en treffer kolleger som har minst like god kompetanse som Byarkitekten selv. Videre er opplevelsen at Byarkitekten i liten grad forholder seg til omforente konklusjoner i møter, men velger å forfølge sine egne agendaer. Byarkitekten fremstår i deltakende prosjekter å være bastant og detaljorientert. I liten grad oppleves de å være til hjelp. [...] Byarkitektens involvering oppleves krevende og lite ønsket».

En annen i kommunen som er tett på utbyggingsprosjekt har en ganske annerledes opplevelse:

«Jeg opplever samarbeidet som positivt med en god dialog der Byarkitekten er løsningsorientert og kan sette seg inn i utbyggers perspektiv. De har forståelse for at ikke alle deres innspill alltid kan innføres og er åpne for dialog for å prioritere og justere forslag de kommer med. [...] I mine prosjekt der Byarkitekten har vært rådgiver [...] har samarbeidet fungert bra og deres rolle som rådgiver har vært som forventet. Vi har hatt en god og tett dialog og en

⁵ Vi har ikke hatt mulighet til å ettergå denne påstanden, og kjenner ikke detaljene.

rådgiver å spille ball med for å finne løsninger som kan fungere for begge parter».

Disse to informantene har vidt forskjellige opplevelser, men et fellestrekk synes å være at samarbeidet utfordres når Byarkitekten går inn i detaljene i prosjektene. Hos sistnevnte løser dette seg stort sett fint, men hos førstnevnte skaper dette konflikt. Det finnes nok en grad av forbedringspotensial i måten Byarkitekten samarbeider med andre etater i kommunen på, men samlet sett er tilbakemeldingene på det interne samarbeidet *med* Byarkitekten gode.

Det har derimot kommet noen tilbakemeldinger på hvordan Byarkitekten samarbeider internt i kommunen *med andre* etater (enn informantenes egne), som gir tegn på at det er behov for å vurdere tiltak knyttet til Byarkitektens rolle – eller forståelse av sådan. Dette for å sikre en mer effektiv og konstruktiv samarbeidsprosess:

En informant melder om at Byarkitektens medarbeidere ikke alltid er samstemte (men etterlater inntrykk av at det er personlige meninger som frontes), og heller ikke alltid bidrar til å sy sammen de ulike interne synspunktene i kommunen til ett felles syn fra kommunen. En annen informant skriver at de opplever utfordringer når Byarkitekten har møter i pågående plansaker der plan- og bygningsetaten ikke er representert. I disse tilfellene kan Byarkitektens tilbakemeldinger oppfattes som kommunens holdning, noe som ikke nødvendigvis er tilfelle, og som kan skape videre utfordringer ved at det dannes motstrid eller skapes urealistiske forventninger.

En tredje informant skriver at Byarkitekten bidrar godt inn i de fleste planarbeid, og at det fungerer godt når kommunale etater har intern dialog om planforslag slik at kommunen stiller med en felles holdning til planforslaget. Informanten har godt utbytte av Byarkitektens deltakelse i arbeidsmøter med forslagsstiller og plankonsulent, og mener Byarkitekten er spesielt nyttige i utfordrende planprosesser der det er behov for arbeidsmøter med problemløsende fokus. Til forskjell fra de to foregående informantene, synes denne informanten å ha nytte av at Byarkitekten kommer med uavhengige forslag til hvordan ting kan løses i tilfeller hvor kommunen og forslagsstiller er uenige om plangrep. En fjerde informant mener Byarkitekten bidrar til en fornuftig og konstruktiv framdrift, og at de har vært ryddige i forhold til sin rolle, og forholdt seg til det.

Det kan likevel være behov for en tydeliggjøring av hva Byarkitektens faglige uavhengighet innebærer, bl.a. mht. koordinering av sine syn opp mot andre etater (ikke bare Plan- og bygningsetaten, men også Bymiljøetaten og Byantikvaren), samt behov for å gjøre en vurdering av hva etatens faglige uavhengighet betyr for den enkelte

medarbeider. Det trenger ikke nødvendigvis være slik at fordi etaten skal være faglig uavhengig, at den enkelte medarbeider i etaten er uavhengig av sine kollegaer i sine faglige tilbakemeldinger. Som den førstnevnte informanten to avsnitt over skriver: *«Selvfølgelig må det være rom for å diskutere ulike faglige ståsted og løsninger, men når to rådgivere oppfattes som helt uenig, så er dette er uheldig».*

En femte informant påpeker at den uavhengige rådgivingen er Byarkitektens styrke, da det gir den muligheter til å utfordre, påvirke og støtte kommunens arbeid rundt de fysiske omgivelsene. Samtidig peker informanten på at Byarkitekten virker å ha liten erfaring fra andre deler av kommunen og de ulike etatenes mange roller, og at Byarkitektens rådgiving kan bli enda bedre *«med en større forståelse av de ulike etatenes roller, og et bedre samarbeid mellom disse».*

Utvikling av rolleforståelsen gjelder ikke kun Byarkitekten. Det kan være behov for å forbedre også de andre etatene sin kunnskap om Byarkitektens rolle, og sine egne roller i lys av dette: En informant melder at PBE har tillagt mye verdi i uttalelsene fra Byarkitekten, og at de selv *«ikke alltid får samme gode dialogen med Byarkitekten når PBE skal/ønsker å være et mellomledd».*

Kvaliteten på tjenestene og rådgivingen

Synet på kvalitet henger i stor grad sammen med synet på samarbeid, da det stort sett er i samarbeidet man mottar tjenester og rådgiving. Av det som kan siles ut av kvalitet utover samarbeid, er tilbakemeldingene overveiende gode. Den mest kritiske informanten (som opplever at samarbeidet er vanskelig, og er sitert i det første uthevede sitatet i dette underkapitlet), mener *«fagmiljøene innenfor byutvikling i kommunen har langt flere folk, mer erfaring og minst like høy utdanning innenfor Byarkitektens fagområder».* En annen informant bemerker at det kan være litt krevende å komme i kontakt med dem på grunn av bytte av personell eller uklarhet om hvem fra Byarkitekten som faktisk skal følge prosjektet.

Utover dette, er det kun positive ting å trekke fram om kvaliteten på tjenestene og rådgivingen fra Byarkitekten. Nøkkelord fra svarene er: *svært viktig bidragsyter, bidrar godt/positivt, dyktige medarbeidere, leverer høy kvalitet, gir gode råd, løsningsorientert, ser utbyggers perspektiv, stor kompetanse, gode forslag, realisme, god evne til å se det fysiske resultatet av tidlige tanker og skisser, evner å formidle forslag og ideer på en svært god måte, bidrar positivt inn i prosjektutviklingen, bidrar til å tenke nytt, gir faglig tyngde til løsninger og tilbakemeldinger, passer på helheten og tilpasser prosjektene til området.*

En informant framhever verdien for prosjektutviklingen av Byarkitektens tidlige bidrag, og en annen informant mener det gir profesjonell og god saksbehandling å få belyst sakene fra Byarkitektens ståsted.

Tilbakemeldingene fra kommunens ansatte gir oss samlet sett grunnlag for å kategorisere kvaliteten på tjenestene og rådgivingen som *god*.

Balanse mellom strategisk/overordnet rådgiving og detaljorientering

Synet på balansen mellom strategisk/overordnet rådgiving og detaljorientering kan også være preget av synet på samarbeid og hvordan Byarkitektens rolleforståelse oppfattes. Som blant de private næringsaktørene, får arkitekturstrategien god omtale, og Byarkitekten ses å knytte sitt arbeide godt opp mot strategien. For et par informanter er det en god balanse mellom overordnede og detaljorienterte innspill, og etaten får skryt for å være «både strategisk tenkende og meget praktiske».

En informant opplever det tidvis som om Byarkitekten glemmer om saken er en reguleringsplan eller en byggesak, og har kommet med «*detaljorienterte innspill om bygg og uteareal, når det kanskje ikke skal bygges der i det hele tatt*».

En annen informant mener Byarkitekten burde endre litt på sitt fokus:

«Det oppleves delvis at Byarkitekten går for detaljert til verks i enkeltprosjekter, kanskje et resultat av å komme for sent inn, eller at det har manglet strategiske "dokumenter" og overordnet retning som er lett å forstå og formidle. [...] Byarkitekten burde kanskje i større grad arbeidet strategisk inn mot Byrådsavdelingene med gode eksempler osv., og i mindre grad detaljfokusert i enkeltprosjekter som allerede ligger på bordet. Prosjektene blir ofte bedre, men krever gjerne mye ekstra ressurser for omprosjektering osv., samt noe motstand mot dette endringsarbeidet. Ved tidligere om mer strategisk arbeid inn mot bestiller ville kanskje enkeltprosjektene hatt et bedre fundament fra start».

For å illustrere detaljinvolveringen i prosjektene, nevnes det fra en informant at det går helt ned på innredning. Ingen av informantene som har nevnt høy grad av detaljinvolvering, har trukket dette fram som noe positivt.

Sett i sammenheng med svarene på samarbeid, og vår vurdering av at det er potensiale for utvikling der, gjør vi tilsvarende vurdering på dette punktet. Det kan især være behov for å kommunisere tydeligere ut *hvorfor* Byarkitekten går inn i detaljene i de tilfellene dette gjøres.

Prosjektbidrag og -utbytte

Prosjektbidrag henger sammen med samarbeid, og prosjektutbytte henger sammen med kvalitet. Det meste av tilbakemeldinger er allerede gjengitt. Til tross for de påpekte utfordringer med samarbeid som har vært belyst, synes tilbakemeldingene på kvaliteten - og utbyttet herav - å være godt.

5.3.3. Andre samarbeidspartnere (Øvrig prosjektarbeid og strategisk arbeid)

Samarbeid

Samarbeidet med Byarkitekten blir positivt beskrevet av foreninger og andre samarbeidspartnere. Byarkitekten blir sett på som et friskt pust og en verdifull aktør på nasjonalt nivå, som tilfører tydelighet og synlighet. Flere rapporterer om en meget godt fungerende samarbeidsprosess, der Byarkitekten bidrar med gode innspill, spesielt i kompliserte samspill mellom ulike interesser.

Det er også bemerket at Byarkitekten har spilt en essensiell rolle i å fremme forståelse for god arkitektur og byplanlegging. De har fungert som et viktig bindeledd for offentlige diskusjoner på både høyt faglig nivå og for allmennheten. Byarkitekten har tilført verdifull ressurs ved å organisere samtaler, debatter og arrangementer som har spredt kunnskap om ulike tema, som for eksempel arkitektur, bærekraft, og byutvikling, som sies å være av stor relevans for Bergen.

Byarkitekten oppleves som et dynamisk og sterkt fagmiljø med engasjerte medarbeidere. Selv om etaten er relativt liten, blir den beskrevet som effektiv, endringsvillig, og raskt tilpasningsdyktig.

Informanter som har hatt kontinuerlig samarbeid med Byarkitekten gjennom flere år, understreker også den uvurderlige rollen etaten har spilt i deres prosjekter. Samlet sett gir tilbakemeldingene en positiv og verdifull vurdering av samarbeidet med Byarkitekten, som bidrar til å berike diskusjoner og fremme gode løsninger innen arkitektur og byutvikling.

Kvaliteten på tjenestene og rådgivingen

Byarkitekten i Bergen ser ut til å ha hatt en betydelig positiv innvirkning på ulike samarbeidsprosjekter. De blir beskrevet som engasjerte pådrivere med høy faglig kompetanse, og deres bidrag har hatt avgjørende betydning i flere prosjekter. Byarkitekten oppfattes som en etat med imøtekommende, kunnskapsrike og faglig orienterte medarbeidere. Deres rolle har omfattet faglige innspill om aktuelle utfordringer,

organisering av arrangementer, rådgivning om faglig forankring, samt etablering av kontakter med ulike aktører i kommunen, organisasjoner, eiendomsutviklere og arkitekter.

En informant gjengir et medlemsmøte i Bergen Arkitektforening der medlemmene sies å ha gitt utelukkende positive tilbakemeldinger om samarbeidet med Byarkitekten. Byarkitekten oppfattes som en vesentlig bidragsyter for å sikre høykvalitets og bærekraftig utvikling i Bergen.

Ved samarbeidet rundt prosjektet Bopilot beskrives Byarkitekten som en aktiv, initiativrik og kunnskapsrik samarbeidspartner. De vises å være ambisiøse, fleksible og interesserte i nyskapende tilnærminger til kommunens rolle. Byarkitekten har også levert høykvalitets bidrag til faglige arrangementer og har vært pålitelige samarbeidspartnere.

Byarkitekten omtales som kreative og konstruktive i prosjektgruppene, med evne til å tilpasse seg utfordrende omstendigheter, opprettholde ambisjonene i prosjektene og fremme viktige diskusjoner. Byarkitekten har blitt sett på som en verdifull ressurs med høy faglig overbevisning, som har bidratt til å løse samfunnsutfordringer gjennom boligarkitektur.

Det blir likevel påpekt viktigheten av å evaluere og videreutvikle etaten for å styrke dens rolle. En av informantene har hatt samtaler med ulike utbyggere i Bergen, som viser varierte oppfatninger om Byarkitektens arbeid. Mens noen uttrykker svært positiv oppfatning og forbedring i prosjekter takket være Byarkitektens involvering, ønsker andre en evaluering av roller og tidspunkt for Byarkitektens deltakelse i prosessene.

Balanse mellom strategisk/overordnet rådgiving og detaljorientering

Balansen mellom strategisk/overordnet rådgiving og detaljorientering er det formodentlig vanskelig for de øvrige samarbeidspartene å uttale seg om, men én informant anser etter sin erfaring balansen mellom strategisk rådgiving og detaljorientering som god. En annen samarbeidspart ser det at Byarkitekten befinner seg på siden av den ordinære linjen i plan- og utbyggingssaker som avgjørende for å kunne ta en pådriver-rolle, men ser samtidig det utfordrende at de ikke har beslutningsmyndighet. For informanten betyr det at evnen til å kommunisere godt med alle parter er avgjørende, og vedkommendes inntrykk er at Byarkitekten i Bergen har denne evnen. Informanten peker på at det i fortsettelsen kanskje er behov for å tydeliggjøre denne siden ved Byarkitektens oppgaver.

Prosjektbidrag og -utbytte

Utover det som er sagt over, er det ikke egne sitater knyttet til prosjektbidrag og -utbytte, men som det kommer frem av det ovennevnte, synes dette generelt å være godt.

5.3.4. Oppsummering

Samlet sett indikerer tilbakemeldingene at det er både positive og utfordrende aspekter ved samarbeidet med Byarkitekten i Bergen. Kvaliteten på tjenestene og rådgivingen vurderes generelt som god, og Byarkitekten beskrives som en verdifull aktør som bidrar til å fremme gode løsninger innen arkitektur og byutvikling. Det er behov for bedre rolleforståelse, tydeligere mandat og en balanse mellom strategisk rådgiving og detaljorientering. Dette er gjennomgående på tvers av de temaene vi ba om vurdering av i spørsmålene som ble stilt.

Synet på **samarbeid** med Byarkitekten er variert. Noen opplever godt samarbeid og positive relasjoner. De beskriver Byarkitekten som åpen, tilgjengelig og konstruktiv. Andre gir uttrykk for at samarbeidet kan være konstruktivt, spesielt i tidlig fase, men kan bli problematisk når det blir detaljorientert eller Byarkitekten fremmer subjektive synspunkter.

Generelt oppleves **kvaliteten på tjenestene og rådgivingen** fra Byarkitekten å være svært god. Det gis positive tilbakemeldinger om Byarkitektens bidrag til prosjekter, spesielt når det gjelder å skape gode arkitektoniske løsninger og økt kvalitet. Noen kritiserer imidlertid at Byarkitekten kan komme inn for sent i prosjekter eller gå for mye ned i detaljene, noe som kan forårsake forsinkelser.

Det er enighet om at Byarkitektens arkitekturstrategi er positiv, men det er uenighet om **balansen mellom strategisk og detaljorientert rådgiving**. Noen mener at Byarkitekten er flink til å balansere strategiske og overordnede innspill med konkrete detaljer, mens andre opplever at Byarkitekten kan gå for mye inn i detaljene og til og med være for bastant i sine innspill.

Det er også noe varierende tilbakemeldinger om **Byarkitektens bidrag til prosjekter og det resulterende utbyttet**. Dette henger sammen med det ovenstående. Noen har hatt gode erfaringer med Byarkitektens innspill og rådgivning, mens andre føler at utbyttet har vært begrenset eller at detaljinvolvering har forårsaket ekstra arbeid og forsinkelser.

I tabellen under har vi oppsummert vurderingene fra dette kapitlet. Vi vurderer at det meste av forbedrings- og utviklingspotensialet kan løses gjennom kommunikasjon og tydeliggjøring av mandatet. Det neste kapitlet går nærmere inn i anbefalingene.

Tabell 1: Oppsummering av de ulike aktørenes syn på samarbeid, kvalitet og utbytte fra Byarkitekten

	Private næringsaktører	Kommunale etater	Øvrig prosjektarbeid og strategisk arbeid
Samarbeid med Byarkitekten	Forbedringspotensiale	Utviklingspotensiale	God
Kvaliteten på tjenestene og rådgivingen	Utviklingspotensiale	God	God
Balanse mellom strategisk/overordnet rådgiving og detaljorientering	Forbedringspotensiale	Utviklingspotensiale	Utviklingspotensiale
Prosjektbidrag og -utbytte	Utviklingspotensiale	God	God

5.4. Mandat, organisering og arbeidsområder

En del av bestillingen fra Byrådsavdelingen var å vurdere Byarkitektens mandat, organisering og arbeidsområder. Dette er vurdert med bakgrunn i alle svar fra spørreundersøkelsen, intervju og gjennomgang av dokumenter. Det er identifisert forbedringspunkter innenfor hvert område, og for å kunne finne mer ut om hvilke områder Byarkitekten bør videreutvikle, er det også stilt spørsmål knyttet til merverdi.

4) *Byarkitekten har nå eksistert i fem år. Hvordan har Byarkitekten klart å nå den overordnede målsetningen og løfte fram kvalitet i formgivning og bymiljø? Beskriv hvilke merverdier Byarkitekten har bidratt til.*

5.4.1. Mandat

Byarkitektens mandat er bredt og består av et mangfold av arbeidsoppgaver. Etaten omtaler seg selv (i oversendt presentasjon) som «byens minste etat ... med et stort

mandat». Byarkitekten har fått frihet til å utarbeide arbeidsområdene sine selv, noe som gir et stort rom for frihet og utviklingspotensial, og er en styrke for Byarkitekten. Det er imidlertid et inntrykk av at det er nødvendig å tydeliggjøre mandatet og hvilke prioriteringer som gjøres ut fra dette.

Generelt oppleves det at Byarkitekten utfører oppgaver i henhold til forventninger, det nåværende mandatet og arbeidsområdene. Noen er av oppfatning at mandatet er utydelig, og en informant omtaler mandatet som nesten "religiøst og misjonerende" og derfor kan tolkes for bredt. Det er viktig både internt og eksternt å klargjøre og avgrense mandatet.

Etableringen av Byarkitekten skulle ifølge byrådssaken gjøres etter modell fra Byantikvaren. Dette *kan* oppfattes som at det også var en intensjon om å gi etaten ressurser på lik linje med Byantikvaren. Nå opererer Byarkitekten med halvparten av disse ressursene. Byarkitekten har deltatt i en betydelig mengde saker (117) og utviklingsprosjekter (10), noe som utgjør henholdsvis 50% og 30% av arbeidet. mens mandatet er etter fleres oppfatning at ressursene er utilstrekkelige for å møte det omfattende mandatet.

En informant mener at Byarkitekten i dag er riktig dimensjonert, men det er nødvendig å finjustere mandatet for å prioritere klart. En annen informant hevder at det ikke er mulig å evaluere ressursbruk før mandatet er redefinert. Det blir også understreket at politisk støtte og engasjement er avgjørende for Byarkitektens suksess, da politiske prioriteringer i stor grad påvirker retningen for byutviklingen. Den generelle oppfatningen er at etaten arbeider på et utydelig politisk grunnlag.

Anbefalinger:

- Utarbeide et tydelig mandat og forankre dette politisk.
- Justere ressurser og prioriteringer som følge av nytt mandat, og gjennom styringsdialogen tilpasse ressurser og prioriteringer etter endrede behov.
- Kommunisere bedre Byarkitektens mandat, rolle og prioriteringer.

5.4.2. Organisering og uavhengighet

Byarkitekten skal ha en rådgivende rolle, og har ikke vedtaksmyndighet. Byarkitektens organisering og uavhengige rolle har blitt framhevet som en styrke. Kun én informant foreslår en alternativ organisering. I dette tilfellet foreslås funksjonene ikke nedlagt, men overført til Plan- og bygningsetaten. Flere trekker frem at noe av suksessen med Byarkitekten har vært at etaten er etablert på utsiden av planmyndigheten. At Byarkitekten er en uavhengig etat bidrar til at de i større grad blir brobyggere mellom ulike aktører, enn

om de hadde vært underlagt plan- og bygningsetaten. Byarkitekten blir sett på som gode på pedagogikk og prinsipper og nevnes av flere å kunne «åpne opp fastlåste prosesser», og at dette er en fordel både for utbyggere og andre etater i kommunen. Utfordringen for en så liten etat, er at den kan bli sårbar og utsatt.

Den strategiske lokaliseringen på gateplan sentralt i Bergen er også med på å drive frem samhandlingsarenaer knyttet til byutvikling og arkitektur. Utbyggere har benyttet kontoret aktivt.

Selv om Byarkitekten er uavhengig, er det fortsatt viktig å oppnå samstemthet og god kommunikasjon med andre kommunale etater. Videreutvikling av Byarkitektens uavhengige rolle bør skje i nært samarbeid med både andre etater, interesseorganisasjoner og innbyggere. Dette vil bidra til å sikre at Byarkitekten fortsetter å spille en sentral rolle i å utvikle attraktive og bærekraftige byområder.

Anbefalinger:

- Byarkitekten videreføres som egen etat

5.4.3. Bidra til at overordnede rammer og prosesser legger til rette for god arkitektur

Informanter er av den oppfatning at det er en betydelig fordel for planmyndighetene å ha noen som prioriterer arkitektur: en ekstern stemme som bidrar. Byarkitekten tilfører ekstra verdi, og medarbeidere i kommunen reagerer hovedsakelig positivt på deres innsikter og bidrag. Dette samspillet resulterer i en styrket arbeidsprosess og bedre utfall, men er ikke fritt for konflikter. Byarkitekten kan spille en sentral rolle i koordineringen av større utbyggingsprosjekter, der ulike etater og aktører er involvert. Dette kan sikre at alle aspekter av prosjektene ivaretas på en helhetlig måte, men det er behov for klarere kommuniserte roller og samhandling internt i kommunen.

Selv om positive resultater er oppnådd, er det en anerkjennelse av at arbeidet med å løfte frem kvalitet i formgivning og bymiljø er en kontinuerlig prosess som kan dra nytte av ytterligere forbedringer og utvikling.

Det er nødvendig å tydeliggjøre roller og fremme internt samarbeid innad i kommunen. Byarkitekten forsøker stadig å finne tilpassede løsninger, og initiativer som dialogmøter og arbeidsverksteder med ulike avdelinger er på trappene, blant annet med EFU og byggesak. Dette vil kunne bidra til å finne bedre samarbeidsformer internt i kommunen.

Anbefalinger:

- Definere tydelige roller, rutiner og ansvarsområder for ulike enheter og avdelinger som samhandler med Byarkitekten, slik at alle aktører involvert i byutviklingen forstår deres rolle.
- Etablere og videreføre arbeidet med dialogmøter og arbeidsverksteder for å koordinere innsatsen og utveksle perspektiver.
- Følge opp og videreutvikle strategier for arkitektur og byutvikling som tydelig fremhever kvalitet, bærekraft og estetikk som sentrale verdier. Videre bidra til å innlemme arkitektur og design som viktige elementer i kommunens overordnede planlegging.

5.4.4. Skape forståelse for hva god arkitektur er, og kan bidra med

Flere mener hovedoppgavene til Byarkitekten er å formidle til profesjonelle aktører innen bransjen. Dette innebærer å være en brobygger og opprette nettverk, tilrettelegge for informasjonsflyt og arrangere relevante begivenheter. Å legge vekt på dialog i møtene med næringslivet, utbyggere, arkitekter og andre kommunale enheter tilfører ekstra verdi til planlegging, saksbehandling og utvikling av prosjekter.

Det er avgjørende å få utbyggere til å erkjenne betydningen av å engasjere kompetente arkitekter i prosjektene sine. Det er av høy relevans at Byarkitekten spiller en aktiv rolle i å styrke bestillerens kompetanse. En informasjonskilde argumenterer for at det bør allokeres mer ressurser til sektoropplæring i motsetning til dagens oppmerksomhet rettet mot allmenn opplæring. Byarkitekten har en unik mulighet til å forbedre bestillerens og innkjøperens kompetanse, slik at konsulentene får en tydeligere forståelse av deres rolle.

Dette initiativet kan fremme en mer effektiv samhandling og sikre at prosjekter blir gjennomført med en høy grad av kompetanse og målrettet tilnærming. Ved å styrke dialogen og samarbeidet mellom utbyggere, byarkitekter og konsulenter, kan prosjekter bli mer vellykkede og tilfredsstillende både faglige og funksjonelle aspekter. Å investere mer i sektorrettet opplæring enn i opplæring rettet mot befolkningen er en strategi som bør vurderes.

Anbefalinger:

- Bidra til å styrke bestillerkompetansen i kommunen og blant utbyggere.
- Jobbe videre med å utvikle nettverk og samarbeid med både næringsliv, utbyggere, og andre kommunale etater.

5.4.5. Delta i prosjekter som skaper nettverk, kunnskap og gir gode ringvirkninger

Flere mener at Byarkitekten er svært dyktig på debatter, arrangementer og utstillinger, da det også fremmer aktiv dialog og samarbeid mellom kommunen og næringslivet. Generelt betraktes pilotprosjekter spesielt som positivt. Et eksempel på dette er Futurebuilt, som anses som en vellykket satsning.

Å organisere debattmøter, fagkonferanser og utstillinger er en betydelig ressurskrevende aktivitet. Selv om slike arrangementer kan ha en vis positiv innvirkning på fagfeltet, er det en oppfatning fra noen at innvirkningen på bymiljøet er begrenset. Det synes å være en oppfatning av at det er større verdi i å rette oppmerksomheten mot faglig veiledning og støtte for å innpasse seg i konkrete prosjekter.

Dette er også nødvendig for å styrke forståelsen av roller. Strategiske debatter, kompetanseutvikling og formidlingsaktiviteter krever en uavhengig rolle. En kilde uttrykker at Byarkitekten er mest effektiv når den jobber på prosjektbasis og agerer som pådriver uten å være avhengig av myndighetsstrukturen.

Det er viktig å merke seg at arbeidsområdene er avhengige av prosjektmidler for finansiering, og at Byarkitekten i stor grad har benyttet seg av eksterne midler og partnerskap for aktuelle prosjekter, og har fått tildelt betydelige søknadsmidler.

Anbefalinger:

- Vurdere nøye hvilke prosjekter og arrangementer som gir mest verdi for byens utvikling.
- Stadig utforske finansieringsmuligheter som eksterne midler eller partnerskap for prosjekter som krever ekstra ressurser.

6. Konklusjon

Gjennom prosessen med spørreundersøkelsen, intervju og dokumentgjennomgang har det kommet frem at Byarkitekten har oppnådd betydelige resultater i arbeidet med å fremme kvalitet i formgivning og bymiljø i Bergen. Gjennom en rekke tiltak, inkludert Arkitektur+, offentlig debatt om arkitektur, rådgiving, og økt søkelys på bærekraft og kvalitet, har Byarkitekten bidratt til å løfte standarden for arkitektonisk utforming og byutvikling. Dette har ført til økt oppmerksomhet om estetikk, funksjonalitet og bærekraft i prosjekter, samt stimulert publikumsengasjement.

Samlet sett har Byarkitekten lyktes med å sette kvalitet og arkitektonisk utforming på dagsordenen, øke bevisstheten om arkitektur i byutvikling, og forbedre utformingen av bygninger og byrom i Bergen. Denne innsatsen har skapt positive endringer, men det er også klare områder som kan forbedres når det kommer til samarbeid, detaljnivå i tilbakemeldingene og rolleforståelse. Videre er det nødvendig å gjennomgå og styrke mandatet med en bedre politisk forankring.

Sammen med andre strategiske valg som blant annet KPA og andre strategidokumenter i kommunen svares bestillingen ut om å forsøke å snu «tilfeldighetenes by» og styrke og sette rammer for byutviklingen.

Kilder

- Bakke, Thor Haakon og Lubna Jaffery (2020): «Det tar tid å snu tilfeldighetenes by», *Bergens Tidende* 22.6.2020: https://www.bt.no/btmeneringer/debatt/i/WbwV9j/det-tar-tid-aa-snu-tilfeldighetenes-by?utm_medium=Social&utm_source=Facebook%20-%20Echobox=1592839739 (abo)
- Bergen kommune (2022): *Barn og unge i Vestland - Faste organiserte aktiviteter 2022*. Rapport nr. 6 frå Barnefamiliepanelet - revidert utgåve: <https://www.bergen.kommune.no/api/rest/filer/V20483230>
- Bergen kommune (2019): *Arkitektur+ - arkitektur og byformingsstrategi for Bergen*
- Bergen kommune (2023): Diverse rapporteringer fra Byarkitekten
- Bergh, Petter Hiis (2022): *Arkitektenes og arkitekturens rolle i byutviklingen - en studie av Byarkitekten i Bergen*. Masteroppgave UiO: <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/95908/Petter-masteroppgave---hele-oppgaven.pdf>
- FHI (2022): *Folkehelseundersøkinga i Vestland 2022: Framgangsmåte og utvalde resultat*. Folkehelseinstituttet: <https://www.fhi.no/publ/2022/folkehelseundersokinga-i-vestland-2022--framgangsmate-og-utvalde-resultat/>
- Høyersten, Jon G. og Erlend G. Høyersten (2015): «Tilfeldighetenes by», *Bergens Tidende* 7.2.2015: <https://www.bt.no/kultur/i/WvVgj/tilfeldighetenes-by>
- NIFU (2023): *NHOs kompetansebarometer 2022 - En kartlegging av NHOs medlemsbedrifters kompetansebehov i 2022*. Rapport 2023:1: <https://www.nho.no/siteassets/regionblokker/nho-trondelag/nifu-rapport2023.pdf>
- Skjæveland, Oddvar (2016): «Ja til tilfeldighetenes by», *Bergens Tidende* 18.12.2016: <https://www.bt.no/btmeneringer/debatt/i/a9EO5/ja-til-tilfeldighetenes-by> (abo)
- Tryti, Anna Elisa (2019): «Bergen er ikke lenger «tilfeldighetenes by»», *Bergens Tidende* 26.6.2019: <https://www.bt.no/btmeneringer/debatt/i/naVv6a/bergen-er-ikke-lenger-tilfeldighetenes-by> (abo)

asplan
viak

Evaluering av Byarkitekten i Bergen

Dato: 04.09.2023

Versjon: 03

Dokumentinformasjon

Oppdragsgiver:	Bergen kommune
Tittel på rapport:	Evaluering av Byarkitekten i Bergen
Oppdragsnavn:	Evaluering av Byarkitektens kontor
Oppdragsnummer:	640898-01
Utarbeidet av:	Stian Skår Ludvigsen og Tina Lund
Oppdragsleder:	Øyvind Sundfjord
Forsidebilde:	Stian Skår Ludvigsen
Tilgjengelighet:	Åpen

Ver	Dato	Beskrivelse	Utarb. av	
03	4. sep. 2023	Mindre korrektur	SSL	
02	1. sep. 2023	Hovedleveranse	SSL	
01	24. aug. 2023	Førsteutkast	SSL, TL	MS, ER

Forord

Asplan Viak AS har vært engasjert av Bergen kommune ved Byrådsavdeling for klima, miljø og byutvikling for å gjennomføre en evaluering av Byarkitektens arbeid. Oppdraget ble gjennomført i perioden juni-august 2023. Kontaktperson for oppdraget har vært Øyvind Tveit fra Byrådsavdelingen. Øyvind Sundfjord har vært oppdragsleder, med Stian Skår Ludvigsen og Tina Marie Lund som sentrale medarbeidere. Kvalitetssikring har vært utført av Monica Stoknes og Erlend Rudjord.

Bergen, 01.09.2023

Øyvind Sundfjord

Oppdragsleder

Monica Stoknes/Erlend Rudjord

Kvalitetssikrer

Innhold

1. Sammendrag	5
2. Innledning	6
3. Byarkitektens mandat, rolle og arbeidsoppgaver	7
3.1. Byarkitektens mandat og arbeidsoppgaver	7
3.2. Byarkitektens prosjekter og arbeid	8
3.3. Byarkitektens organisering	11
4. Metode og gjennomføring	12
4.1. Bakgrunnsintervju	12
4.2. Spørreundersøkelse	12
5. Drøfting av hovedfunn	17
5.1. Innledning	17
5.2. Forvaltningen og næringslivets forventninger	17
5.2.1. Private aktørers forventninger	17
5.2.2. Forvaltningens forventninger	18
5.2.3. Andre samarbeidspartneres forventninger	19
5.2.4. Oppsummering	19
5.3. Byarkitektens arbeid, tjenester og rådgiving	20
5.3.1. Private aktørers opplevelse av Byarkitektens arbeid	21
5.3.2. Forvaltningens opplevelse av Byarkitektens arbeid	25
5.3.3. Andre samarbeidspartnere (Øvrig prosjektarbeid og strategisk arbeid)	29
5.3.4. Oppsummering	31
5.4. Mandat, organisering og arbeidsområder	32
5.4.1. Mandat	32
5.4.2. Organisering og uavhengighet	33
5.4.3. Bidra til at overordnede rammer og prosesser legger til rette for god arkitektur	34
5.4.4. Skape forståelse for hva god arkitektur er, og kan bidra med	35
5.4.5. Delta i prosjekter som skaper nettverk, kunnskap og gir gode ringvirkninger	36
6. Konklusjon	37

1. Sammendrag

Byarkitekten er en ny funksjon i norsk forvaltning og er stadig under utvikling. Det tar tid å finne sin form, sin tilnærming til arbeidsoppgaver og arbeidsområder, og ikke minst gjøre riktige prioriteringer.

Arbeidsoppgavene er i dag mange, og det er en stor bredde i hva Byarkitekten gjør. Internt jobber Byarkitekten strategisk og løfter overordnede diskusjoner omkring hva som er viktig å satse på, både kommende år og mer langsiktig. Sammen med et tydeligere politisk forankret mandat vil dette kunne bidra til at arbeidsoppgavene og prioriteringene blir mer tydelig både for etaten selv, og for andre.

I løpet av de seks årene Byarkitekten har eksistert, er oppfatningen fra de fleste at Byarkitekten har fått til veldig mye, og tilbakemeldingene handler ikke om hvor vidt Byarkitektens eksistens er riktig, men hvordan de kan forbedre sin måte å jobbe på.

Kapittel 5 er rapportens hovedkapittel. I kapittel 5.2 gjengis forvaltningens og private aktørers forventninger til Byarkitekten. Forventningene er i stor grad sammenfallende med arbeidsområdene og oppgavene Byarkitekten har definert og jobber etter i dag. Det er knyttet store forventninger til Byarkitekten som brobygger, rådgivende organ, og som pådriver for kvalitet og byutvikling.

I kapittel 5.3 er det vist til respondentenes og informantenes oppfatning av områder der Byarkitekten leverer godt, og til forbedringsområder innenfor samarbeid, kvalitet, balanse og prosjektutbytte. Oppfatningen er at Byarkitekten leverer svært godt innenfor de fleste av områdene, men at det likevel er forbedringspotensialer. Dette gjelder blant annet samarbeid mellom de ulike etaten i kommunen, detaljnivå i tilbakemeldingene både internt i kommunen og eksternt til utbyggere og rolleforståelse.

Mandat, organisering og arbeidsområder er evaluert i kapittel 5.4. Det er tydelige tilbakemeldinger fra informantene om at mandatet er for uklart og bør gjennomgås og forankres bedre politisk. Organiseringen av Byarkitekten som uavhengig etat blir imidlertid sett på som en suksess. Byarkitektens arbeidsområder blir til slutt oppsummert, og det er utarbeidet anbefalinger til videre arbeid og en prioritering av arbeidsområder til diskusjon.

2. Innledning

Byrådet besluttet 20.05.2016 å opprette en byarkitektetat (heretter omtalt som Byarkitekten) i sak 1181-16. Byarkitekten i Bergen er den første av sitt slag i Norge på 45 år. Siden den gang har Trondheim etablert byarkitekt, Stavanger etablerer byarkitekt nå i 2023, og Oslo er også i ferd med å gjøre det samme.

Byarkitekten i Bergen har nå eksistert i seks år og er fortsatt under utvikling. Bystyret har bedt om en evaluering av Byarkitektens arbeid. I evalueringen skal det vurderes ressursbruk, arbeidsområder og måloppnåelse.

Evalueringen baserer seg på dybdeintervjuer med representanter fra ulike etater i Bergen kommune og en kvalitativ spørreundersøkelse sendt ut til et utvalg av respondenter fra ulike etater i Bergen kommune, arkitekter, konsulenter, utbyggere, samarbeidspartnere og interesseorganisasjoner.

Metodevalget gjør at evalueringen tar form av en kvalitativ sammenfatning og videreformidling av hvordan brukere og samarbeidspartnere opplever tjenestene fra Byarkitekten, og ikke en revisjonspreget eller kvantitativ gjennomgang av Byarkitektens arbeid, ressursbruk og resultat. Det ble for eksempel ikke lagt opp til noen «benchmarking» av Byarkitektens ressursbruk opp mot andre etater, og foruten et par nøkkelinformanter, har det heller ikke vært hensiktsmessig å be informantene om å gi sitt syn på ressursbruken. Ressursbruk har derfor kun blitt vurdert indirekte og kvalitativt gjennom tilbakemeldingene gitt av informantene på andre spørsmål.

3. Byarkitektens mandat, rolle og arbeidsoppgaver

I årene rundt 2015-2017 var «tilfeldighetenes by» en del av en større debattserie i Bergen (jfr. kildeliste, s. 38). Diskusjonene handlet om at Bergen manglet betydningsfull arkitektur, og at standarden og vedlikeholdet var for sporadisk til at det kunne gi Bergen en egen identitet. Det ble etterspurt en gjennomgående helhetstenking på et annet nivå enn det Bergen kommune hadde lagt opp til til da. Etablering av Byarkitekten ble et strategisk virkemiddel for å få større satsing på arkitektur og kvalitet i de fysiske bygde omgivelsene. Samtidig ble det vedtatt ny rullering av kommuneplanens arealdel og nye strategier som skulle bli lagt til grunn for planleggingen i Bergen, blant annet Arkitektur+.

Byarkitekten i Bergen ble opprettet i 2016 som en egen, uavhengig etat uten vedtaksmyndighet. I byrådets politiske plattform ble det nedfelt at «arkitektoniske kvaliteter må gis større betydning, og byrådet vil vurdere å etablere en byarkitekt med modell etter Byantikvaren».

3.1. Byarkitektens mandat og arbeidsoppgaver

Mandat

Byarkitekten har et stort mandat og mange arbeidsoppgaver. I byrådssaken om etableringen av Byarkitekten ble det lagt til grunn følgende rammer for arbeidet:

- Byarkitekten skal være en etat
- Byarkitekten skal ikke ha vedtaksmyndighet etter plan- og bygningsloven
- Byarkitekten skal ha en rådgivende funksjon i enkeltsaker kommunen mottar, som plan- og byggesaker, og for de byggene kommunen selv skal bygge.
- Byarkitekten skal bidra til offentlig debatt og formidling.

Utover føringene fra byrådet ved etableringen av Byarkitekten, var det lagt opp til at Byarkitekten sammen med sine kolleger i etaten kunne forme etaten selv. Byrådssaken har dannet utgangspunkt for Byarkitektens mandat, som er fortolket av Byarkitekten selv på bakgrunn av byrådssaken. Som fremlagt i egenpresentasjon vi har fått tilsendt er mandatet:

- Byarkitekten skal skape økt forståelse for arkitekturens betydning for folk og samfunn.
- Byarkitekten skal ha et profilert kontor og skape by-debatt innen arkitektur, byforming og stedsutvikling.
- Byarkitekten er en rådgivende etat i plan- og byggesaker og for kommunen som utbygger.
- Byarkitekten har ikke vedtaksmyndighet, men har en faglig fri stemme.

Arbeidsområder

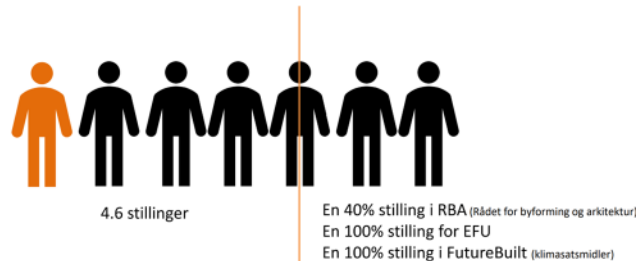
Byarkitekten har ulike roller og skal være både brobygger, rådgiver, kunnskapsbygger, samordner og debattant, og arbeider innenfor flere ulike arbeidsområder. Ifølge Byarkitekten (gjengitt på dens nettsider) er dens arbeidsområder:

- Bidra til at overordnede rammer og prosesser legger til rette for god arkitektur:
 - o Gi innspill til arkitekturens rammevilkår, reguleringsplaner og byggesaker
 - o Oppfølging og rullering av arkitekturstrategi vedtatt av Bystyret juni 2019
 - o Styrke saksbehandlingen med fokus på virksom arkitektur og gode integrerte helhetsløsninger, på tvers av ulike ansvarsområder, etater og føringer
 - o Gi råd i forbindelse med offentlige prosjekter, med fokus på kommunen som premissgiver og forbilledlig aktør
- Skape forståelse for hva god arkitektur er og kan bidra med:
 - o Fremme debatt og interesse for arkitektur og byutvikling i media og gjennom debattmøter, fagkonferanser og utstillinger
 - o Utarbeide kunnskapsbase med eksempelsamlinger og veiledere
 - o Fremme dialog og delta i møter med byutviklingsaktører som næringsliv, utbyggere, arkitekter og andre kommunale etater, og sammen diskutere mulighetene for å løfte kvaliteter i hvert enkelt prosjekt
 - o Drive et kontor som fungerer som samarbeidsforum med rom for møter, forelesninger, utstillinger, filmvisning og modeller
- Delta i prosjekter som skaper nettverk, kunnskap og gir gode ringvirkninger
 - o Samarbeide med forskningsmiljø og fagnettverk både regionalt og nasjonalt, som blant annet Bergen Arkitektthøgskole, Bergen Arkitektforening, Norske landskapsarkitekters forening, Norske arkitekters landsforbund
 - o Delta i og ta initiativ til pilotprosjekter og konkurranser
 - o Skape nettverk med andre aktører innen feltene kunst, kultur og klima

3.2. Byarkitektens prosjekter og arbeid

Byarkitekten har i dag 7 stillinger, 6 faste og 1 prosjektstilling. Prosjektstillingen er knyttet mot Futurebuilt og finansieres av eksterne midler fra Klimasats. Faste stillinger finansieres i

hovedsak over bykassen, men 40 % av en stilling er knyttet til Rådet for byforming og arkitektur (RBA) og henføres til selvkostområdet. Arbeid utført for Etat for utbygging (EFU) belastes de respektive prosjektet hos EFU.

Figur 1: Byarkitektens ressurser (kilde: Byarkitekten i Bergen)

Byarkitekten har en rådgivende rolle i plan- og byggesaker, samt for kommunens egne bygg og anlegg gjennom et formalisert samarbeid med Etat for utbygging, og har i 2022 vært involvert i 97 prosjekter for etaten. Byarkitekten jobber utadrettet med private utbyggere, og internt i Bergen kommune som en støttespiller i plan- og byggesaker. I 2022 har etaten hatt innspill i 52 oppstartsmøter/planforum og 74 uttalelser i plansaker lagt ut til offentlig ettersyn, samt 46 byggesaker. Byarkitekten uttaler seg ikke til alle plan og byggesaker, men prioriterer plansaken i fortettingssonen, samt viktige prosjekter i byen. Der Byarkitekten har vært rådgiver underveis uttaler de seg ved offentlig ettersyn. I utfordrende plansaker trekker plan- og bygningsetaten inn Byarkitekten i workshops. I utgangspunktet uttaler ikke Byarkitekten seg til byggesaker, men bidrar om saksbehandler eller utbygger ønsker dette.

Antall rådgivningsmøter med private aktører i 2022 var 294. Dersom utbygger ønsker det, tilbyr Byarkitekten rådgivningsmøter for utbyggere, gjerne sammen med saksbehandler fra byggesak eller private planer. Antall saker i rådet for Byforming og arkitektur var 18. Alle tall er økt fra 1- 3 tertial, spesielt rådgivningsmøter med private aktører, som er økt fra 47 i første tertial til 156 i tredje tertial (Tertialrapportering til UMBY pr 3 tertial 2022, Bergen kommune).

Byarkitekten har ifølge tertialrapporteringen vært en aktiv rådgiver i en rekke plan- og byggesaker som Bono, Selvåg, Obos, mfl. Aktører som Statsbygg, Helse Bergen og Vestland fylkeskommune har også hatt møter med etaten. Byarkitekten har bidratt inn i offentlige byggeprosjekter for kommunen i perioden, blant annet Loddefjord skole, Kode Lysverket, Landåssvingen med Building Dignity, Storetveit skole, Midtbygda sykehjem, Slåtthaug skole, Sandsli boliger, Mathopen idrettsanlegg, Søreskogvei barnehage, Åstveit

ungdomsskole, Sentralbadet scene, Elvetun fysak, og en rekke boligprosjekter for boligløftet mm.

I tillegg til rådgiverfunksjonen skal etaten skape interesse og forståelse for arkitekturens betydning. Dette gjøres gjennom formidling og med egne forbildeprosjekter og piloter som viser hvordan arkitektur kan være et sentralt verktøy for ønsket samfunnsutvikling. Byarkitekten har deltatt i en rekke samarbeids- og pilotprosjekter, og som del av formidlingsoppdraget har Byarkitekten blant annet bidratt med et eget program om arkitektur på Bergen internasjonale filmfestival - BIFF. Utvikling og etablering av Futurebuilt Bergen sammen med Klimaetaten og Plan- og bygningsetaten er nå på trappene og det er ansatt en prosjektleder for dette arbeidet. Futurebuilt er finansiert av klimasatsmidler. I 2022 gjennomførte Byarkitekten boligutstillingen «Nabo, hvordan skal vi bo sammen?» i samarbeid med KODE museer og Nasjonalmuseet, samt næringsaktører og byggebransjen i Bergen.

Tidligere har Byarkitekten deltatt i prosjektet «Bopilot», som i Bergen hadde et mål om at Bopilot skulle bidra til å utvikle nye metoder å jobbe på for å få realisert byboliger som tilrettelegger for barnefamilier i by. Byarkitekten arrangerer studieturer og byvandring, holder foredrag og deltar i debatter i ulike arenaer både nasjonalt og lokalt, og blir ofte invitert til å være jurymedlemmer i arkitektkonkurranser.

Arkitektur- og byformingsstrategien for Bergen ble utarbeidet av Byarkitekten og vedtatt på bystyremøtet i juni 2019 i sak 200/19. Etaten bygger sitt arbeid og rådgiving på denne. I møte 29. september 2022 vedtok byrådet å legge Trestrategien TRE+ til høring, som også er utarbeidet av Byarkitekten. Denne ble behandlet av Bergen bystyre i juni 2023 og er vedtatt.

Årsverkene hos Byarkitekten er fordelt som følger:

- Ledelse, formidling, koordinering og virksomhetsstyring:	100 %
- Bidrag inn i plan- og bygningsetatens oppgaver:	170 %
- Bidrag inn i etat for utbyggings oppgaver:	100 %
- Bidrag inn i RBA-sekretariatet:	40 %
- Strategisk arbeid, piloter, formidling og internt bistand andre etater:	190 %
- Futurebuilt (finansiert via klimasatsmidler):	100 %

(kilde: oversendt presentasjon fra Byarkitekten i Bergen)

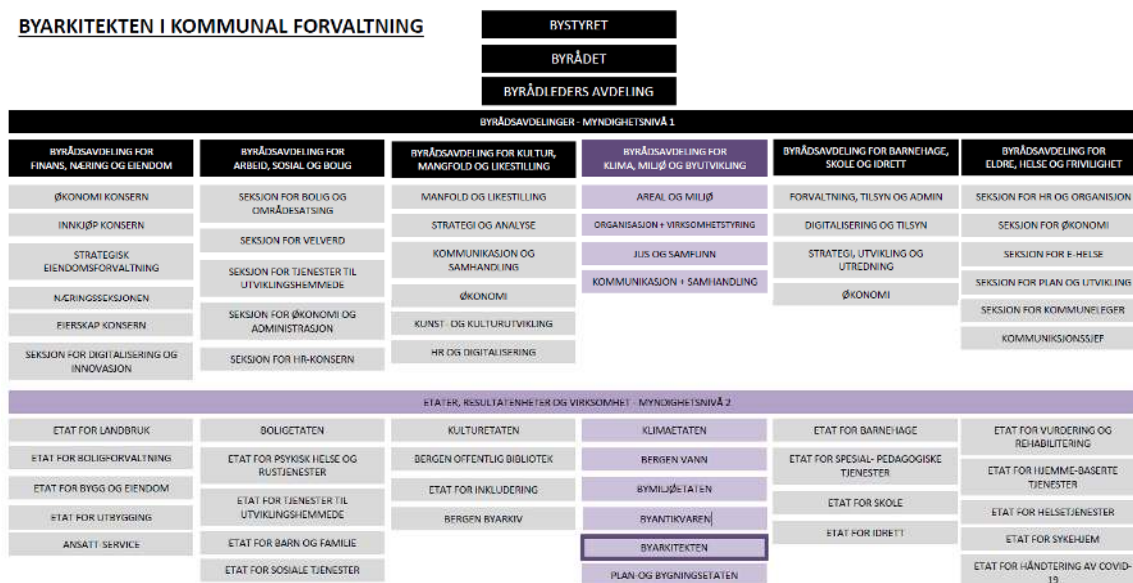

Figur 2: Byarkitektens strategiske samarbeid og pilotprosjekter (kilde: Byarkitekten i Bergen)

3.3. Byarkitektens organisering

Byarkitekten er en rådgivende etat under Byrådsavdeling for klima, miljø og byutvikling. Byarkitekten er organisert som en uavhengig etat uten vedtaksmyndighet, og skal være et faglig supplement som styrker vedtakene. Byrådssaken om etablering understreker at Byarkitekten «skulle være et supplement og tillegg til dagens struktur» og ikke endre på hverken myndighetsområde, ansvars-, eller kompetanseområder som er gitt andre etater i kommunen. Byarkitekten har åpne, tilgjengelige lokaler på gateplan, noe som er et strategisk valg for å gjøre kontoret mer tilgjengelig for offentlig-privat samarbeid.

BYARKITEKTEN I KOMMUNAL FORVALTNING

Figur 3: Byarkitekten i kommunal forvaltning (kilde: Byarkitekten i Bergen)

4. Metode og gjennomføring

4.1. Bakgrunnsintervju

Før spørreundersøkelsen ble sendt ut, ble det gjennomført fem dybdeintervju med til sammen seks informanter fra ulike etater i kommunen. Intervjuene ble gjennomført i løpet av de to siste ukene i juni 2023 og hadde en varighet på ca. 1,5 time.¹ Formålet med dybdeintervjuene har vært å få et bedre bilde av Byarkitektens arbeid og gå mer i dybden på de ulike temaene som skal evalueres, herunder måloppnåelse, arbeidsoppgaver og ressurser. Intervjuene har tatt utgangspunkt i en intervjuguide utformet av Asplan Viak, basert på innspill fra Byrådsavdeling for klima, miljø og byutvikling. Informasjonen fra intervjuene er både benyttet til å utarbeide spørsmål til spørreskjema og er en del av bakgrunnskunnskapen for selve evalueringen.

4.2. Spørreundersøkelse

Utvelgelse av informanter

Ved prosjektoppstart ble det utarbeidet en liste over Byarkitektens samarbeidspartnere av Byrådsavdeling for klima, miljø og byutvikling. Listen ble supplert med private utbyggere, arkitekter og konsulenter som har hatt prosjekter der Byarkitekten har vært involvert. Det ble gjennomført en semi-strategisk og semi-tilfeldig utvelgelse.

Listen over mulige respondenter bestod av en liste på til sammen 134 kontakter. Det ble trukket ut én person fra hvert firma eller organisasjon utenfor Bergen kommune, og delt inn etter følgende grupper: arkitekter/konsulenter; utbyggere; Plan- og bygningsetaten; Bymiljøetaten; Etat for utbygging; samarbeidspartnere; og andre (andre etater, foreninger, mv.).

Innenfor disse gruppene ble det igjen utført et strategisk valg av antall respondenter, som ble trukket tilfeldig, slik at det samlede utvalget ble 68 respondenter i alt, fordelt på:

¹ På grunn av ytre omstendigheter måtte ett av intervjuene holdes i august etter at spørreundersøkelsen var gjennomført.

- 15 arkitekter/konsulenter
- 15 utbyggere
- 8 plan- og bygningsetaten (ulike seksjoner)
- 6 bymiljøetaten (ulike seksjoner)
- 6 etat for utbygging
- 10 samarbeidspartnere (forskning/formidling/prosjekt)
- 8 andre (andre etater, BAF, arkitektbedriftene, arkitektenes landsforbund mfl.)

Spørreundersøkelsen har åpne, kvalitative spørsmål basert på Byarkitektens arbeidsoppgaver. En kvantitativ undersøkelse med svar på en skala vil ikke kunne gi oss et representativt gjennomsnitt, og kvalitative spørsmål vil kunne gi oss utfyllende svar basert på respondentenes erfaringer vi ikke ville fått ved en kvantitativ tilnærming.

Ved å velge én person fra hvert firma eller organisasjon utenfor, sikrer en best mulig spredning av respondenter og prosjekter, og samtidig sikres en viss grad av uavhengighet mellom respondentene.

Fra Bergen kommune har det vært viktig å få flere svar fra hver av de nærmeste etatene, da disse har et utstrakt samarbeid med Byarkitekten, og kan ha ulike perspektiver og erfaringer. Ulempen er at det i mindre grad sikres at informantene er uavhengige av hverandre.

Undersøkelsen er anonym, og det er ikke mulighet til å sjekke om svarene fra de ulike informantene er uavhengige av hverandre. Enkelte respondenter kan ha tett kontakt med hverandre uten at vi har kjennskap til eller kontroll med dette. Derfor må en ta som utgangspunkt at svarene ikke er uavhengige av hverandre, selv om det er forsøkt å legge til rette for stor grad av uavhengighet.

For å ha en viss sortering av informantene, ble det lagt inn et spørsmål om hvilken relasjon aktørene har til Byarkitekten. Svarene kan grupperes deretter, og en kan i større grad anta at svar på tvers av disse gruppene er uavhengige av hverandre.

Spørsmålsutforming

Spørreskjemaet gikk ut med ett lukket (kategori) spørsmål og fire åpne spørsmål. Kategorispørsmålet kan plassere svarene etter type respondent (utbygger/tiltakshaver; arkitekt, plankonsulent og/eller rådgivende ingeniør; annen privat næringsaktør; etat i Bergen kommune; annen offentlig aktør; stiftelse/lag/forening eller utdanningsinstitusjon; og andre).

Respondentene fikk deretter følgende opplysning om Byarkitekten:

Byarkitekten er en rådgivende etat under Byrådsavdeling for klima, miljø og byutvikling. Etaten arbeider for å fremme kvalitet i alle våre bygde omgivelser, i hele kommunen. Byarkitekten har ulike roller, og er både rådgiver, brobygger, kunnskapsbygger, samordner og debattant.

Den overordnede målsetningen for Byarkitekten skal være å fremme kvalitet i den fysiske formgivingen og det bygde miljøet som grunnlag for en bedre bykultur. Målet er å styrke byens gode og stedeegne kvaliteter og fremme ny, bærekraftig og fremtidsrettet byutvikling som er god for innbyggerne.

Byarkitekten arbeider med utgangspunkt i en bred forståelse av arkitektur og har fokus på hvordan byform, byrom og bygninger, kan bidra til byliv, livskvalitet, og en bærekraftig byutvikling. Med utgangspunkt i kommunens arkitektur- og byformingsstrategi skal byarkitekten fremme muligheten for at det vi bygger bidrar til å styrke kommunens tjenester og nå de overordnede samfunnsmålene. Byarkitekten skal jobbe for å få til tverrfaglig oppmerksomhet i kommunen og sikre gode integrerte løsninger på tvers av kommunens ulike etater.

Byarkitektens arbeidsområder:

- Bidra til at overordnede rammer og prosesser legger til rette for god arkitektur
- Skape forståelse for hva god arkitektur er og kan bidra med
- Delta i prosjekter som skaper nettverk, kunnskap og gir gode ringvirkninger

Dersom dere har både gode og dårlige erfaringer å dele, er det fint om du beskriver eller kommer med eksempler på begge deler. Vektlegg gjerne det som du opplever mest av.

Etter dette fikk respondentene ett og ett spørsmål, med en åpen utfyllingsboks for svar før de fikk neste spørsmål. De åpne spørsmålene var:

- 1) Med utgangspunkt i byarkitektens arbeidsområder, beskriv dine/din organisasjons forventninger til byarkitekten og hvordan etaten lever opp til disse forventningene.
- 2) Hvordan opplever dere samarbeidet med byarkitekten, og kvaliteten på tjenestene og rådgivingen fra etaten? Ta med i ditt svar hvordan dere opplever balansen mellom strategisk/overordnet rådgiving og detaljorientering i innspillene fra byarkitekten.
- 3) Beskriv hvordan byarkitekten har bidratt inn i dine prosjekt. Hva har fungert bra, og hva har fungert mindre bra? Hvilket utbytte har dere av byarkitektens innspill og samarbeid?
- 4) Byarkitekten har nå eksistert i fem år. Hvordan har byarkitekten klart å nå den overordnede målsetningen og løfte fram kvalitet i formgiving og bymiljø? Beskriv hvilke merverdier byarkitekten har bidratt til.

Innsamling

Systemet Questback Essentials ble valgt til å sende ut undersøkelsen. Undersøkelsen gikk ut 23.6, med påminnelser 29.6 og 1.8, og en ekstra rekruttering 3.7. Innen fristen 8.8. var det kommet inn i alt 28 svar i systemet, samt ett svar på epost. Etter fristen har vi mottatt ett svar på epost fra en respondent som var i permisjon under utsendelsen. I alt gir dette en svarprosent på 44 %. Sammenliknet mot store undersøkelser som Folkehelseundersøkinga i Vestland med 31 % (FHI, 2022), Barnefamiliepanelet i Vestland med 19 % (Bergen kommune, 2022), og mot medlemsundersøkelser som NHOs kompetansebarometer med 25 % (NIFU, 2023), er en responsrate på 44 % tilfredsstillende, selv om den er lav.

Til forskjell fra de nevnte undersøkelsene, er bruttoutvalget lite, og dermed blir det også svært få respondenter å hente informasjon fra og trekke konklusjoner på, men samtidig er informasjonstilfanget med 30 respondenter svært godt, sammenlignet med hva man for eksempel ville fått med intervju eller workshops.

Bruttoutvalget ble invitert inn med en målsetning om nettopp 30 svar, svarprosenten er derfor nøyaktig som forventet, og vi er tilfredse med deltakelsen i undersøkelsen.²

Fordeling av respondenter i spørreundersøkelsen

	Antall inviterte	Antall svar	Svarprosent
Utbygger/tiltakshaver	15	6	40 %
Arkitekt, plankonsulent og/eller rådgivende ingeniør	15	4	27 %
Annen privat næringsaktør*	2	1	50 %
Etat i Bergen kommune	23	12	52 %
Annen offentlig aktør*	0	0	-
Stiftelse/lag/forening eller utdanningsinstitusjon	10	4	40 %
Andre*	3	3	100 %
Total	68	30	44 %

² Det kan legges til at ytterligere 22 respondenter har åpnet undersøkelsen, men ikke fullført og sendt inn svar (dette er systemgenerert informasjon, og vi vet ikke hvem disse er). Hvis vi antar at ett av de ikke-fullførte skjemaene og ett av de uåpnede skjemaene ble svart via epost, er det da kun 18 respondenter fra utvalget som vi ikke har nådd ut til i en undersøkelse som gikk ut over sommeren. Fra de gjenværende 50 respondentene som har åpnet undersøkelsen, fikk vi altså svar fra 60 %.

Ettersom undersøkelsen er anonym og vi ikke kan forhåndskategorisere respondentene, er plasseringen av antall svar basert på egenrapportering fra respondentene. For at alle respondentene skulle finne kategorier de opplevde å passe inn i, ble svaralternativene med stjerne lagt til. Antall inviterte er basert på en antakelse om hvor respondentene ville plassere seg. I analysen vil vi gruppere den som har svart «annen privat næringsaktør» sammen med de andre kategoriene av private næringsaktører, mens vi plasserer de tre som har svart «andre» i gruppen med stiftelser, lag, foreninger og utdanningsinstitusjoner.

5. Drøfting av hovedfunn

5.1. Innledning

I dette kapitlet drøftes hovedfunnene fra spørreundersøkelsen og bakgrunnsintervjuene. Informantene hadde innledningsvis fått opplyst at Byarkitekten har følgende arbeidsområder:

- Bidra til at overordnede rammer og prosesser legger til rette for god arkitektur
- Skape forståelse for hva god arkitektur er og kan bidra med
- Delta i prosjekter som skaper nettverk, kunnskap og gir gode ringvirkninger

De fikk deretter fire spørsmål der spørsmål 1 handler om respondentenes forventninger til Byarkitekten, og hvordan Byarkitekten etterlever disse. Spørsmål 2 og 3 fanger primært opp hvordan informantene oppfatter Byarkitektens arbeid og kvalitet på rådgivingen. Svarene på spørsmål 4 gir oss inntrykk av måloppnåelse, merverdi og ressursbruk.

Kapitlet er strukturert etter spørsmålene og består av fire underkapitler: Forvaltningen og næringslivets forventninger til Byarkitekten; vurdering av Byarkitektens arbeid og tjenester; mandat, organisering og arbeidsområder; og konklusjon til slutt.

5.2. Forvaltningen og næringslivets forventninger

Byarkitekten har utarbeidet arbeidsområder og mandat for sitt arbeid. En del av evalueringen er å se nærmere på hva som er forvaltningens og næringslivets forventninger til Byarkitekten. Dette kan bidra til å vurdere arbeidsområder og hva som gir mest merverdi i de senere kapitlene. Følgende spørsmål ble stilt for å svare ut dette området:

- 1) *Med utgangspunkt i Byarkitektens arbeidsområder, beskriv dine/din organisasjons forventninger til Byarkitekten og hvordan etaten lever opp til disse forventningene.*

5.2.1. Private aktørers forventninger

Private aktører forventer at Byarkitekten tar en pådriverrolle for økt kvalitet i bygde omgivelser på tvers av sektorer og bidrar til prioritering i byggeprosjekter, særlig i

samarbeid med Plan- og bygningsetaten og Byantikvaren. Samarbeidet med Byantikvaren anses som spesielt viktig for å styrke faglige vurderinger.

Et arkitektkontor uttrykker en forventning om Byarkitektens betydning for rask og effektiv saksbehandling, samt økt kvalitet. Samme informant mener at Byarkitekten i stor grad har bidratt til klarere uttalelser i byggesaker, noe som førte til kortere saksbehandlingstid.

Forventningen er videre at Byarkitekten skal gi kunnskapsbasert og uavhengig rådgivning, spesielt til private næringsaktører, og at de ikke fungerer som «dommere», men som lyttende og rådgivende stemmer. To private næringsaktører forventer at Byarkitekten legger tydelige føringer for bærekraftig og sosial byutvikling.

Flere mener at Byarkitekten skal være overordnet, strategisk og helhetlig, og forventes å være et fristilt organ som støtter og gir råd til både byggesak, planavdeling, arkitekter og utbyggere, uten å være bundet av politiske føringer.

5.2.2. Forvaltningens forventninger

Byarkitektens rolle som en prosessdriver og bidragsyter til effektiv saksbehandling står sentralt. En kommunal respondent fremhever at etaten bør bringe arkitektur og omgivelsesutforming på dagsordenen i alle kommunens sektorer. Per i dag har Byarkitekten utfordret og støttet arbeid som påvirker fysiske omgivelser, og dette står i tråd med forventningene. Å forankre områdeutviklingen i kommuneplanen og Arkitektur+ er ønskelig, samtidig som samarbeid med andre aktører, som Byantikvar, for prioritering av tiltak, fremheves.

En annen kommunal respondent forventer at Byarkitekten er tilgjengelig som sparringspartner i plansaker, men påpeker periodisk manglende kapasitet som påvirker oppfølgingsarbeidet. Forventningene går også mot at Byarkitekten gir arkitekturfaglige råd i planprosesser og formidler arkitekturstrategien. Andre forventer at Byarkitekten tilbyr kunnskapsbasert rådgivning, deler tips og ideer, og forbedrer byggenes kvalitet med kostnadseffektive løsninger. En kommunal respondent ønsker råd i enkeltprosjekter samtidig som de forventer en bredere helhetstankegang.

Fokuset på arkitektur og kvalitet er viktig. En kommunalt ansatt forventer bruk av Arkitektur+ som grunnlag for diskusjoner om prioriteringer. Flere understreker betydningen av Byarkitektens arbeid med å fremme arkitektonisk kvalitet og god byutvikling. Det nevnes at Byarkitekten løfter frem viktigheten av arkitektur i en kontekst der kvalitet tidligere ble nedprioritert. Bærekraft, sosial utvikling, og folkehelse er også

relevante områder hvor Byarkitekten har en forventet rolle i å skape gode samlingsarenaer.

5.2.3. Andre samarbeidspartneres forventninger

Dialog, formidling og samarbeid er aspekter der visse samarbeidspartnere bærer større forventninger. Byarkitekten forventes av disse respondentene å være en skaper av dialog og samarbeid som går utover individuelle prosjekter. De mener samtidig at Byarkitekten etterlever disse forventningene. Det er ønskelig at etaten fungerer som brobyggere mellom saksbehandlende instanser, politikere og tiltakshavere, og spiller en nøkkelrolle i å skape forståelse og forankring hos innbyggerne. Eksternt anses etaten som en tydelig aktør og bærer av viktige problemstillinger som den fronter på en forbilledlig måte. Den viser stort engasjement for arkitektens rolle i samfunnet, og tar initiativ til utadrettede aktiviteter som involverer publikum og fremmer forståelse for arbeidsområdene.

Det er forventet at Byarkitekten involverer bredt, stimulerer engasjement og debatt, og etaten blir sett på som en verdifull samarbeidspartner som er uunnværlig for å fremme forståelsen av hva god arkitektur kan bidra med, inkludert byplanlegging og diskusjoner om byens fremtid.

I rollen som prosessdriver og pådriver for økt kvalitet i bymiljøet i Bergen, finnes klare forventninger fra foreninger. En forening påpeker at Byarkitekten kan skape, og har skapt, dialog på tvers av ulike etater, og dermed bidrar til synergieffekter og merverdi i det bygde miljøet. Samlet sett forventer foreningene en helhetlig tilnærming til byutvikling i Bergen, både i planprosesser og i enkeltprosjekter, og ser positivt på Byarkitektens innsats på dette området.

5.2.4. Oppsummering

Oppsummert er de viktigste forventningene til Byarkitekten:

Byarkitekten som brobygger

Mange tilbakemeldinger omhandler forventninger og erfaringer knyttet til dialog, formidling og samarbeid. Byarkitekten ses som, og forventes, å være en aktør som kan brukes til å diskutere med andre interessenter hvordan man bør prioritere tiltak i byggeprosjekter. Byarkitekten kan ifølge samarbeidspartnerne skape dialog og samarbeid utover det enkelte prosjekt, fungere som brobygger mellom saksbehandlende etat, politiker og tiltakshaver, og bidra til forståelse og forankring hos innbyggere.

Byarkitekten som rådgivende organ

En rekke respondenter har merknader knyttet til faglig rådgiving. Det forventes både fra utbyggere, konsulenter og etatene at Byarkitekten er en kunnskapsbasert rådgiver som fremmer god arkitektur, bidrar med tips, ideer og praktisk veiledning, og gjerne hever byggenes kvalitet med kostnadseffektive løsninger. Byarkitektens arbeid inn i enkeltsaker trekkes frem som viktig.

Byarkitekten som pådriver for kvalitet og god byutvikling

Mange av respondentene forventer at Byarkitekten fremmer kvalitet og setter arkitektur, bærekraft og byutvikling på dagsorden. De kan fronte viktige problemstillinger og bidra til å styrke arkitekturens rolle i samfunnet. Etaten kan være en uvurderlig samarbeidspartner i arbeidet med å skape god forståelse for hva god arkitektur er, og kan bidra med, inkludert «diskusjoner rundt byens fremtid».

Arkitekturstrategien og oppfølging av denne, nevnes i denne sammenhengen eksplisitt av tre av respondentene, og framhevelse av god arkitektur og høy kvalitet er videre nevnt i forventningene til fire av de andre respondentene fra kommunen, samt fra en av de eksterne arkitektene/planleggerne/rådgiverne. Det pekes på strategien som grunnlag for prioriteringer, tydeliggjøring av mål og forventninger, og felles ramme for dialog.

5.3. Byarkitektens arbeid, tjenester og rådgiving

En viktig del av evalueringen er å se nærmere på hvordan forvaltningen, private og andre samarbeidspartnere opplever Byarkitektens arbeid. I all hovedsak handler dette om kvaliteten på rådgivingen, balansen i tilbakemeldingene og utbytte i prosjektene.

Følgende spørsmål ble stilt for å kunne svare ut dette:

- 2) *Hvordan opplever dere samarbeidet med Byarkitekten, og kvaliteten på tjenestene og rådgivingen fra etaten? Ta med i ditt svar hvordan dere opplever balansen mellom strategisk/overordnet rådgiving og detaljorientering i innspillene fra Byarkitekten.*
- 3) *Beskriv hvordan Byarkitekten har bidratt inn i dine prosjekt. Hva har fungert bra, og hva har fungert mindre bra? Hvilket utbytte har dere av Byarkitektens innspill og samarbeid?*

5.3.1. Private aktørers opplevelse av Byarkitektens arbeid

Blant utbyggerne/tiltakshaverne er det to som i hovedsak uttaler seg positivt til Byarkitekten, tre som er balanserte/nøytrale i sine svar (hvorav én veldig kortfattet), og én som i hovedsak uttaler seg negativt. Blant arkitektene/plankonsulentene og den øvrige private næringsaktøren er det tre som i hovedsak uttaler seg positivt, én som er balansert i sitt svar, og én som i hovedsak uttaler seg negativt.

Samarbeid

De private aktørene har blandede syn på samarbeidet med Byarkitekten. De fleste opplever i utgangspunktet et godt samarbeid med Byarkitekten, og omtales av en informant som positiv og åpen for dialog, av en annen som å være på tilbudssiden, som er lett å få tak i og alltid stiller opp, og av en tredje som utmerket. Av en fjerde informant omtales samarbeidet som konstruktivt og godt, med en presisering av at samarbeidet fungerer best i tidlig fase.

Et arkitektkontor skriver at de har hatt et meget fruktbart og godt samarbeid, og fått gjennom prosjekter som de ikke tror de kunne klart «uten Byarkitektens tydelige stemme».

Et annet arkitektkontor skriver at samarbeidet fungerer godt der Byarkitekten ser og støtter hva arkitektkontoret ønsker å oppnå, og kan fungere som en «brekkstang» for å oppnå økt kvalitet, men at det ikke er bra når de opplever at Byarkitekten fremmer sine subjektive syn på arkitektur. Noe tilsvarende skrives av en utbygger/tiltakshaver, som synes samarbeidet har fungert greit i de tilfellene Byarkitekten har «evnet å inneha en rådgivende, lyttende og tilstrekkelig ydmyk» rolle inn i prosjektet, og Byarkitekten og utbyggers arkitekt har kommunisert godt, mens vedkommende skriver at de i andre tilfeller har «blitt møtt med en arroganse som har vært direkte sjokkerende og som ikke har ført med seg noe godt».³

En utbygger/tiltakshaver mener - uten å utdype - at mandatet ikke er helt klart, mens en annen utbygger gir litt mer informasjon i samme retning, der vedkommende - som generelt opplever et godt samarbeid med Byarkitekten, og har fått til flere gode prosjekt sammen - peker på en stor utfordring i plansaker at de har mange å forholde seg til både i kommunen og sektormyndigheter, og at de kan oppleve at Byarkitektens interesse for

³ Ettersom spørreundersøkelsen vår er anonym og gått ut til et tilfeldig trukket utvalg innenfor en strategisk definert populasjon, kan vi ikke vite om vi her har mottatt svar fra både utbygger og arkitekt i samme sak.

prosjektene resulterer i flere meninger som «drar i alle retninger», og at det da blir vanskelig å få til noe.

Den mest kritiske stemmen kommer fra en arkitekt/plankonsulent som

«opplever at starten gjerne er en "leksjon" om formgivning, hva som er vakkert, hvilke gode eksempler Byarkitekten ønsker å trekke frem. Videre er innspill i de konkrete prosjektene kritisk og detaljorientert. Ikke så lett å få til gode faglige diskusjoner på ett litt overordnet/konseptuelt nivå».

Basert på tilbakemeldingene fra private næringsaktører, ser det ut til å være behov for forbedring i samarbeidet med Byarkitekten. Spesielt bør mandatet tydeliggjøres, og sikre at alle involverte parter har en felles forståelse for Byarkitektens rolle i dialogen mellom utbyggere, arkitekter og kommunen.

Kvaliteten på tjenestene og rådgivingen

Når det gjelder kvaliteten på tjenestene og rådgivingen opplever private aktører at den i all hovedsak er god, men det er en utfordring at Byarkitekten kan komme sent inn, eller gå litt for mye ned i detaljene. En utbygger skriver at Byarkitekten tilbyr gode eksempler å se til med sitt fokus på god byutvikling, en annen utbygger skriver at tilnærmingen på tilbakemeldingene på utforming har vært fornuftig, og en arkitekt melder at Byarkitekten har *«bidratt til konstruktive overordnede løsninger ved å skjære igjennom overfor både byggherre og Plan- og bygningsetaten,⁴ og på den måten bidratt med en arkitektfaglig tydelighet som det ikke alltid er like lett å få frem for oss arkitekter».*

En utbygger/tiltakshaver advarer om at Byarkitektens fokus på delerløsninger og sosial bærekraft kan være en «fallgrube» og gå på bekostning av den generelle rådgivingen og andre viktige tema. En annen utbygger opplevde etter Byarkitektens innspill å få til en god formingsveileder, men skriver at kravet kom så sent som da planen var klar til innlevering til 2. gangs behandling, og at formingsveilederen ble langt mer omfattende enn først tenkt, med en forsinkelse som resultat. En annen utbygger/tiltakshaver – som også opplever at Byarkitektens bidrag inn i arbeidsmøter med Plan- og bygningsetaten og innspill på utforming av plangrep har vært bra – melder også at innspill fra Byarkitekten kom veldig sent, og i tillegg i form av en håndtegnet skisse.

⁴ I svarskjemaet skriver informanten «skjære gjennom overfor både byggherre og byggherre». Det er vår tolkning at PBE er den andre parten her.

Også med tanke på kvaliteten på tjenestene og rådgivingen, kan det være et utviklingspotensial. Det kan være et behov for at Byarkitekten er mer overordnet i sin tilnærming, men helt konkret kan det være behov for å sikre at Byarkitekten kommer tidsnok inn i prosjektene til at det ikke blir unødvendige runder og forsinkelser.

Balanse mellom strategisk/overordnet rådgiving og detaljorientering

Det er samstemthet om at arkitekturstrategien er god, og et «flott utgangspunkt» for den strategiske og overordnede tenkingen rundt by- og prosjektutvikling. Der misnøyen kommer frem, er i omsettingen av strategi til praksis. En av arkitektene opplever god vektning mellom strategi og detaljfokus, en annen av de private næringsaktørene synes Byarkitekten både i det strategiske og detaljorienterte leverer gode innspill, og en av utbyggerne svarer at Byarkitekten har satt seg «svært godt inn i problemstillingene» og har kommet med nyttige innspill, både skriftlig, muntlig og i enkle skisser, både i tidlig fase med hjelp til utforming av konkurransegrunnlag, og underveis i utformingen av reguleringsplaner, konseptvalg og formingsveileder.

En annen arkitekt svarer at balansen stort sett er veldig bra, men at det noen ganger blir for mye detaljstyring, og opplever at representanter for Byarkitekten blir subjektive eller «bestemmer» hvordan ting må bli. Fra de andre private næringsaktørene er tilbakemeldingene også negative: en arkitekt/plankonsulent opplever at det er for stor grad av detaljorientering fra Byarkitekten (samme arkitekt som har opplevd å få leksjoner i formgivning), og det samme sier tre utbyggere. Disse utbyggerne opplever at Byarkitekten tar seg for store friheter og går inn i detaljer som de mener deres egne arkitekter har bedre kunnskap om. Sitater:

«Til dels litt detaljorientert, både innomhus og utomhus, og noen råd bygger på et mindre informert grunnlag enn det prosjektarkitekt har innhentet gjennom tett dialog med bestiller, bruker og drift».

«Til tider et uheldig fokus på planløsning og detaljer i det enkelte prosjekt uten like inngående kunnskap og historikk som prosjektets arkitekt, da sitter prosjekt-arkitekt og byarkitekt med den samme rollen. Behovet ligger kanskje heller i samhandlingen mellom prosjekter/bygg/bygde omgivelser. Det bør være en forventning om at det enkelte arkitektkontor innehar nødvendig kompetanse og internkritikk til å utvikle bygg som ivaretar dets enkelte bruker, og at Byarkitekten bidrar med et mer overordnet blikk, hvor bl.a. informasjon

om andre omkringliggende prosjekter og kommunens tydelige intensjoner for byen formidles, og at de bidrar med sterk, faglig dialog rundt dette».

«Vi opplever at Byarkitekten tar seg for stor frihet og at det er blitt en kultur der de går for langt inn i detaljene og på mange måter opptrer som en "overarkitekt" som skal bedømme den egentlige arkitektens arbeid. Det synes vi er ugreit og er vel heller ikke i tråd med den opprinnelige intensjonen», og opplever videre «at PBE gir Byarkitekten siste ordet, noe som forsterker opplevelsen av Byarkitekten som en "overarkitekt"».

Sistnevnte spør videre om ikke Arkitektur+ er et tilstrekkelig grunnlag for at Plan- og bygningsetaten selv øker fokuset på god arkitektur, og om det ikke er effektivt nok å motivere bransjen med gode eksempler *«fremfor å forsøke å piske den gode arkitekturen frem».*

Dette er imidlertid ikke i tråd med andre tilbakemeldinger. Byarkitekten får generelt mye skryt for arkitekturstrategien, og strategien og kunnskapen bak den må røktes, holdes i hevd, og etter hvert oppdateres. Det oppfattes at dette gjøres best av Byarkitekten. Likevel er det åpenbart behov for forbedringer, især ser det ut til å være behov for å tydeliggjøre mandatet og også her sikre alle parter forståelse for hvilken rolle Byarkitekten skal spille i dialogen mellom utbygger/arkitekt og kommune.

Prosjektbidrag og -utbytte

Når det gjelder prosjektbidrag og -utbytte er det allerede referert til den mest kritiske arkitekten/plankonsulenten, da svaret sammenfaller med svaret på samarbeid, mens den andre fra arkitekt/plan som har vært mer balansert i sine svar har fått sitt svar referert under kvaliteten på tjenestene og rådgivingen. De to siste arkitekt-/planmiljøene svarer positivt, og har hatt stort utbytte med å ha Byarkitekten med i prosjektene og fått gode, profesjonelle innspill. Utbyggerne/tiltakshaverne som har svart på dette, er litt blandet. Den ene svarer at det har vært nyttig, og at de har hatt svært gode diskusjoner i flere av prosjektene sine, mens en sier at utbyttet kanskje har vært størst på reguleringsnivå, og en siste *«føler vel egentlig at vi totalt sett har hatt lite utbytte av prosessene med Byarkitekten».*

Isolert sett er det ikke nødvendigvis et direkte behov for å forbedre utbyttet private næringsaktører får fra Byarkitektens tjenester og rådgiving, men det kan likevel være rom for utvikling.

5.3.2. Forvaltningens opplevelse av Byarkitektens arbeid

Åtte uttaler seg i hovedsak positivt til Byarkitekten, én balansert/nøytralt, og tre overveiende negativt.

Samarbeid

Byarkitekten omtales som aktive idéskapere og bidragsytere, en stor hjelp, veldig lydhøre når de bes om hjelp, gode i diskusjoner, gode rådgivere, løsningsorienterte, ballspillere som vier tid og innsats. En informant omtaler samarbeidet som viktig, mens en informant skriver at de er dyktige, leverer høy kvalitet, og at det er potensiale for enda mer samarbeid. Blant de mer kritiske svarene er det en som opplever samarbeidet med Byarkitekten som varierende, med en uklar rolleforståelse. Byarkitekten oppleves som «svært detaljorientert og som selvoppnevnte sensorer for innleide ressurser», noe som kan være konfliktskapende og kostnadsdrivende. En annen kritisk informant hevder Byarkitekten tidligere har stoppet prosjekt da de ikke var enige i prosjekterte løsninger,⁵ og at de oppfører seg mer som en premissgiver/myndighetsinteressent enn rådgivende tjeneste. Det siste kritiske svaret, ligner på de erfaringene de private aktørene har gitt uttrykk for:

«Samarbeidet oppleves vanskelig, og ikke preget av nødvendig respekt og forståelse for en treffer kolleger som har minst like god kompetanse som Byarkitekten selv. Videre er opplevelsen at Byarkitekten i liten grad forholder seg til omforente konklusjoner i møter, men velger å forfølge sine egne agendaer. Byarkitekten fremstår i deltakende prosjekter å være bastant og detaljorientert. I liten grad oppleves de å være til hjelp. [...] Byarkitektens involvering oppleves krevende og lite ønsket».

En annen i kommunen som er tett på utbyggingsprosjekt har en ganske annerledes opplevelse:

«Jeg opplever samarbeidet som positivt med en god dialog der Byarkitekten er løsningsorientert og kan sette seg inn i utbyggeres perspektiv. De har forståelse for at ikke alle deres innspill alltid kan innføres og er åpne for dialog for å prioritere og justere forslag de kommer med. [...] I mine prosjekt der Byarkitekten har vært rådgiver [...] har samarbeidet fungert bra og deres rolle som rådgiver har vært som forventet. Vi har hatt en god og tett dialog og en

⁵ Vi har ikke hatt mulighet til å ettergå denne påstanden, og kjenner ikke detaljene.

rådgiver å spille ball med for å finne løsninger som kan fungere for begge parter».

Disse to informantene har vidt forskjellige opplevelser, men et fellestrekk synes å være at samarbeidet utfordres når Byarkitekten går inn i detaljene i prosjektene. Hos sistnevnte løser dette seg stort sett fint, men hos førstnevnte skaper dette konflikt. Det finnes nok en grad av forbedringspotensial i måten Byarkitekten samarbeider med andre etater i kommunen på, men samlet sett er tilbakemeldingene på det interne samarbeidet *med* Byarkitekten gode.

Det har derimot kommet noen tilbakemeldinger på hvordan Byarkitekten samarbeider internt i kommunen *med andre* etater (enn informantenes egne), som gir tegn på at det er behov for å vurdere tiltak knyttet til Byarkitektens rolle – eller forståelse av sådan. Dette for å sikre en mer effektiv og konstruktiv samarbeidsprosess:

En informant melder om at Byarkitektens medarbeidere ikke alltid er samstemte (men etterlater inntrykk av at det er personlige meninger som frontes), og heller ikke alltid bidrar til å sy sammen de ulike interne synspunktene i kommunen til ett felles syn fra kommunen. En annen informant skriver at de opplever utfordringer når Byarkitekten har møter i pågående plansaker der plan- og bygningsetaten ikke er representert. I disse tilfellene kan Byarkitektens tilbakemeldinger oppfattes som kommunens holdning, noe som ikke nødvendigvis er tilfelle, og som kan skape videre utfordringer ved at det dannes motstrid eller skapes urealistiske forventninger.

En tredje informant skriver at Byarkitekten bidrar godt inn i de fleste planarbeid, og at det fungerer godt når kommunale etater har intern dialog om planforslag slik at kommunen stiller med en felles holdning til planforslaget. Informanten har godt utbytte av Byarkitektens deltakelse i arbeidsmøter med forslagsstiller og plankonsulent, og mener Byarkitekten er spesielt nyttige i utfordrende planprosesser der det er behov for arbeidsmøter med problemløsende fokus. Til forskjell fra de to foregående informantene, synes denne informanten å ha nytte av at Byarkitekten kommer med uavhengige forslag til hvordan ting kan løses i tilfeller hvor kommunen og forslagsstiller er uenige om plangrep. En fjerde informant mener Byarkitekten bidrar til en fornuftig og konstruktiv framdrift, og at de har vært ryddige i forhold til sin rolle, og forholdt seg til det.

Det kan likevel være behov for en tydeliggjøring av hva Byarkitektens faglige uavhengighet innebærer, bl.a. mht. koordinering av sine syn opp mot andre etater (ikke bare Plan- og bygningsetaten, men også Bymiljøetaten og Byantikvaren), samt behov for å gjøre en vurdering av hva etatens faglige uavhengighet betyr for den enkelte

medarbeider. Det trenger ikke nødvendigvis være slik at fordi etaten skal være faglig uavhengig, at den enkelte medarbeider i etaten er uavhengig av sine kollegaer i sine faglige tilbakemeldinger. Som den førstnevnte informanten to avsnitt over skriver: *«Selvfølgelig må det være rom for å diskutere ulike faglige ståsted og løsninger, men når to rådgivere oppfattes som helt uenig, så er dette er uheldig».*

En femte informant påpeker at den uavhengige rådgivingen er Byarkitektens styrke, da det gir den muligheter til å utfordre, påvirke og støtte kommunens arbeid rundt de fysiske omgivelsene. Samtidig peker informanten på at Byarkitekten virker å ha liten erfaring fra andre deler av kommunen og de ulike etatenes mange roller, og at Byarkitektens rådgiving kan bli enda bedre *«med en større forståelse av de ulike etatenes roller, og et bedre samarbeid mellom disse».*

Utvikling av rolleforståelsen gjelder ikke kun Byarkitekten. Det kan være behov for å forbedre også de andre etatene sin kunnskap om Byarkitektens rolle, og sine egne roller i lys av dette: En informant melder at PBE har tillagt mye verdi i uttalelsene fra Byarkitekten, og at de selv *«ikke alltid får samme gode dialogen med Byarkitekten når PBE skal/ønsker å være et mellomledd».*

Kvaliteten på tjenestene og rådgivingen

Synet på kvalitet henger i stor grad sammen med synet på samarbeid, da det stort sett er i samarbeidet man mottar tjenester og rådgiving. Av det som kan siles ut av kvalitet utover samarbeid, er tilbakemeldingene overveiende gode. Den mest kritiske informanten (som opplever at samarbeidet er vanskelig, og er sitert i det første uthevede sitatet i dette underkapitlet), mener *«fagmiljøene innenfor byutvikling i kommunen har langt flere folk, mer erfaring og minst like høy utdanning innenfor Byarkitektens fagområder».* En annen informant bemerker at det kan være litt krevende å komme i kontakt med dem på grunn av bytte av personell eller uklarhet om hvem fra Byarkitekten som faktisk skal følge prosjektet.

Utover dette, er det kun positive ting å trekke fram om kvaliteten på tjenestene og rådgivingen fra Byarkitekten. Nøkkelord fra svarene er: *svært viktig bidragsyter, bidrar godt/positivt, dyktige medarbeidere, leverer høy kvalitet, gir gode råd, løsningsorientert, ser utbyggers perspektiv, stor kompetanse, gode forslag, realisme, god evne til å se det fysiske resultatet av tidlige tanker og skisser, evner å formidle forslag og ideer på en svært god måte, bidrar positivt inn i prosjektutviklingen, bidrar til å tenke nytt, gir faglig tyngde til løsninger og tilbakemeldinger, passer på helheten og tilpasser prosjektene til området.*

En informant framhever verdien for prosjektutviklingen av Byarkitektens tidlige bidrag, og en annen informant mener det gir profesjonell og god saksbehandling å få belyst sakene fra Byarkitektens ståsted.

Tilbakemeldingene fra kommunens ansatte gir oss samlet sett grunnlag for å kategorisere kvaliteten på tjenestene og rådgivingen som *god*.

Balanse mellom strategisk/overordnet rådgiving og detaljorientering

Synet på balansen mellom strategisk/overordnet rådgiving og detaljorientering kan også være preget av synet på samarbeid og hvordan Byarkitektens rolleforståelse oppfattes. Som blant de private næringsaktørene, får arkitekturstrategien god omtale, og Byarkitekten ses å knytte sitt arbeide godt opp mot strategien. For et par informanter er det en god balanse mellom overordnede og detaljorienterte innspill, og etaten får skryt for å være «både strategisk tenkende og meget praktiske».

En informant opplever det tidvis som om Byarkitekten glemmer om saken er en reguleringsplan eller en byggesak, og har kommet med «*detaljorienterte innspill om bygg og uteareal, når det kanskje ikke skal bygges der i det hele tatt*».

En annen informant mener Byarkitekten burde endre litt på sitt fokus:

«Det oppleves delvis at Byarkitekten går for detaljert til verks i enkeltprosjekter, kanskje et resultat av å komme for sent inn, eller at det har manglet strategiske "dokumenter" og overordnet retning som er lett å forstå og formidle. [...] Byarkitekten burde kanskje i større grad arbeidet strategisk inn mot Byrådsavdelingene med gode eksempler osv., og i mindre grad detaljfokusert i enkeltprosjekter som allerede ligger på bordet. Prosjektene blir ofte bedre, men krever gjerne mye ekstra ressurser for omprosjektering osv., samt noe motstand mot dette endringsarbeidet. Ved tidligere om mer strategisk arbeid inn mot bestiller ville kanskje enkeltprosjektene hatt et bedre fundament fra start».

For å illustrere detaljinvolveringen i prosjektene, nevnes det fra en informant at det går helt ned på innredning. Ingen av informantene som har nevnt høy grad av detaljinvolvering, har trukket dette fram som noe positivt.

Sett i sammenheng med svarene på samarbeid, og vår vurdering av at det er potensiale for utvikling der, gjør vi tilsvarende vurdering på dette punktet. Det kan især være behov for å kommunisere tydeligere ut *hvorfor* Byarkitekten går inn i detaljene i de tilfellene dette gjøres.

Prosjektbidrag og -utbytte

Prosjektbidrag henger sammen med samarbeid, og prosjektutbytte henger sammen med kvalitet. Det meste av tilbakemeldinger er allerede gjengitt. Til tross for de påpekte utfordringer med samarbeid som har vært belyst, synes tilbakemeldingene på kvaliteten - og utbyttet herav - å være godt.

5.3.3. Andre samarbeidspartnere (Øvrig prosjektarbeid og strategisk arbeid)

Samarbeid

Samarbeidet med Byarkitekten blir positivt beskrevet av foreninger og andre samarbeidspartnere. Byarkitekten blir sett på som et friskt pust og en verdifull aktør på nasjonalt nivå, som tilfører tydelighet og synlighet. Flere rapporterer om en meget godt fungerende samarbeidsprosess, der Byarkitekten bidrar med gode innspill, spesielt i kompliserte samspill mellom ulike interesser.

Det er også bemerket at Byarkitekten har spilt en essensiell rolle i å fremme forståelse for god arkitektur og byplanlegging. De har fungert som et viktig bindeledd for offentlige diskusjoner på både høyt faglig nivå og for allmennheten. Byarkitekten har tilført verdifull ressurs ved å organisere samtaler, debatter og arrangementer som har spredt kunnskap om ulike tema, som for eksempel arkitektur, bærekraft, og byutvikling, som sies å være av stor relevans for Bergen.

Byarkitekten oppleves som et dynamisk og sterkt fagmiljø med engasjerte medarbeidere. Selv om etaten er relativt liten, blir den beskrevet som effektiv, endringsvillig, og raskt tilpasningsdyktig.

Informanter som har hatt kontinuerlig samarbeid med Byarkitekten gjennom flere år, understreker også den uvurderlige rollen etaten har spilt i deres prosjekter. Samlet sett gir tilbakemeldingene en positiv og verdifull vurdering av samarbeidet med Byarkitekten, som bidrar til å berike diskusjoner og fremme gode løsninger innen arkitektur og byutvikling.

Kvaliteten på tjenestene og rådgivingen

Byarkitekten i Bergen ser ut til å ha hatt en betydelig positiv innvirkning på ulike samarbeidsprosjekter. De blir beskrevet som engasjerte pådrivere med høy faglig kompetanse, og deres bidrag har hatt avgjørende betydning i flere prosjekter. Byarkitekten oppfattes som en etat med imøtekommende, kunnskapsrike og faglig orienterte medarbeidere. Deres rolle har omfattet faglige innspill om aktuelle utfordringer,

organisering av arrangementer, rådgivning om faglig forankring, samt etablering av kontakter med ulike aktører i kommunen, organisasjoner, eiendomsutviklere og arkitekter.

En informant gjengir et medlemsmøte i Bergen Arkitektforening der medlemmene sies å ha gitt utelukkende positive tilbakemeldinger om samarbeidet med Byarkitekten. Byarkitekten oppfattes som en vesentlig bidragsyter for å sikre høykvalitets og bærekraftig utvikling i Bergen.

Ved samarbeidet rundt prosjektet Bopilot beskrives Byarkitekten som en aktiv, initiativrik og kunnskapsrik samarbeidspartner. De vises å være ambisiøse, fleksible og interesserte i nyskapende tilnærminger til kommunens rolle. Byarkitekten har også levert høykvalitets bidrag til faglige arrangementer og har vært pålitelige samarbeidspartnere.

Byarkitekten omtales som kreative og konstruktive i prosjektgruppene, med evne til å tilpasse seg utfordrende omstendigheter, opprettholde ambisjonene i prosjektene og fremme viktige diskusjoner. Byarkitekten har blitt sett på som en verdifull ressurs med høy faglig overbevisning, som har bidratt til å løse samfunnsutfordringer gjennom boligarkitektur.

Det blir likevel påpekt viktigheten av å evaluere og videreutvikle etaten for å styrke dens rolle. En av informantene har hatt samtaler med ulike utbyggere i Bergen, som viser varierte oppfatninger om Byarkitektens arbeid. Mens noen uttrykker svært positiv oppfatning og forbedring i prosjekter takket være Byarkitektens involvering, ønsker andre en evaluering av roller og tidspunkt for Byarkitektens deltakelse i prosessene.

Balanse mellom strategisk/overordnet rådgiving og detaljorientering

Balansen mellom strategisk/overordnet rådgiving og detaljorientering er det formodentlig vanskelig for de øvrige samarbeidspartene å uttale seg om, men én informant anser etter sin erfaring balansen mellom strategisk rådgiving og detaljorientering som god. En annen samarbeidspart ser det at Byarkitekten befinner seg på siden av den ordinære linjen i plan- og utbyggingssaker som avgjørende for å kunne ta en pådriver-rolle, men ser samtidig det utfordrende at de ikke har beslutningsmyndighet. For informanten betyr det at evnen til å kommunisere godt med alle parter er avgjørende, og vedkommendes inntrykk er at Byarkitekten i Bergen har denne evnen. Informanten peker på at det i fortsettelsen kanskje er behov for å tydeliggjøre denne siden ved Byarkitektens oppgaver.

Prosjektbidrag og -utbytte

Utover det som er sagt over, er det ikke egne sitater knyttet til prosjektbidrag og -utbytte, men som det kommer frem av det ovennevnte, synes dette generelt å være godt.

5.3.4. Oppsummering

Samlet sett indikerer tilbakemeldingene at det er både positive og utfordrende aspekter ved samarbeidet med Byarkitekten i Bergen. Kvaliteten på tjenestene og rådgivingen vurderes generelt som god, og Byarkitekten beskrives som en verdifull aktør som bidrar til å fremme gode løsninger innen arkitektur og byutvikling. Det er behov for bedre rolleforståelse, tydeligere mandat og en balanse mellom strategisk rådgiving og detaljorientering. Dette er gjennomgående på tvers av de temaene vi ba om vurdering av i spørsmålene som ble stilt.

Synet på **samarbeid** med Byarkitekten er variert. Noen opplever godt samarbeid og positive relasjoner. De beskriver Byarkitekten som åpen, tilgjengelig og konstruktiv. Andre gir uttrykk for at samarbeidet kan være konstruktivt, spesielt i tidlig fase, men kan bli problematisk når det blir detaljorientert eller Byarkitekten fremmer subjektive synspunkter.

Generelt oppleves **kvaliteten på tjenestene og rådgivingen** fra Byarkitekten å være svært god. Det gis positive tilbakemeldinger om Byarkitektens bidrag til prosjekter, spesielt når det gjelder å skape gode arkitektoniske løsninger og økt kvalitet. Noen kritiserer imidlertid at Byarkitekten kan komme inn for sent i prosjekter eller gå for mye ned i detaljene, noe som kan forårsake forsinkelser.

Det er enighet om at Byarkitektens arkitekturstrategi er positiv, men det er uenighet om **balansen mellom strategisk og detaljorientert rådgiving**. Noen mener at Byarkitekten er flink til å balansere strategiske og overordnede innspill med konkrete detaljer, mens andre opplever at Byarkitekten kan gå for mye inn i detaljene og til og med være for bastant i sine innspill.

Det er også noe varierende tilbakemeldinger om **Byarkitektens bidrag til prosjekter og det resulterende utbyttet**. Dette henger sammen med det ovenstående. Noen har hatt gode erfaringer med Byarkitektens innspill og rådgivning, mens andre føler at utbyttet har vært begrenset eller at detaljinvolvering har forårsaket ekstra arbeid og forsinkelser.

I tabellen under har vi oppsummert vurderingene fra dette kapitlet. Vi vurderer at det meste av forbedrings- og utviklingspotensialet kan løses gjennom kommunikasjon og tydeliggjøring av mandatet. Det neste kapitlet går nærmere inn i anbefalingene.

Tabell 1: Oppsummering av de ulike aktørenes syn på samarbeid, kvalitet og utbytte fra Byarkitekten

	Private næringsaktører	Kommunale etater	Øvrig prosjektarbeid og strategisk arbeid
Samarbeid med Byarkitekten	Forbedringspotensiale	Utviklingspotensiale	God
Kvaliteten på tjenestene og rådgivingen	Utviklingspotensiale	God	God
Balanse mellom strategisk/overordnet rådgiving og detaljorientering	Forbedringspotensiale	Utviklingspotensiale	Utviklingspotensiale
Prosjektbidrag og -utbytte	Utviklingspotensiale	God	God

5.4. Mandat, organisering og arbeidsområder

En del av bestillingen fra Byrådsavdelingen var å vurdere Byarkitektens mandat, organisering og arbeidsområder. Dette er vurdert med bakgrunn i alle svar fra spørreundersøkelsen, intervju og gjennomgang av dokumenter. Det er identifisert forbedringspunkter innenfor hvert område, og for å kunne finne mer ut om hvilke områder Byarkitekten bør videreutvikle, er det også stilt spørsmål knyttet til merverdi.

4) *Byarkitekten har nå eksistert i fem år. Hvordan har Byarkitekten klart å nå den overordnede målsetningen og løfte fram kvalitet i formgivning og bymiljø? Beskriv hvilke merverdier Byarkitekten har bidratt til.*

5.4.1. Mandat

Byarkitektens mandat er bredt og består av et mangfold av arbeidsoppgaver. Etaten omtaler seg selv (i oversendt presentasjon) som «byens minste etat ... med et stort

mandat». Byarkitekten har fått frihet til å utarbeide arbeidsområdene sine selv, noe som gir et stort rom for frihet og utviklingspotensial, og er en styrke for Byarkitekten. Det er imidlertid et inntrykk av at det er nødvendig å tydeliggjøre mandatet og hvilke prioriteringer som gjøres ut fra dette.

Generelt oppleves det at Byarkitekten utfører oppgaver i henhold til forventninger, det nåværende mandatet og arbeidsområdene. Noen er av oppfatning at mandatet er utydelig, og en informant omtaler mandatet som nesten "religiøst og misjonerende" og derfor kan tolkes for bredt. Det er viktig både internt og eksternt å klargjøre og avgrense mandatet.

Etableringen av Byarkitekten skulle ifølge byrådssaken gjøres etter modell fra Byantikvaren. Dette *kan* oppfattes som at det også var en intensjon om å gi etaten ressurser på lik linje med Byantikvaren. Nå opererer Byarkitekten med halvparten av disse ressursene. Byarkitekten har deltatt i en betydelig mengde saker (117) og utviklingsprosjekter (10), noe som utgjør henholdsvis 50% og 30% av arbeidet. mens mandatet er etter fleres oppfatning at ressursene er utilstrekkelige for å møte det omfattende mandatet.

En informant mener at Byarkitekten i dag er riktig dimensjonert, men det er nødvendig å finjustere mandatet for å prioritere klart. En annen informant hevder at det ikke er mulig å evaluere ressursbruk før mandatet er redefinert. Det blir også understreket at politisk støtte og engasjement er avgjørende for Byarkitektens suksess, da politiske prioriteringer i stor grad påvirker retningen for byutviklingen. Den generelle oppfatningen er at etaten arbeider på et utydelig politisk grunnlag.

Anbefalinger:

- Utarbeide et tydelig mandat og forankre dette politisk.
- Justere ressurser og prioriteringer som følge av nytt mandat, og gjennom styringsdialogen tilpasse ressurser og prioriteringer etter endrede behov.
- Kommunisere bedre Byarkitektens mandat, rolle og prioriteringer.

5.4.2. Organisering og uavhengighet

Byarkitekten skal ha en rådgivende rolle, og har ikke vedtaksmyndighet. Byarkitektens organisering og uavhengige rolle har blitt framhevet som en styrke. Kun én informant foreslår en alternativ organisering. I dette tilfellet foreslås funksjonene ikke nedlagt, men overført til Plan- og bygningsetaten. Flere trekker frem at noe av suksessen med Byarkitekten har vært at etaten er etablert på utsiden av planmyndigheten. At Byarkitekten er en uavhengig etat bidrar til at de i større grad blir brobyggere mellom ulike aktører, enn

om de hadde vært underlagt plan- og bygningsetaten. Byarkitekten blir sett på som gode på pedagogikk og prinsipper og nevnes av flere å kunne «åpne opp fastlåste prosesser», og at dette er en fordel både for utbyggere og andre etater i kommunen. Utfordringen for en så liten etat, er at den kan bli sårbar og utsatt.

Den strategiske lokaliseringen på gateplan sentralt i Bergen er også med på å drive frem samhandlingsarenaer knyttet til byutvikling og arkitektur. Utbyggere har benyttet kontoret aktivt.

Selv om Byarkitekten er uavhengig, er det fortsatt viktig å oppnå samstemthet og god kommunikasjon med andre kommunale etater. Videreutvikling av Byarkitektens uavhengige rolle bør skje i nært samarbeid med både andre etater, interesseorganisasjoner og innbyggere. Dette vil bidra til å sikre at Byarkitekten fortsetter å spille en sentral rolle i å utvikle attraktive og bærekraftige byområder.

Anbefalinger:

- Byarkitekten videreføres som egen etat

5.4.3. Bidra til at overordnede rammer og prosesser legger til rette for god arkitektur

Informanter er av den oppfatning at det er en betydelig fordel for planmyndighetene å ha noen som prioriterer arkitektur: en ekstern stemme som bidrar. Byarkitekten tilfører ekstra verdi, og medarbeidere i kommunen reagerer hovedsakelig positivt på deres innsikter og bidrag. Dette samspillet resulterer i en styrket arbeidsprosess og bedre utfall, men er ikke fritt for konflikter. Byarkitekten kan spille en sentral rolle i koordineringen av større utbyggingsprosjekter, der ulike etater og aktører er involvert. Dette kan sikre at alle aspekter av prosjektene ivaretas på en helhetlig måte, men det er behov for klarere kommuniserte roller og samhandling internt i kommunen.

Selv om positive resultater er oppnådd, er det en anerkjennelse av at arbeidet med å løfte frem kvalitet i formgivning og bymiljø er en kontinuerlig prosess som kan dra nytte av ytterligere forbedringer og utvikling.

Det er nødvendig å tydeliggjøre roller og fremme internt samarbeid innad i kommunen. Byarkitekten forsøker stadig å finne tilpassede løsninger, og initiativer som dialogmøter og arbeidsverksteder med ulike avdelinger er på trappene, blant annet med EFU og byggesak. Dette vil kunne bidra til å finne bedre samarbeidsformer internt i kommunen.

Anbefalinger:

- Definere tydelige roller, rutiner og ansvarsområder for ulike enheter og avdelinger som samhandler med Byarkitekten, slik at alle aktører involvert i byutviklingen forstår deres rolle.
- Etablere og videreføre arbeidet med dialogmøter og arbeidsverksteder for å koordinere innsatsen og utveksle perspektiver.
- Følge opp og videreutvikle strategier for arkitektur og byutvikling som tydelig fremhever kvalitet, bærekraft og estetikk som sentrale verdier. Videre bidra til å innlemme arkitektur og design som viktige elementer i kommunens overordnede planlegging.

5.4.4. Skape forståelse for hva god arkitektur er, og kan bidra med

Flere mener hovedoppgavene til Byarkitekten er å formidle til profesjonelle aktører innen bransjen. Dette innebærer å være en brobygger og opprette nettverk, tilrettelegge for informasjonsflyt og arrangere relevante begivenheter. Å legge vekt på dialog i møtene med næringslivet, utbyggere, arkitekter og andre kommunale enheter tilfører ekstra verdi til planlegging, saksbehandling og utvikling av prosjekter.

Det er avgjørende å få utbyggere til å erkjenne betydningen av å engasjere kompetente arkitekter i prosjektene sine. Det er av høy relevans at Byarkitekten spiller en aktiv rolle i å styrke bestillerens kompetanse. En informasjonskilde argumenterer for at det bør allokeres mer ressurser til sektoropplæring i motsetning til dagens oppmerksomhet rettet mot allmenn opplæring. Byarkitekten har en unik mulighet til å forbedre bestillerens og innkjøperens kompetanse, slik at konsulentene får en tydeligere forståelse av deres rolle.

Dette initiativet kan fremme en mer effektiv samhandling og sikre at prosjekter blir gjennomført med en høy grad av kompetanse og målrettet tilnærming. Ved å styrke dialogen og samarbeidet mellom utbyggere, byarkitekter og konsulenter, kan prosjekter bli mer vellykkede og tilfredsstillende både faglige og funksjonelle aspekter. Å investere mer i sektorrettet opplæring enn i opplæring rettet mot befolkningen er en strategi som bør vurderes.

Anbefalinger:

- Bidra til å styrke bestillerkompetansen i kommunen og blant utbyggere.
- Jobbe videre med å utvikle nettverk og samarbeid med både næringsliv, utbyggere, og andre kommunale etater.

5.4.5. Delta i prosjekter som skaper nettverk, kunnskap og gir gode ringvirkninger

Flere mener at Byarkitekten er svært dyktig på debatter, arrangementer og utstillinger, da det også fremmer aktiv dialog og samarbeid mellom kommunen og næringslivet. Generelt betraktes pilotprosjekter spesielt som positivt. Et eksempel på dette er Futurebuilt, som anses som en vellykket satsning.

Å organisere debattmøter, fagkonferanser og utstillinger er en betydelig ressurskrevende aktivitet. Selv om slike arrangementer kan ha en vis positiv innvirkning på fagfeltet, er det en oppfatning fra noen at innvirkningen på bymiljøet er begrenset. Det synes å være en oppfatning av at det er større verdi i å rette oppmerksomheten mot faglig veiledning og støtte for å innpasse seg i konkrete prosjekter.

Dette er også nødvendig for å styrke forståelsen av roller. Strategiske debatter, kompetanseutvikling og formidlingsaktiviteter krever en uavhengig rolle. En kilde uttrykker at Byarkitekten er mest effektiv når den jobber på prosjektbasis og agerer som pådriver uten å være avhengig av myndighetsstrukturen.

Det er viktig å merke seg at arbeidsområdene er avhengige av prosjektmidler for finansiering, og at Byarkitekten i stor grad har benyttet seg av eksterne midler og partnerskap for aktuelle prosjekter, og har fått tildelt betydelige søknadsmidler.

Anbefalinger:

- Vurdere nøye hvilke prosjekter og arrangementer som gir mest verdi for byens utvikling.
- Stadig utforske finansieringsmuligheter som eksterne midler eller partnerskap for prosjekter som krever ekstra ressurser.

6. Konklusjon

Gjennom prosessen med spørreundersøkelsen, intervju og dokumentgjennomgang har det kommet frem at Byarkitekten har oppnådd betydelige resultater i arbeidet med å fremme kvalitet i formgivning og bymiljø i Bergen. Gjennom en rekke tiltak, inkludert Arkitektur+, offentlig debatt om arkitektur, rådgiving, og økt søkelys på bærekraft og kvalitet, har Byarkitekten bidratt til å løfte standarden for arkitektonisk utforming og byutvikling. Dette har ført til økt oppmerksomhet om estetikk, funksjonalitet og bærekraft i prosjekter, samt stimulert publikumsengasjement.

Samlet sett har Byarkitekten lyktes med å sette kvalitet og arkitektonisk utforming på dagsordenen, øke bevisstheten om arkitektur i byutvikling, og forbedre utformingen av bygninger og byrom i Bergen. Denne innsatsen har skapt positive endringer, men det er også klare områder som kan forbedres når det kommer til samarbeid, detaljnivå i tilbakemeldingene og rolleforståelse. Videre er det nødvendig å gjennomgå og styrke mandatet med en bedre politisk forankring.

Sammen med andre strategiske valg som blant annet KPA og andre strategidokumenter i kommunen svares bestillingen ut om å forsøke å snu «tilfeldighetenes by» og styrke og sette rammer for byutviklingen.

Kilder

- Bakke, Thor Haakon og Lubna Jaffery (2020): «Det tar tid å snu tilfeldighetenes by», *Bergens Tidende* 22.6.2020: https://www.bt.no/btmener/debatt/i/WbwV9j/det-tar-tid-aa-snu-tilfeldighetenes-by?utm_medium=Social&utm_source=Facebook%20-%20Echobox=1592839739 (abo)
- Bergen kommune (2022): *Barn og unge i Vestland - Faste organiserte aktiviteter 2022*. Rapport nr. 6 frå Barnefamiliepanelet - revidert utgåve: <https://www.bergen.kommune.no/api/rest/filer/V20483230>
- Bergen kommune (2019): *Arkitektur+ - arkitektur og byformingsstrategi for Bergen*
- Bergen kommune (2023): Diverse rapporteringer fra Byarkitekten
- Bergh, Petter Hiis (2022): *Arkitektenes og arkitekturens rolle i byutviklingen - en studie av Byarkitekten i Bergen*. Masteroppgave UiO: <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/95908/Petter-masteroppgave---hele-oppgaven.pdf>
- FHI (2022): *Folkehelseundersøkinga i Vestland 2022: Framgangsmåte og utvalde resultat*. Folkehelseinstituttet: <https://www.fhi.no/publ/2022/folkehelseundersokinga-i-vestland-2022--framgangsmate-og-utvalde-resultat/>
- Høyersten, Jon G. og Erlend G. Høyersten (2015): «Tilfeldighetenes by», *Bergens Tidende* 7.2.2015: <https://www.bt.no/kultur/i/WvVgj/tilfeldighetenes-by>
- NIFU (2023): *NHOs kompetansebarometer 2022 - En kartlegging av NHOs medlemsbedrifters kompetansebehov i 2022*. Rapport 2023:1: <https://www.nho.no/siteassets/regionblokker/nho-trondelag/nifu-rapport2023.pdf>
- Skjæveland, Oddvar (2016): «Ja til tilfeldighetenes by», *Bergens Tidende* 18.12.2016: <https://www.bt.no/btmener/debatt/i/a9EO5/ja-til-tilfeldighetenes-by> (abo)
- Tryti, Anna Elisa (2019): «Bergen er ikke lenger «tilfeldighetenes by»», *Bergens Tidende* 26.6.2019: <https://www.bt.no/btmener/debatt/i/naVv6a/bergen-er-ikke-lenger-tilfeldighetenes-by> (abo)

